

KULTTUURIN OPETUS KANSALAIKOPISTOJEN
SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN JA ENGLANNIN KIELEN
ALKEISKURSSEILLA

Pro gradu
Katariina Nyman

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomalainen viittomakieli
Elokuu 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Katariina Nyman	
Työn nimi – Title Kulttuurin opetus kansalaisopistojen suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen alkeiskursseilla	
Oppiaine – Subject Suomalainen viittomakieli	Työn laji – Level Pro gradu –tutkielma
Aika – Month and year Elokuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 95 + liitteet 23 s.
Tiivistelmä – Abstract	
Tämä pro gradu –tutkielma tutkii kulttuurin opetusta suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen alkeiskursseilla kansalaisopistoissa. Tutkimus selvittää suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden sekä kansalaisopiston opettajien mielipiteitä siitä, mitä kulttuurisia teemoja kielen alkeiskursseilla tulisi opettaa ja millä tavalla opetus tulisi toteuttaa. Tutkimus selvittää myös yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopiston opettajien määritelmiä kohdekulttuurista. Tutkimuksen teoriaosuus pohjautuu kolmeen eri osa-alueeseen: kulttuurin määrittelyyn, kuurojen kulttuuriin sekä englanninkielisten maiden kulttuuriin. Byram ja Risager (1999) määrittelevät kulttuurin neljän eri näkökulman mukaan: arkielämän, institutionaalisen, arvojen ja korkeakulttuurin näkökulman mukaan. Kulttuurin määrittelyn lisäksi tutkimuksen keskeisessä osassa on kuurojen kulttuurin ominaispiirteet (mm. Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996; Jokinen 2000; Ladd 2003; Mindess 2006) sekä englanninkielisten maiden kulttuurin ominaispiirteet (mm. Kachru 1985; Crystal 2002; McKay 2002, McKay 2010). Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisillä kyselylomakkeilla. Kielikohtaiset kyselylomakkeet lähetettiin yliopisto-opiskelijoille sekä kansalaisopiston opettajille. Kyselyyn vastasi 18 suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijaa, 12 suomalaisen viittomakielen kansalaisopiston opettajaa, 43 englannin kielen yliopisto-opiskelijaa ja 9 englannin kielen kansalaisopiston opettajaa. Tulosten mukaan kansalaisopistojen suomalaisen viittomakielen opettajat ja suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijat sekä kansalaisopistojen englannin kielen opettajat määrittelivät kohdekulttuurin arkielämän näkökulman mukaan. Sen sijaan suurin osa englannin kielen yliopisto-opiskelijoista määritteli kohdekulttuurin institutionaalisen näkökulman mukaan. Suomalaisen viittomakielen opettajien ja opiskelijoiden vastausten perusteella suomalaisen viittomakielen neljä tärkeintä kulttuurista teemaa alkeiskurssilla ovat termien oikea käyttö, tieto viittomakielestä, katsekontaktin merkitys ja käyttö sekä huomionherättämiskeinot. Englannin kielen opettajien ja opiskelijoiden vastausten perusteella kaksi tärkeintä kielellis-kulttuurista teemaa ovat kohteliaisuus ja englanninkieliset maat, kaksi tärkeintä englanninkielistä maata ovat Englanti ja Yhdysvallat ja kaksi tärkeintä maakohtaista teemaa ovat kansalliset symbolit sekä matkailu. Kuurojen kulttuurin opetustavoista nousivat esille kuurojen parissa oleminen sekä keskustelun kautta oppiminen. Englanninkielisten maiden kulttuurin opetustavoista nousivat esille videoiden katsominen sekä keskustelun kautta oppiminen. Tutkimuksen johtopäätöksenä on se, että kulttuurin opettaminen kielikurssin yhteydessä koetaan tärkeäksi. Kulttuurin opetus kielenopiskelun alkuvaiheessa tulisi liittyä kohdekulttuurin arkielämään sekä olla käytännönläheistä. Korkeakulttuuria ja historiaa tulisi opettaa vasta kielenopiskelun myöhemmässä vaiheessa. Mahdollista jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi kulttuurin erilaisista opetustavoista, esimerkiksi kyselylomakkeen ja haastattelun avulla sekä laajempaa aineistoa hyödyntäen, jotta kulttuurin opettamisesta saisi laajemman ja syvemmän analyysin.	
Asiasanat: suomalainen viittomakieli, englannin kieli, kulttuuri, opetus, aikuisopetus	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopiston kielten laitos	
Muita tietoja : Tutkielma on luettavissa elektronisena Jyväskylän yliopiston kirjaston JYX –julkaisuarkistosta.	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Faculty of Humanities	Laitos – Department Department of Languages
Tekijä – Author Katariina Nyman	
Työn nimi – Title Teaching culture in beginner courses of Finnish Sign Language and English in adult education centres	
Oppiaine – Subject Finnish Sign Language	Työn laji – Level MA thesis
Aika – Month and year August 2013	Sivumäärä – Number of pages 95 + appendixes 23 p.
Tiivistelmä – Abstract	
This MA thesis investigates how culture is taught in beginner courses of Finnish Sign Language (FinSL) and English in adult education centers. The goal of this thesis is to examine how university students and language teachers in adult education centers would teach culture of the target language in beginner courses and also, how teaching culture should be realized. In addition, this thesis investigates how university students and language teachers in adult education centers define the target culture. The theory of this study has three parts: defining culture, Deaf culture and the culture of English-speaking countries. Byram and Risager (1999) define culture according to four different points of views: 1) everyday life, 2) institutional, 3) values, and 4) high culture. Deaf culture (e.g. Lane, Hoffmeister and Bahan 1996; Jokinen 2000; Ladd 2003; Mindess 2006) and culture of English-speaking countries (e.g. Kachru 1985; Crystal 2002; McKay 2002; McKay 2010) are also a central part of the theory of this study. The material for this study was collected by electronic questionnaires. Language-specific questionnaires were sent to university students and language teachers in adult education centers. There were 18 respondents for the questionnaire of FinSL university students, 12 respondents of FinSL teachers in adult education centers, 43 respondents of university students of English and 9 respondents of English teachers in adult education centers. According to the results, FinSL teachers and FinSL university students and English teachers define culture according to the viewpoint where culture is seen as a representation of everyday life. In the contrary, university students of English define culture according to the institutional viewpoint. The four most important cultural topics when teaching FinSL are 1) using the terms of deaf people correctly, 2) knowledge of FinSL, 3) the meaning and use of eye contact, and 4) attention getting techniques. The topics for teaching English were divided into three different sections: 1) linguistic-cultural topics, 2) English-speaking countries, and 3) country-related topics. The two most important linguistic-cultural topics were politeness and English-speaking countries, the two most important English-speaking countries were England and the United States, and the two most important country-related themes were national symbols and traveling. The two most important teaching methods for teaching Deaf culture were spending time among the Deaf and learning culture through discussion. For teaching the culture of English-speaking countries, the two most important methods were watching videos and learning culture through discussion. As a result, teaching culture in the context of a language course was seen to be important. In the beginning of a language course, the culture should be connected to the everyday life in the target culture and be as practical as possible. High culture and history should be taught later along the course. A possible topic for follow-up study would be, for example, researching the methods of teaching culture in more detail. For instance, collecting material with a more detailed questionnaire and interviewing the respondents. In this way, the material and the analysis would be more in-depth.	
Keywords: Finnish Sign Language, English, culture, teaching, adult education	
Depository: University of Jyväskylä, Department of Languages	
Additional information: Electronic version of this MA thesis is available in the JYX database of Jyväskylä University Library.	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Katariina Nyman	
Työn nimi – Title Kulttuuri opetus suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen kansalaisopistojen alkeiskursseilla	
Oppiaine – Subject Suomalainen viittomakieli	Työn laji – Level Pro gradu –tutkielma
Aika – Month and year Elokuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 95 + liitteet 23 s.
Tiivistelmä – Abstract Työn tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä löytyy tämän työn ohien liitetyltä cd-rom –levyltä.	
Asiasanat: suomalainen viittomakieli, englannin kieli, kulttuuri, opetus, aikuisopetus	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopiston kielten laitos	
Muita tietoja: Tutkielma on luettavissa elektronisena Jyväskylän yliopiston kirjaston JYX –julkaisuarkistosta.	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	11
2 KULTTUURI	15
2.1 Kulttuurin luokittelu eri näkökulmien mukaan.....	16
2.2 Kulttuurienvälinen viestintä.....	18
3 ENGLANNIN KIELI JA KULTTUURI	22
3.1 Englanninkielisten maiden kulttuuri	23
3.2 Englanti vieraana kielenä	24
3.3 Vaikutus opetukseen	25
4 KUUROJEN KULTTUURI	28
4.1 Viittomakieli	30
4.2 Kuurojen yhteisön historiaa	33
4.3 Kuurojen yhteisön moninaisuus.....	34
4.4 Arvot.....	42
4.5 Tavat.....	42
4.6 Järjestötoiminta	47
4.7 Taide.....	48
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	50
5.1 Tutkimuksen aineisto	50
5.2 Kyselylomakkeiden laadinnasta ja analysointitavasta	52
6 OPISKELIJOIDEN JA OPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ KULTTUURIN OPETTA- MISESTA ALKEISKURSSEILLA	54
6.1 Kulttuurin määrittely eri näkökulmien mukaan.....	56
6.1.1 Kuurojen kulttuurin määrittely	57
6.1.2 Englanninkielisten maiden kulttuurin määrittely	59

6.2 Kulttuuriset teemat.....	61
6.2.1 Suomalaisen viittomakielen kulttuuriset teemat	61
6.2.2 Englannin kielen kulttuuriset teemat	72
6.3 Opetustavat	80
6.4 Tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa.....	83
7 LOPUKSI.....	89
LÄHTEET	92

- LIITE 1. Suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoiden kyselylomake.
- LIITE 2. Kansalaisopiston suomalaisen viittomakielen opettajien kyselylomake.
- LIITE 3. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden kyselylomake.
- LIITE 4. Kansalaisopiston englannin kielen opettajien kyselylomake.
- LIITE 5. Aineiston englanninkieliset esimerkit.

1 JOHDANTO

Tämä pro gradu –työ käsittelee kulttuurin opettamista suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen kansalaisopistojen alkeiskursseilla. Tutkimus selvittää, kuinka suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijat sekä kansalaisopiston opettajat ajattelevat kulttuurin sisällyttämisestä kohdekielen alkeiskurssin sisältöön. Tutkimus tarkastelee opiskelijoiden ja opettajien näkökulmasta kielen ja kulttuurin suhdetta, kulttuurin määrittelyä, kulttuurillisten teemojen sisällyttämistä kielikurssiin sekä erilaisia opetustapoja kulttuurin opettamiseen. Tutkimuksen aineisto on kerätty sähköisillä kyselylomakkeilla.

Suomalaista viittomakieltä opetetaan Suomessa vieraana kielenä ammattikoulu-, ammattikorkeakoulu- ja yliopistotason lisäksi myös vapaan sivistystoimen puolella kansalaisopiston kursseilla, sekä kuurojen kansanopiston että Kuurojen Palvelusäätiön järjestämällä kursseilla. Ammattikoulu, ammattikorkeakoulu- ja yliopistotasolla on mahdollista suorittaa viittomakielialan tutkinto. (Kuurojen Liitto 2012a.)

Viittomakielen ohjaajan koulutuksesta valmistunut ohjaaja voi toimia erilaisissa ohjaus- ja avustustöissä suomalaista viittomakieltä tai erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä käyttäen. Tutkintoon kuuluu 20 ov suomalaisen viittomakielen opintoja, joissa yhtenä osana on kulttuurille ominaisella tavalla toimiminen ja yhteisön historian tunteminen. (Opetushallitus 2010: 8–10, 24–26.) Kuopion ja Helsingin humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Humak) ja Turun Diakonia-ammattikorkeakoulussa (Diak) on mahdollista opiskella viittomakielentulkiksi, jossa oleellisena osana opiskelua on kielitaidon ja tulkkausopintojen lisäksi kuurojen kulttuurin tunteminen ja siihen tutustuminen. Humakin opetussuunnitelman mukaan viittomakielen opintoja on yhteensä 50 op, joiden yhteydessä käsitellään kulttuuriin liittyviä teemoja (Humak). Diakissa kulttuuriopinnot on järjestetty erillisen kulttuurikurssin yhteyteen, joka on laajuudeltaan 10 op (Diak). (Humak 2012; Diak 2012.)

Jyväskylä on Suomen ainoa yliopisto, jossa suomalaista viittomakieltä voi opiskella pääaineena. Tämän lisäksi Jyväskylän yliopistossa voi opiskella viittomakieliseksi luokanopettajaksi. Suomalaisen viittomakielen oppiaineesta valmistuu kulttuurin, kirjallisuuden ja viestinnän asiantuntijoita, jotka voivat toimia koulutus- ja tutkimustehtävissä opintojen jälkeen. Opinnot on jaettu kahteen linjaan: äidinkielen ja vieraan kielen linjaan. Molemmista linjoissa on kulttuuriopintoja erillisenä kokonaisuutena 9 op, minkä lisäksi vieraan kielen linjalla opiskelevat suorittavat 20 op suomalaisen viittomakielen kieliopintoja. (Jyväskylän yli-

opisto 2012a.) Vuonna 2010 Jyväskylän yliopistossa aloitti toimintansa viittomakielen keskus, jonka päätehtävänä on kehittää viittomakieltä koskevaa tutkimusta ja koulutusta. Opetusministeriö on myöntänyt Jyväskylän yliopistolle valtakunnallisen erityistehtävän suomalaisen viittomakielen opetus- ja tutkimustyölle. (Viittomakielen keskus 2012).

Näiden oppilaitosten lisäksi suomalaista viittomakieltä opetetaan vieraana kieleinä kesäyliopistoissa, vapaan sivistystoimen puolella kansalais- ja työväenopistojen kursseilla, kuin myös kuurojen yhdistysten ja Kuurojen kansanopiston järjestämällä viittomakielen kursseilla. (Kuurojen Liitto 2012a.) Kuurojen kansanopisto järjestää myös kokopäiväistä viittomakielen opetusta viittomakielen linjalla. (Kuurojen kansanopisto 2012). Myös Kuurojen Palvelusäätiö järjestää Juniori-kursseja kuurojen lasten perheille, joissa perheet voivat opiskella viittomakieltä ja tutustua kuurojen kulttuuriin. (Kuurojen Palvelusäätiö 2012). Näiden tahojen järjestämistä kursseista ei ole laadittu julkista, kansallista opetussuunnitelmaa, vaan kurssien sisällöt ovat kurssin järjestäjien vastuulla. Etenkin kansalaisopistoissa opetuksen sisältö ja painotuspisteet voivat olla hyvinkin heterogeenisiä, sillä jokainen opettaja laatii kurssisuunnitelman itsenäisesti omien tietojen, taitojen ja aiempien opetuskokemusten perusteella, jotka voivat erota yksittäisten opettajien välillä.

Suomalaisen viittomakielen tutkimus alkoi noin 30 vuotta sitten. Terhi Rissanen *Viittomakielen perusrakenne* on ensimmäinen suomalaisen viittomakielen tutkimuksesta julkaistu tutkimusraportti (Rissanen 1985). Tämän jälkeen on tutkittu suomalaisen viittomakielen fonologiaa, morfologiaa, kielen omaksumista, kielen historiaa ja muutosta, nimistöä sekä sosiolingvistiikkaa (Jyväskylän yliopisto 2012b). Kuitenkin suomalaisen viittomakielen opettamista ja oppimista vieraana kielenä on tutkittu varsin vähän, minkä vuoksi tutkimusaiheen valikoituminen vieraan kielen opettamisen puolelta on ajankohtaista. Tutkimusaiheen valintaan vaikutti myös kiinnostukseni viittomakielen opettamiseen ja opetuskäytänteiden kehittämiseen sekä oma kokemukseni viittomakielen oppimisesta vieraana kielenä.

Suomalaisen viittomakielen oppimisesta ja opettamisesta vieraana kielenä sekä kuurojen kulttuurista on tehty muutamia tutkimuksia. Bertold Fuchsin (2004) väitöskirjatutkimus käsittelee suomalaisen viittomakielen opettamista vieraana kielenä foneettisen artikulaation ja sen opettamisen näkökulmasta. Riitta Vivolin-Karén (2002) on selvittänyt suomalaisen viittomakielen opetuksen kehittymistä. Suomalaista kuurojen kulttuuria tarkastellaan eri teoksissa eri näkökulmista käsin, kuten historian (kts. Salmi ja Laakso 2005), tarinankerronnan ja artikkelikokoelmien (Malm 2000) kautta. Opinnäytetoissa aihetta on käsitelty esimerkiksi Kuivalan ja Kallion (2008) pro gradu -työssä, jossa he tarkastelevat kuurojen yhteisön kulttuurisia tapoja. Järvenpää, Nukarinen ja Sompi (2010) ovat tarkastelleet opinnäyte-

työssään viittomakieltä ja kuuroutta kulttuurisen näkökulman mukaan ja tuottaneet tiedotusmateriaalia kuuroudesta kuuleville vanhemmille.

Kansainvälisesti kuurojen kulttuuria on tutkittu erityisesti amerikkalaisen ja brittiläisten tutkijoiden toimesta, esimerkiksi Lane, Hoffmeister ja Bahan (1996), Mindess (2006) ja Ladd (2003). Sen sijaan viittomakielen opetusta vieraana kielenä on tutkittu vähän, sillä useimmat tutkimusaiheet painottuvat kuurojen lasten ja nuorten opiskeluun. Wilcoxin ja Wilcoxin (1997) teoksessa käsitellään amerikkalaisen viittomakielen (ASL) opettamista vieraana kielenä. Teos on tietämykseni mukaan ainoa lajiaan. Se käsittelee ASL:n historiaa ja rakennetta, kuurojen kulttuuria sekä ASL:n opettamista kuuleville. Tämän lisäksi Yhdysvalloissa on tutkittu muun muassa viittomakielen asemaa vieraana kielenä sekä koulutuksen järjestämistä korkeakouluissa (esim. Wilcox ja Peyton 1999; Cooper, Reisman ja Watson 2011).

Puhuttujen kielten puolella maan- ja kulttuurintuntemus on tunnustettu tärkeäksi osaksi vieraan kielen oppimista, vaikka usein todellisuudessa kulttuurin opetukselle ei ole aikaa tai opetus keskittyy ainoastaan korkeakulttuurin tai esimerkiksi kohdemaan valtiollisten systeemien ja nähtävyyksien esittelyä. Kuitenkin oppilaan kannalta olisi mielenkiintoista oppia juuri kielenkäyttötilanteissa toimimista, arkipäivän ilmiöiden tarkastelua sekä oman ja kohdekulttuurin vertailua. (Kaikkonen 1994: 18–19, EVK 2003: 150.) Jyväskylän yliopistossa esimerkiksi Pohjanen (2007) on tutkinut pro gradu –työssään kohdekulttuurien esiintymistä englannin yläkoulun oppikirjoissa. Myös Lappalainen (2011) on tutkinut kulttuurin esiintymistä yläkoulun ja lukion englannin kielen oppikirjoissa, mutta hän keskittyi tutkimuksessaan tarkastelemaan ainoastaan amerikkalaisen kulttuurin esiintymistä.

Kulttuuri sisältyy kielen opetukseen automaattisesti tiettyyn tasoon saakka, sillä kieli ja kulttuuri kuuluvat vahvasti yhteen. Kulttuuri näkyy esimerkiksi kielen rakenteissa ja käyttötavoissa. Kuitenkin kulttuurin tietoinen opettaminen ja esilletuominen tutustuttavat kielen opiskelijat kohdekulttuuriin syvemmin, mikä edesauttaa opiskelijan ymmärrystä kohdekulttuurista, auttaa häntä toimimaan kulttuurille ominaisella tavalla, mahdollistaa sujuvamman kanssakäymisen kohdekulttuurin edustajien kanssa sekä estää väärinkäsitysten syntymistä. (Salo-Lee 1996a: 24.)

Suomalainen viittomakieli on Suomen perustuslaissa tunnustettu vähemmistökieli (Finlex 1999). Viittomakielen asema suomalaisessa yhteiskunnassa on parantunut viime vuosikymmenien aikana ja viittomakieli on saanut lisää näkyvyyttä etenkin viittomakielisten tv-uutisten sekä rap-artisti Signmarkin myötä, mutta tästä huolimatta valtaväestön tietoisuus viittomakielestä ja kuurojen kulttuurista on yhä vähäistä. Kansalaisopistojen viittomakielen kursseilla on siis suuri rooli tietoisuuden lisäämisessä, sillä kansalaisopistojen kursseilla koh-

taavat eri ikäluokat ammattiin, sukupuoleen tai koulutustaustaan katsomatta. Viittomakielen kursseilla olisi tärkeää, että opiskelijat tutustuisivat viittomakielen opiskelun lisäksi myös kuurojen kulttuuriin, jotta kielestä ja yhteisöstä välittyisi opiskelijoille oikeanlainen kuva. Tietoisuus kuurojen kulttuurista ja viittomakielestä voi välittyä tehokkaasti esimerkiksi kansalaisopiston kielikurssien osallistujien myötä yhä laajemmalle joukolle. Tämän lisäksi kansalaisopistojen kielten opetuksesta tehdään Suomessa hyvin vähän tutkimusta, joten kaikenlaiselle tutkimukselle on tarvetta. Tämän lisäksi englannin kielen opetuksen tutkimus keskittyy Suomessa usein peruskoulu- tai lukio-opetuksen tutkimiseen, jolloin kansalaisopistojen kielen opettamisen tutkiminen jää vähemmälle huomiolle. Näiden syiden vuoksi kulttuurin opetuksen tutkiminen kansalaisopistojen kursseilla on ajankohtaista, sillä tutkimustietoa ei ole saatavilla.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on saada alustava katsaus siitä, millaisia kulttuurillisia teemoja alkeiskursseilla tulisi opettaa sekä millä tavoin kulttuuria olisi mahdollista opettaa. Tutkimus antaa suuntaa antavaa tietoa siitä, miten kulttuurin opetus toteutuu opetuksen kentällä ja kuinka kulttuurin opetusta olisi mahdollista kehittää. Tutkimuksesta saatava tieto on tärkeää etenkin suomalaisen viittomakielen tutkimukselle, sillä aihetta ei ole vielä tutkittu. Tutkimuksesta saatava tieto on kuitenkin pintapuolista ja alustavaa, mutta se antaa pohjan tarkemman ja yksityiskohtaisemman tutkimuksen toteuttamiselle.

Tutkimuksen teoriapohja sisältää kulttuurin määritelmiä, kulttuurienvälistä viestintää sekä kulttuurin ja kielen opetuksen suhdetta, joita käsittelen luvussa kaksi. Luvussa kolme käsittelen englanninkielisten maiden kulttuuria eurooppalaisen viitekehyksen mukaan, minkä jälkeen tarkastelen kuurojen kulttuuria luvussa neljä. Viidennessä luvussa käsittelen tutkimuksen toteuttamista sekä esittelen tutkimuksessa käytettyä aineistoa. Luvussa kuusi käsittelen tutkimuksen tuloksia kielikohtaisesti kuin myös vertailemalla suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen vastauksia toisiinsa. Seitsemännessä luvussa pohdin tutkimuksen rajoituksia ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Lopuksi kokoan tutkimuksen annin luvussa kahdeksan. Tutkimuksen loppuun olen sijoittanut lähdeluettelon sekä liitteet kyselylomakke-pohjista, joiden avulla keräsin tutkimuksen aineiston.

2 KULTTUURI

Kulttuurin määritelmä on erittäin laaja ja sitä voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta käsin. Esittelen tässä luvussa muutamia määritelmiä kulttuurista sekä kielen ja kulttuurin suhteesta, jotka antavat kattavan kokonaiskuvan kulttuurin käsitteestä. Tämän lisäksi esittelen alaluvussa 2.1 Byramin ja Risagerin (1999) laatimia näkökulmia kulttuurin luokitteluun. Salo-Leen (1996a: 6) mukaan kulttuuri voidaan ymmärtää joko suppeasti tai laajasti. Suppeasti käsitettynä kulttuuri tarkoittaa korkeakulttuuria ja sen tuotteita, eli esimerkiksi teatteria, kirjallisuutta ja musiikkia. Useimmiten arkielämän puheessa käsitämme kulttuurin nimenomaan korkeakulttuurina. Laajemman merkityksen mukaan kulttuuri tarkoittaa tietyn ihmisryhmän tapaa elää ja käyttäytyä, jossa merkitsevää on tutkailla ryhmää yhdistäviä piirteitä, päivittäisiä toimintoja ja tapoja sekä niiden muodostamaa identiteettiä. Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimuksessa ja kielen opettamisen ja oppimisen yhteydessä kulttuurilla tarkoitetaan usein tätä laajempaa kokonaisuutta. (Salo-Lee 1996a: 6.) Kulttuuri on opittua ja jaettua: omaksumme kulttuuria vasta ollessamme kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Kulttuuria opitaan siis viestinnän kautta ja jaamme saman kulttuurin niiden ihmisten kanssa, keiden kanssa pääasiassa viestimme. (Hall 1976: 16–17; Salo-Lee 1996a: 6–7.)

Hallin (1976: 16–17) mukaan ihmiselämän jokainen osa-alue on jollakin tavalla kulttuurin vaikutuspiirissä. Esimerkiksi persoonallisuus, tunteiden ilmaisu, ajattelutapa, ongelmanratkaisukyky, kaupunkien suunnittelu sekä liikenteen ja hallituksen toiminta ovat kaikki esimerkkejä elämänalueista, joihin kulttuuri vaikuttaa. Hall (1976: 17) kuitenkin kritisoi näiden seikkojen olevan juuri niitä kaikista selvimpiä kulttuurin ilmentymiä, jolloin kulttuurin syvin vaikutus ihmisten käytökseen jää liian vähälle huomiolle. Kulttuuria voidaankin kuvata jäävuorimallin avulla, jossa veden pinnan yläpuolella sijaitsevat kulttuurin selvästi näkyvät seikat (Salo-Lee 1996a: 8–9), kuten Hallin (1976: 16–17) mainitsevat elämänalueet tai kulttuurille ominainen ruoka, kieli, vaatetus tai käytöstavat. Kuitenkin kulttuurista suurin osa sijaitsee veden pinnan alapuolella, esimerkiksi viestintätyyli, arvot, normit, uskomukset ja asenteet. (Salo-Lee 1996a: 8–9.)

Chen ja Starosta (2005: 25–27) määrittelevät kulttuurin neljä ominaispiirrettä, joiden mukaan kulttuuri on holistista, opittua, dynaamista ja kaikkeen liittyvää. Kulttuurin holistisen eli kokonaisvaltaisen luonteen vuoksi sitä voidaan jakaa pienempiin osiin (esim. koulutusjärjestelmään, poliittisen järjestelmään jne.), jotka kuitenkin liittyvät tiiviisti toisiinsa. Kulttuuri on myös opittua, eli omaksumme kulttuuria vasta muiden samaan kulttuuriryhmään

kuuluvien kanssa viestimällä ja olemalla. Myös Kaikkonen (1994: 68) mainitsee kulttuurin oppimisen tapahtuvan viestintätilanteessa muiden ihmisten kanssa toimimalla. Näiden lisäksi kulttuuri on dynaamista eli alati muuttuvaa sekä kaikkeen liittyvää. Kulttuuri määrittelee täten ihmiskuntaa ja sen saavutuksia (Chen ja Starosta 2005: 25–27).

Kaikkonen (1994: 68–69) toteaa yksilön olevan jonkin yhteisön, yhteiskunnan ja sen alayhteisön jäsen. Yksilöllä on tässä yhteisössä interaktio-, kommunikaatio- ja viestintätarve muiden, samaan yhteisöön kuuluvien yksilöiden kanssa. Tämän viestintätarpeen ja yhteisön jäsenten välisestä toiminnasta syntyy kulttuuri, jonka myötä syntyy kielenkäyttö ja kulttuuri-instituutiot. Kaikkosen (1994: 69) mukaan Nicklas (1991) ja Kaikkonen (1991) määrittelevät kulttuurin seuraavalla tavalla:

”Kulttuuri on yhteisön jäsenten keskinäinen sopimus arvoista, normeista, säännöistä, rooliodotuksista ja merkityksistä, jotka ohjaavat yhteisön jäsenten käyttäytymistä ja viestintää sekä tämän toiminnan seurauksena syntyneet teot ja tuotteet.” (Nicklas 1991; Kaikkonen 1991)

Tämä on myös se näkemys kulttuurista, jota käytän tässä tutkimuksessa, sillä se kiteyttää kulttuurin sillä tavalla kuin ymmärrän sen erityisesti kielten opetuksen yhteydessä olevan. Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista ymmärtää kulttuuri laajan merkityksen mukaan, jota myös Kaikkosen (1994) määritelmä edustaa. Vaikka tässä tutkimuksessa en käsittele tämän tarkemmin muita määritelmiä kulttuurista, on kuitenkin huomioitava, että erilaisia määritelmiä kulttuurista on olemassa lukemattomia määriä. Niiden kattava esittely on mahdotonta tämän tutkimuksen puitteissa. Kulttuuria voidaan kuitenkin luokitella eri näkökulmiin sen mukaan, mitä piirteitä niiden määrittelyissä mainitaan. Tätä lähestymistapaa olen hyödyntänyt tutkimuksessani ja esittelen lähestymistapaa tarkemmin alaluvussa 2.1.

2.1 Kulttuurin luokittelu eri näkökulmien mukaan

Byram ja Risager (1999) selvittivät tutkimuksessaan tanskalaisten ja brittiläisten kieltenopettajien käsityksiä muuttuvasta Euroopasta sekä muutosten vaikutusta kieltenopetukseen ja kulttuurillisen ulottuvuuden esiintymistä opetuksessa. Byram ja Risager (1999: 82–105) käsittelevät opettajien määritelmiä kulttuurista kahden eri ulottuvuuden mukaan, jossa ensimmäisen mukaan kulttuurimääritelmät luokitellaan ryhmiin kulttuurin sisällön mukaan (taulukko 1). Toisen ulottuvuuden mukaan kulttuurimääritelmät jaetaan ryhmiin sen mukaan, millä tasolla kulttuuri esiintyy. Näitä tasoja ovat V- kansainvälinen taso, W- kansallinen taso, X- kansallisten alakulttuurien tasot ja Y- henkilökohtainen taso. Käsittelem tässä tutkimuksessa kulttuurin määritelmää kuitenkin pelkän ensimmäisen ulottuvuuden mukaan.

Taulukko 1. Kulttuurin luokittelu eri näkökulmiin Byramin ja Risagerin (1999) mukaan.

A – culture understood as people’s way of life or traditions – how people live in concrete terms, their activities, their ways of living together and so on
B – culture understood as the objective structures people live in, the social, political and economic institutions for example
C – culture understood as the norms or values characterising people’s lives – the ideas people have about their life, behaviour, mentality, consciousness and so on
D – culture understood as valued products or artefacts: as artistic life and artistic products of different kinds, for example literature, music, art and so on

Ensimmäinen näkökulma käsittää kulttuurin arkielämän ilmentymäksi, eli millä tavalla ihmiset elävät, millaista heidän elämänsä on ja millaisia perinteitä kulttuuriin kuuluu. Toinen näkökulma käsittää kulttuurin instituutioiden ja historian näkökulmasta, eli millä tavalla erilaiset instituutiot määrittelevät kulttuuria ja millainen historia kulttuuriin nivoutuu. Kolmas näkökulma käsittää kulttuurin arvojen mukaan, eli millaisten normien ja arvojen mukaan ihmiset elävät ja ajattelevat. Neljäs näkökulma käsittää kulttuurin esimerkiksi kirjallisuuden, musiikin ja taiteen mukaan eli kulttuuri ymmärretään kulttuuristen tuotteiden perusteella. Tämä määritelmä ei katso kulttuuria siihen kuuluvien ihmisten, heidän tapojensa, arvojensa ja perinteidensä mukaan, vaan tarkastelee kulttuuria korkeakulttuuristen seikkojen mukaan, joita ovat muun muassa kulttuuriset tuotteet kuten taide.

Byramin ja Risagerin (1999: 85–86) tutkimuksen mukaan suurin osa vastaajista määrittelee kulttuurin näkökulman A mukaan, eli peilaamalla kulttuuria ihmisten arkielämään. Tanskalaisten opettajien vastauksista 31.9 % sijoitettiin näkökulmaan A, samoin kuin 45 % brittiläisten opettajien vastauksista. Toisaalta tanskalaisten opettajien vastaukset jakaantuivat melko tasaisesti näkökulmien A (31.9 %) ja näkökulman B (30.1 %) välille, jolloin tanskalaisien opettajien näkemys kulttuurista on monipuolinen ja kohtelee kulttuurin eri osa-alueita tasapuolisesti. Myös taiteen merkitys kulttuurin ilmentymänä esiintyy tanskalaisten opettajien vastauksissa melko runsaasti (näkökulma D, 20.5 %). Tanskalaisten opettajien ajattelutavalle on keskeistä erottaa kieli ja kulttuuri toisistaan, jolloin kulttuuri sisältää kaiken sen, minkä ei nähdä olevan kieltä. Vain 3.3 % tanskalaisista opettajista mainitsi kielen osana kulttuuria. Tällainen ajattelutapa vaikuttaa kuitenkin melko vieraalta, sillä esimerkiksi Kaikkosen (1994: 6) mukaan kieltä ei voi irrottaa siitä kulttuuritaustasta, missä se on syntynyt, missä sitä käytetään ja missä se muuttuu. Brittiläisten opettajien vastaukset ilmentävät antropologista näkökulmaa, jossa painopisteenä on elämäntapa ja traditiot (näkökulma A, 45 %), mutta myös sosiaaliset rakenteet (näkökulma B, 23.1 %) ja arvot (näkökulma C, 25.4 %) esiintyvät vastauk-

sisä melko tasaisesti. Brittiläisten opettajien vastauksista vain 11 % luokiteltiin kuulumaan näkökulmaan D, jossa kulttuuria käsitellään korkeakulttuurin näkökulman mukaan.

Tätä pro gradu – työtä varten käytän tätä Byramin ja Risagerin (1999) käyttämää nelijakoa tarkastellessani suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopistopiskelijoiden ja kansalaisopiston opettajien käsityksiä siitä, mitä kulttuuri on. Käytän yllämainituista kategorioista lyhennettyjä nimiä, joita ovat A-arkielämän näkökulma, B-institutionaalinen näkökulma, C-arvojen näkökulma ja D–korkeakulttuurin näkökulma.

2.2 Kulttuurienvälinen viestintä

Englanninkielessä käytetään kahta eri termiä kuvaamaan kulttuurienvälistä viestintää, joista *cross-cultural communication* tarkoittaa eri kulttuurien viestinnän vertailua ja *intercultural communication* tarkoittaa viestintää kahden eri kulttuurista tulevan henkilön välillä. (Gudykunst 2003: 1.) Eri kulttuuritaustat omaavat henkilöt viestivät omalle kulttuurilleen ominaisella tavalla, minkä vuoksi muiden kulttuurien edustajien kohtaaminen ja heidän kanssaan viestiminen saattaa aiheuttaa väärinymmärryksiä. Kulttuurienvälinen viestintä pyrkii ymmärtämään ja selittämään kulttuurin vaikutuksen asenteisiin, uskomuksiin ja käyttäytymiseen, sekä tätä myötä vähentämään eri kulttuurien kohtaamisesta ja viestinnästä johtuvia väärinymmärryksiä ja kulttuurisia yhteentörmäyksiä. (Chen ja Starosta 2005: 28.) Onnistunutta kulttuurienvälistä viestintää hankaloittavat stereotyyppit ja ennakkoluulot, joita eri kulttuurien edustajilla saattaa olla toisistaan. Stereotyyppit auttavat uuteen kulttuuriin totuttautumisessa, mikäli stereotyyppit eivät ole arvottavia ja niitä on valmis muuttamaan lisätiedon karttuessa.

Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimusalueita ovat muun muassa proksemiikka (esimerkiksi keskusteluetäisyys), kinestetikka (esimerkiksi ei-kielelliset viestit kuten katse, kosketus ja eleet) sekä parakielellisyys (esimerkiksi intonaatio, tauot, äänenvoimakkuus, hiljaisuus). Muita tutkimusaiheita ovat muun muassa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys, ihmissuhdekeskeisyys (HC eli high context) ja sanakeskeisyys (LC eli low context) sekä moni- ja yksiaikaisuus (Mindess 2006: 39–64; Salo-Lee 1996b: 37). Esittelen seuraavaksi lyhyesti yhteisöllisten ja yksilöllisten, ihmissuhde- ja sanakeskeisten sekä moni- ja yksiaikaisten kulttuurien eroja.

Yhteisölliset ja yksilölliset kulttuurit. Suurin osa eli yli 70 % maailman kulttuureista on yhteisöllisiä kulttuureja, joista useimmat sijaitsevat Afrikassa, Aasiassa ja Etelä-Amerikassa. Yhteisöllisessä kulttuurissa ryhmää arvostetaan yksilöä enemmän, kun taas yksilöllisissä kulttuureissa yksilön tavoitteet koetaan ryhmän tavoitteita tärkeämmiksi. Yhteisöllisissä kulttuuri-

reissa ehdot kuulua ryhmään ovat tiukat: henkilön tulee syntyä kulttuuriin ja kasvaa sen vaikutuspiirissä ollakseen ryhmän täysipainoinen jäsen. (Mindess 2006: 39–45.) Yhteisöllisessä kulttuurissa yksilön teot vaikuttavat koko ryhmään ja ryhmän sääntöjä rikkonut yksilö aiheuttaa toiminnallaan häpeää koko ryhmälle. Harmonian säilyttäminen on tärkeää ja ei-sanankäyttöä vältellään kasvojen menettämisen pelosta. Tärkeitä arvoja ovat muun muassa lojaalius ryhmää kohtaan sekä mukautuminen ryhmän etua vaativiin päätöksiin. (Malmberg 1996: 90–97.) Yksilö identifioituu vahvasti yhteen tai muutamaaan ryhmään, mutta sitoutuminen ryhmään on usein elinikäistä (Mindess 2006: 41).

Sen sijaan yksilöllisessä kulttuurissa yksilö vastaa itse teoistaan ja epäonnistuksaan tai rikkoessaan ryhmän sääntöjä tuloksena on usein syyllisyyden tunne (Malmberg 1996: 90–97.) Yksilö voi identifioitua moneen eri ryhmään, mutta sitoutuminen saattaa olla väliaikaista ja vähemmän intensiivistä kuin yhteisöllisissä kulttuureissa. Yksilö voi kuulua samaan aikaan esimerkiksi työyhteisöön, kokkouskurssille ja jalkapallojoukkueeseen, mutta kiinnostuksen kohteiden muuttuessa ryhmiä vaihdetaan helposti. Yhteisöllisissä kulttuureissa näitä asioita tehdään usein yhdessä. (Mindess 2006: 41.)

Yhteisölliseen kulttuuriin kuuluu myös päätösten tekeminen yhdessä sekä vastavuoroisuus ryhmän jäsenten kesken. Yksilöllisen kulttuurin edustajan oletetaan tekevän päätöksiä itsenäisesti ja edustavan näin näkökantaansa yksilönä, kun taas yhteisöllisessä kulttuurissa päätöksiä pohditaan yhdessä ja päätöksellä edustetaan koko ryhmää. Kuurojen kulttuurissa päätöksen teossa pohditaan usein sitä, mikä olisi paras ratkaisu juuri kuurojen yhteisön kannalta. Vastavuoroisuus ilmenee yhteisöllisessä kulttuurissa siten, että apua annetaan ja saadaan yhteisön sisällä erilaisissa tehtävissä, sillä yhteisön jäsenet omaavat monenlaisia taitoja. Vastakohtana yksilöllisen kulttuurin edustajat saattavat usein turvautua vastaavissa tilanteissa ulkopuolisten apuun, esimerkiksi ostamalla palveluja yrityksiltä. (Mindess 2006: 43–45.)

Ihmissuhde- ja sanakeskeiset kulttuurit. Hall (1976:91) on jakanut kulttuurin käsitteen kahteen eri osaan: high context – kulttuuriin (HC) ja low context – kulttuuriin (LC). Käsitteet kuvailevat sitä, kuinka paljon informaatiota tulee tuoda sanallisesti esille ja kuinka paljon tietoa saadaan yhteisestä kulttuurikontekstista. Salo-Leen (1996c: 59) mukaan suomenkieliset termit HC- ja LC -kulttuureille ovat ihmissuhdekeskeinen kulttuuri (HC) ja sanakeskeinen kulttuuri (LC). Ihmissuhdekeskeisessä kulttuurissa keskustelu on pitkälti riippuvainen kontekstista, eli yksilön tulee tuntea kulttuuritausta hyvin ja osata lukea osa viestistä kontekstista kielellisen viestin sijaan. Sanakeskeisessä kulttuurissa keskustelu ei ole yhtä riippuvainen

kontekstista, eli keskustelussa pysyy helpommin mukana, vaikeivät keskustelijat jakaisi samaa kulttuuritaustaa. Sanakeskeisessä kulttuurissa kielellisen viestinnän merkitys korostuu. (Hall 1976:91; Salo-Lee 1996c: 59–60.) Esimerkiksi amerikkalainen kulttuuri on sanakeskeinen kulttuuri (Salo-Lee 1996c: 59). Mindessin (2006: 46–47) mukaan kuurojen kulttuuri on ihmissuhdekeskeinen kulttuuri, sillä kuuroilla on paljon yhteisiä kokemuksia ja muuta yhteistä tietoutta. Mindess (2006: 47) lainaa Smithin, Lentzin ja Mikosin (1988) määritelmää kuurojen tietotaustasta:

”Among Deaf people there is a great deal of shared knowledge, common experience, goals and beliefs, common friends and acquaintances, a common way of talking; that is, their lives share a common context.” (Smith, Lentz, and Mikos 1988).

Mindess (2006: 46–47) esittää viittomakielen rakenteen ja yhteisön jäsenten samanlaisten taustojen vaikuttavan siihen, että viittomakieli profiloituu ihmissuhdekeskeiseksi kieleksi. Viittomakielen rakenteelle on tyypillistä, että tekijä tai tekstin aikamuoto mainitaan vain tekstin alussa, jolloin keskusteluun on helpompi liittyä keskustelun alusta lähtien. Sen sijaan esimerkiksi englanninkieliseen keskusteluun on helppo liittyä myös myöhemmässä vaiheessa, sillä jokainen verbi sisältää aikamuodon ja tekijään viitataan usein joko erisnimillä tai sukupuolikohtaisilla pronomineilla. Englannin kielen puhujat omaavat usein heterogeenisen taustan, joka vaihtelee muun muassa sosioekonomisen luokan, koulutuksen ja uskonnon mukaan. Näitä samoja eroja yksilön taustoissa esiintyy myös kuurojen parissa, mutta heidän yhteiset kokemuksensa kuuroudesta, kuulevien maailmassa elämisestä ja samaan yhteisöön kuulumisesta tekevät kuurojen taustoista samankaltaisia huolimatta muista eroista.

Sanakeskeinen ja ihmissuhdekeskeinen kulttuuri eroavat toisistaan myös esittelyjen ja tiedon jakamisen osalta. Sanakeskeisessä kulttuurissa esittelyissä on tärkeää yksilön henkilökohtaiset taustatiedot, kuten työ, asuinpaikka ja harrastukset. Ihmissuhdekeskeisessä kulttuurissa esittelyissä tärkeää on ryhmään kuulumiseen liittyvät tiedot, kuten kuurojen kulttuurissa koulupaikka, sukulaisuussuhteet ja yhteiset tuttavat. Kuurojen kulttuurissa kuten myös muissa ihmissuhdekeskeisissä kulttuureissa tietoa jaetaan vapaasti ja tieto leviää ihmiseltä toiselle nopeasti, kun taas sanakeskeisissä kulttuureissa tietoa jaetaan rajoitetusti ja harvittain. (Mindess 2006: 48.)

Aikakäsitys. Kulttuuri voidaan jakaa myös aikakäsityksen mukaan yksiaikaisiksi (monochronic) tai moniaikaisiksi (polychronic) kulttuureiksi. Yksiaikaisissa kulttuureissa, esimerkiksi

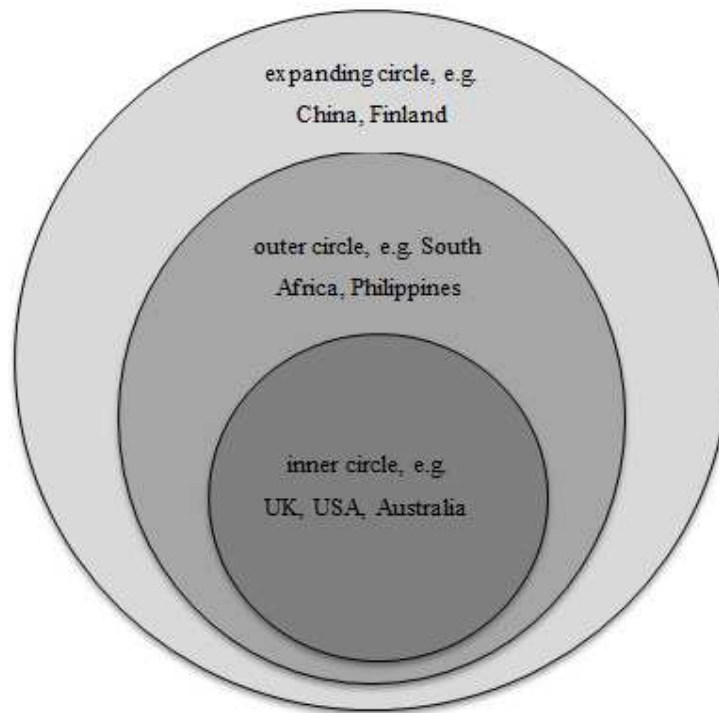
amerikkalaisessa kulttuurissa, aikaa ajatellaan lineaarisesti ja asioihin keskitytään yksi kerrallaan. Aikatauluja tehdään paljon ja niitä noudatetaan tunnollisesti. Moniaikaisissa kulttuureissa, esimerkiksi kuurojen kulttuurissa, ihmissuhteet ja ihmiset menevät aikataulujen ja suunnitelmien edelle, minkä lisäksi monia asioita saatetaan tehdä samaan aikaan ja keskustelun keskeyttämistä ei koeta loukkaavana. (Hall 1976: 17–24; Salo-Lee 1996c: 61–63, Mindess 2006: 53–54.)

Eri kulttuurien aikakäsitystä voidaan tarkastella Mindessin (2006: 54–55) mukaan myös vertailemalla niiden suhtautumista menneeseen ja tulevaan aikaan. Esimerkiksi menneeseen orientoituneet kulttuurit arvostavat perinteitä, kunnioittavat esi-isiään, näkevät menneen ajan ”kultaisena aikana” ja elävät kulttuurinsa historiaa mukailleen. Tällaisia maita ovat muun muassa monet Aasian maat, kuten Intia ja Kiina. Tulevaisuuteen orientoituneet kulttuurit, kuten amerikkalainen kulttuuri, keskittyvät historian ja perinteiden sijaan muutokseen ja kehitykseen. Kuurojen kulttuurin katsotaan olevan osittain menneeseen orientoitunut ja osittain tulevaisuuteen orientoitunut kulttuuri. Käsittelen kuurojen kulttuurin aikakäsitystä tarkemmin kappaleessa 4.5.

3 ENGLANNIN KIELI JA KULTTUURI

Englannin kielen opetuksen yhteydessä opetettava kulttuurinen ulottuvuus on usein sidoksissa brittiläiseen tai amerikkalaiseen kulttuuriin. Tässä tutkimuksessa kulttuurin opettamista ei ole rajattu käsittelemään tietyn maan kulttuuria, sillä yhtenä tutkimuksen tavoitteena on tarkastella vastaajien mielipiteitä siitä, mitä englanninkielisiä kulttuureja alkeiskursilla tulisi esitellä.

Englanninkielisten maiden kulttuuri on käsitteenä hyvin laaja, sillä englantia puhutaan äidinkielenä laajalti ympäri maailmaa, minkä lisäksi englantia puhutaan myös toisena ja vieraana kielenä (Crystal 2002: 2). Kachru (1985: 12–15) jakaa englannin kielen käyttäjät kolmeen ryhmään: 1) englannin kieltä äidinkielenään puhuvat eli syntyperäiset kielenpuhujat, joiden ensimmäinen kieli on englantia, 2) ei-syntyperäiset englannin kielen puhujat, jotka käyttävät englannin kieltä toisena kielenään, sekä 3) ei-syntyperäiset englannin kielen puhujat, joille englannin kieli on vieras kieli ja sitä käytetään vain tietyissä tilanteissa. Kachru (1985: 12–15) käyttää näistä ryhmistä englanninkielistä sanaa *circle* eli piiri. Nämä kolme piiriä kuvataan usein seuraavanlaisen kuvion avulla:

Kuvio 1. Englannin kielen käyttäjät Kachrun (1985) jaottelun mukaan.

Kachrun (1985: 12–15) jaottelun mukaan sisimpään piiriin (*inner circle*) kuuluvat englantia äidinkielenään käyttävät ihmiset, joita on arvioiden mukaan noin 400 miljoonaa. Esimerkiksi Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Australia kuuluvat näihin maihin (katso lisää alaluvusta 3.1). Englannin kieli levisi näihin sisimmän piirin maihin muuttoliikkeen myötä, kun englannin kielen puhujat muuttivat uusiin maihin. (Kachru 1985: 12–15; McKay 2002: 9.) Toiseen piiriin (*outer circle*) kuuluvat englantia toisena kielenä käyttävät ihmiset ja heitä on arvioiden mukaan noin 400 miljoonaa. Esimerkiksi Filippiinit ja Etelä-Afrikka kuuluvat näihin maihin. Englannin kieli levisi siirtomaihin kolonialismin myötä koska se helpotti siirtomaiden hallintaa ja kaupankäyntiä. Siirtomaavallan jälkeen englannin kieli jäi entisiin siirtomaihin joko kansalliseksi tai viralliseksi kieleksi, tai kieleksi teknologian, tieteen, talouden ja koulutuksen saralle. Toisen piirin maihin syntyy usein myös pidgineitä ja kreoleita. (Kachru 1985: 12–15; Melchers ja Shaw 2003: 127 – 130; Thumboo 2006: 407.) Uloimpaan piiriin (*expanding circle*) kuuluvat ne kaikki maat, joissa englantia puhutaan vieraana kielenä, esimerkiksi Kiina ja Saksa. Uloimman piirin maissa kieli on levinnyt pääasiallisesti vieraan kielen opetuksen myötä, jolloin englannin kielen taitotaso voi vaihdella suuresti, esimerkiksi osa saattaa osata vain alkeet, kun taas osa saattaa saavuttaa miltei syntyperäisen puhujan kielitaidon. (Kachru 1985: 12–15; McKay 2002: 9; Melchers ja Shaw 2003: 178–185). Myös Suomi kuuluu tähän uloimpaan piiriin. Englantia vieraana kielenä puhuvia on maailmassa arvioiden mukaan yli 700 miljoonaa (Crystal 2002: 12).

Täten suurin osa maailman englantia puhuvasta väestöstä puhuu englantia joko toisena tai vieraana kielenä. Englannin rooli kansainvälisen viestinnän kielenä on hyvin merkittävä, sillä englantia on muun muassa mainonnan, businessneuvotteluiden sekä kansainvälisen tutkimuksen käytetyin kieli, minkä lisäksi se toimii esimerkiksi kansainvälisen lentoliikenteen virallisena kielenä. (Crystal 2002: 2-12.) Käsittelen seuraavaksi englanninkielisten maiden kulttuuria, englannin asemaa vieraana kielenä sekä englannin kielen aseman vaikutusta englannin opettamiseen.

3.1 Englanninkielisten maiden kulttuuri

Englantia puhutaan äidinkielenä Iso-Britanniassa (Englanti, Wales, Skotlanti ja Pohjois-Irlanti), Irlannissa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa, Etelä-Afrikassa, Guyanassa sekä monissa Karibianmeren pienissä saarivaltioissa. Äidinkielistatukseen lisäksi englannin kielellä on virallisen tai toisen kielen asema monissa maissa, kuten Intiassa, Filippiineillä sekä monissa Afrikan maissa. (Crystal 2002: 2-12.)

Englannin kieli on muodostunut nykypäivän englanniksi monien eri historiallisten vaiheiden ja muutosten myötä. Kieli on historian aikana muotoutunut eri ryhmien invaasioiden myötä ja jatkaa muuttumistaan nykypäivänä eri kielialueiden vaikutuksesta. Englannin kielen kehityskulku voidaan jakaa neljään osaan: muinaisenglantiin (Old English), keskienglantiin (Middle English), varhaisnykyenglantiin (Early Modern English) ja nykyenglantiin (Modern English). (Crystal 2002: 161–162.)

Englanninkielisten maiden kulttuurit eroavat jo maantieteellisten syiden takia toisistaan huomattavasti. Tämän lisäksi englanninkielisten maiden kulttuurin määrittelyyn vaikuttaa myös englannin kielen asema maailmassa, jossa valtaosa englannin kielen käyttäjästä puhuu englantia joko toisena tai vieraana kielenä (Crystal 2002: 2–12). Näiden syiden vuoksi tämä tutkimus käsittelee englanninkielisten maiden kulttuuria laajemman näkökulman mukaan, sen sijaan että tarkastelun kohteena olisi ainoastaan tietty englanninkielinen maa ja sen kulttuuri. Yksittäisten maiden kulttuurillisten piirteiden sijaan tämän tutkimuksen kohteena ovat teemat, jotka voidaan soveltaa tietyn maan kulttuurin sisältöjen mukaan. Tätä tutkimusta varten olen nimennyt teemat maakohtaisiksi teemoiksi, sillä niiden sisältö riippuu pitkälti siitä, mistä maasta tai alueesta on kyse. Maakohtaisten teemojen lisäksi käsitteelen kielellis-kulttuurisia teemoja, jotka sisältävät teemoja kieleen ja kielenkäyttöön liittyen.

3.2 Englanti vieraana kielenä

Arvioiden mukaan englannin kieltä vieraana kielenä käyttää noin 700 miljoonaa puhujaa. Englannin kielen asemaa vieraana kielenä (EFL¹) voidaan määritellä kahden eri määritelmän mukaan: englantia lingua francana (ELF²) ja englantia kansainvälisenä kielenä (EIL³). (Firth 1996; Crystal 2002; McKay 2010.) Yhä suurempi osa kommunikaatiosta englannin kielellä käydään kahden puhujan välillä, jotka eivät puhu samaa äidinkieltä tai jaa samaa kulttuuria ja joille kummallekin englantia toimii vieraana kielenä. (Firth 1996: 240) Tällöin kielestä voidaan käyttää termiä lingua franca. Englantia käytetään lingua francana etenkin kolmannen piirin maissa, missä englantia käytetään usein liike-elämän, politiikan, tieteellisen tutkimuksen ja matkustelun tarpeisiin (Melchers ja Shaw 2003: 179) Englanti toimii myös lingua francana internetissä, esimerkiksi erilaisissa yhteisöissä ja viestinnän kielenä. (Meierkord 2012: 199–201.)

¹ EFL: English as a Foreign Language

² ELF: English as a Lingua Franca

³ EIL: English as an International Language

Englanti kansainvälisenä kielenä (EIL) on kattotermi englannin kielen käytölle, johon kuuluvat niin ikään englantia vieraana kielenä puhuvien kanssakäyminen (joko samasta tai eri kulttuuritaustasta lähtöisin), kuin myös kanssakäyminen äidinkielen ja vieraskielisen puhujan välillä. Englannin kielellä on valta-asema kansainvälisellä kentällä, jossa englantia käytetään kaupanteon, turismin, teknologian ja tieteellisen tutkimuksen parissa. Tästä syystä englannin kielen osaamisen katsotaan avaavan ovia parempaan tulevaisuuteen, kuten työpaikan saamiseen ja menestymiseen. (McKay 2010: 95–99.) Tällä on kuitenkin vaikutus muiden kielten opiskeluun, sillä englannin kielen valta-aseman vuoksi vaihto-opiskelijat, työntekijät ja turistit opettelevat enää harvoin maiden kansalliskieliä, vaan luottavat englannin kielellä pärjäämiseen. Euroopassa kuitenkin tuetaan ja edistetään monikielisyttä sekä liikkuvuutta ja vuorovaikutusta eri maiden välillä. Monikielisyttä pyritään edistämään Euroopan Neuvoston ohjelmalla, jonka mukaan jokaisen eurooppalaisen tulisi osata äidinkielen lisäksi kahta vierasta kieltä. Tämän lisäksi Euroopassa tuetaan monikielisyttä sekä liikkuvuutta ja vuorovaikutusta eri maiden välillä. (Meierkord 2012: 134.)

3.3 Vaikutus opetukseen

Perinteisesti vieraiden kielten opetuksessa on keskitytty kielen rakenteen ja muodon opettamiseen, mutta kielen käyttäminen ja kohdekulttuuriin perehtyminen on jäänyt vähemmälle. Kohdekulttuuria on saatettu esitellä esimerkiksi kohdemaan nähtävyyksien ja korkeakulttuurin kautta, vaikka arkipäivän kulttuuri ja sen ilmiöt olisivat oppijan kannalta olennaisimpia ja mielenkiintoisimpia sisältöjä. Oppitunneilla ei välttämättä ole riittävästi aikaa kulttuurin opettamiseen, vaan tunneilla keskitytään kielen rakenteeseen. (Kaikkonen 1994: 19.) Nykypäivänä kulttuurin opettamisen ja erityisesti kulttuurienvälisen viestinnän merkitystä on korostettu, mikä näkyy muun muassa eurooppalaisen viitekehyksen sisällöissä (EVK 2003: 146–151). Eurooppalainen viitekehys on luonut myös pohjan peruskoulun ja lukion kielten opetukseen, sillä peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmassa oppilaiden tavoitteita kielenoppimisessa määrittelevät eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoasteikot (OPH 2003; OPH 2004).

Eurooppalainen viitekehys käsittelee eri osa-alueiden kautta kielen oppimista, opettamista ja arviointia. Viitekehys sisältää eri osa-alueista yksityiskohtaistakin tietoa, mutta tämän tutkimuksen kannalta olennaista on viitekehyksen tarjoama tieto yleisistä valmiuksista kielenoppimiseen. Yleiset valmiudet jaetaan neljään osaan: deklarativiseen tietoon (*savoir*), taitoihin ja taitotietoihin (*savoir-faire*), elämänhallintataitoihin (*savoir-être*) ja oppimiskykyyn (*savoir-apprendre*). Kaikki nämä taidot vaikuttavat siihen, kuinka ihminen viestii ja täten ne ovat oleellisia myös vieraan kielen opiskelussa. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista tietoa

on deklaratiiiviseen tietoon lukeutuvat osa-alueet, joita ovat yleistieto, sosiokulttuurinen tieto ja kulttuurienvälinen tietoisuus. (EVK 2003: 146–155.)

Eurooppalaisen viitekehyksen (2003: 147) mukaan aikuisopiskelijoilla on jo muodostunut kuva maailmasta ja näin ollen heillä on yleensä riittävästi yleistietoa myös vieraan kielen oppimista varten. Yleistietoon kuuluvat paikat, instituutiot ja organisaatiot, henkilöt, esineet, tapahtumat ja toiminnot eri elämänalueilla. Kielenoppijalle tärkeää on tieto kohdekielen maata koskeva tieto, esimerkiksi tieto maantieteestä, ympäristöstä, väestöstä, talouselämästä ja politiikasta. Tämän lisäksi yleistietoon kuuluu myös olioiden luokittelu sekä olioiden ominaisuudet ja suhteet. Kielenopetuksessa tulisi pohtia, ”mitä uutta tietoa maailmasta ja erityisesti kohdekieltä ja kohdekulttuuria edustavista maista oppijat tarvitsevat ja mitä heille pitää opettaa kieliopintojen aikana.” (EVK 2003: 147.)

Eurooppalainen viitekehys (2003: 147) listaa sosiokulttuuriseen tietoon liittyviä asiakokonaisuuksia ja niiden piirteitä, joita esiintyy erityisesti eurooppalaisessa yhteiskunnassa ja niiden kulttuureissa. Tällöin englanninkielisten maiden kulttuureista brittiläinen kulttuuri sisältäisi listattuja piirteitä, mutta koen muidenkin länsimaisten kulttuurien sopivan sen viitekehykseen ja näin ollen kuvaavan myös englanninkielisten maiden kulttuureja. Eurooppalainen viitekehys (2003: 147–149) listaa seitsemän aihekokonaisuutta esimerkkeineen:

- 1) arkielämä (esim. ruoka ja juoma, juhlat, työ, vapaa-aika)
- 2) elinolosuhteet (esim. elin- ja asumistaso)
- 3) ihmisten väliset suhteet (esim. yhteiskuntaluokat, perhesuhteet, erilaisten ryhmittymien suhteet)
- 4) arvot, uskomukset ja asenteet (esim. perinteet, historia, taiteet, huumori)
- 5) ruumiinkieli
- 6) sosiaaliset tavat (esim. täsmällisyys, käyttäytymiseen ja keskusteluun liittyvät käytänteet ja tabut)
- 7) rituaalinen käyttäytyminen (esim. uskonnolliset tavat, juhlat, julkiset tapahtumat)

Myös Byram ja Risager (1999: 93) listasivat omassa tutkimuksessaan kulttuurillisia aiheita, joista vastaajien tuli valita kymmenen tärkeintä. Aiheita oli yhteensä kaksikymmentä: 1) poliittinen järjestelmä, 2) historia, 3) arkielämä ja rutiinit, 4) ostokset, ruoka ja juoma, 5) nuorisokulttuuri (muoti, musiikki jne.), 6) kirjallisuus, 7) koulu ja koulutus, 8) maantieto ja alueet, 9) perhe-elämä, 10) elokuvat, teatteri, taide, 11) elinolot, 12) juhlat ja tavat, 13) etniset suhteet, rasismi, 14) turismi ja matkailu, 15) sukupuoliroolit ja suhteet, 16) uskonto ja perinteet,

17) työelämä ja työttömyys, 18) ympäristöasiat, 19) stereotypiat ja 20) maan merkitys Iso-Britannialle/Tanskalle.

Tämän tutkimuksen luonteen ollessa yleiskatsaus kaikkiin englanninkielisten maiden kulttuureihin, ei yksittäisiin teemoihin ollut mahdollista tarkentua syvemmin. Olisi kuitenkin mielenkiintoista ja aiheellista selvittää maakohtaisesti, millaisia asioita opettajat kokevat tärkeiksi kulttuurin opetuksessa, esimerkiksi millaisia amerikkalaisia tapoja, australialaisia arvoja tai irlantilaisia uskomuksia kielenopetuksen yhteydessä opetetaan.

Suomalaisen viittomakielen ja kuurojen kulttuurin kohdalla opiskelijalle tulee opittavaksi paljon uutta tietoa, osaksi juuri kielen erilaisen modaliteetin takia kuin myös kulttuurin erilaisuuden vuoksi. Kuurojen kulttuuria näkyy arkielämässä hyvin vähän, jollei henkilö ole jollakin tavalla sidoksissa kuurojen kulttuuriin tai tunne sitä entuudestaan. Sen sijaan englanninkielisten maiden kulttuuri, etenkin amerikkalainen ja brittiläinen kulttuuri, ovat opiskelijoille yleensä jo jonkin verran tuttuja entuudestaan, sillä tietoa kulttuurista on helposti saatavilla median kautta (esimerkiksi elokuvat, kirjallisuus, televisio, internet) ja ne kuuluvat kiinteästi opiskelijoiden arkielämään. Tämä vaikuttaa myös kielten ja etenkin niihin liittyvien kulttuurien opetukseen, sillä lähtökohdat uuden oppimiselle vaihtelevat kielikohtaisesti.

4 KUUROJEN KULTTUURI

Kuurojen kulttuuri on vähemmistökulttuuri valtakulttuurin sisällä. Valtakulttuurina tarkoitetaan tässä yhteydessä kunkin maan kuulevien kulttuuria, esimerkiksi Suomessa suomalaista kuulevien kulttuuria, johon valtaosa väestöstä kuuluu. Kuuroutta voidaan tarkastella kolmen eri näkökulman mukaan: lääketieteellisen, sosiaalisen tai kielellis-kulttuurisen näkökulman mukaan. Perinteisesti kuuroja on tarkasteltu lääketieteellisen ja sosiaalisen mallin mukaan, joissa kuurous nähdään vammaana tai puutteena. Yhteisön oma näkemys omasta yhteisöstään perustuu kuitenkin yhteiseen kieleen ja kulttuuriin, eikä kuuroutta nähdä vammaana. (Jokinen 2000; Ladd 2003.) Tätä näkökulmaa käytän myös tässä tutkimuksessa. Kielellis-kulttuurisen näkökulman mukaan kuurojen kulttuurille on ominaista yhteisen kielen ja arvomaailman jakaminen yhteisön jäsenten kanssa, eikä varsinaisella audiologisella statuksella ole yhteisöön kuulumisen kannalta merkitystä. Tämän vuoksi kuuroista voidaan käyttää myös termiä viittomakielinen, jolloin oleellisempaa on henkilön kieli- ja kulttuuristatus kuin audiologinen status. Tällöin myös kuulevaan voidaan viitata termillä viittomakielinen, jos hän on oppinut äidinkielenään viittomakieltä ja kasvanut kuurojen kulttuurin ympäröimänä. (VKPO 2010: 9-10, 17; Jokinen 2000: 83, 91.) Viittomakieliset ovat siis kielellinen ja kulttuurinen vähemmistöryhmä, joita Suomessa ovat myös saamelaiset ja romanit. Suomen lainsäädännössä on tunnustettu näiden vähemmistöryhmien oikeudet ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriin (Finlex 1999/731, 17 §). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kuurojen kulttuuria ja sen opettamista vieraskielisille, minkä vuoksi tutkimuksessa käytetään termiä *kuuro* termin *viittomakielinen* sijaan, sillä vieraskielisille opiskelijoille on tärkeää oppia juuri kuurojen parissa toimiminen kulttuurille ominaisella tavalla. Kuurojen kulttuuri on kuitenkin muodostunut alun perin kuurojen keskinäisen kanssakäymisen myötä palvelemaan visuaalisuuteen pohjautuvaa elämäntapaa ja kuurouden vaikutuksesta esimerkiksi kielen ja vuorovaikutustapojen muodostumiseen. (Jokinen 2000: 97–98.)

Jokisen (2000: 100) mukaan kuurojen kulttuurilla on omat ominaispiirteensä, jotka eroavat valtakulttuurista, esimerkiksi kieli, tavat ja arvot, mutta myös samankaltaisuuksia valtakulttuuriin esiintyy. Samankaltaisuus valtakulttuuriin esiintyy siten, että suomalaiset kuurot elävät myös suomalaisen valtakulttuurin arvojen ja tapojen mukaan, esimerkiksi viettävät suomalaisia juhlapäiviä valtaväestön tapojen mukaan. Jokinen (2000: 100) tuo esille myös enemmistönäkökulman viittomakielisiin: maailmassa on yli 70 miljoonaa kuuroa, joiden yhteiset kokemukset, samankaltainen kielellis-kulttuurinen identiteetti ja mahdollisuus

oppia käyttämään kansainvälistä viittomista toistensa kanssa laajentavat tämän vähemmistökulttuurin edustajat kuulumaan suureen, maailmanlaajuiseen yhteisöön. Myös Ladd (2003: 14) nostaa esiin kuurojen maailmankansalaisuuden, sillä kuurojen on suhteellisen helppo oppia muita viittomakieliä tai luoda tapoja kommunikoida eri kansallisuutta olevien kuurojen kanssa. Myös Mindess (2006: 95–10) esittää, että kuuroille kansainvälistyminen on helpompaa, sillä kuurot jakavat paljon yhteisiä kokemuksia jo ennen tapaamistaan, muun muassa kokemuksen elää kuulevien keskellä ja käyttää visuaalista kieltä. Nämä kokemukset edesauttavat kommunikaatiota eri maiden kuurojen välillä.

Tätä työtä varten olen valinnut kolme pääasiallista lähdettä, joissa tarkastellaan kuurojen kulttuuria ja sen ominaispiirteitä. Mindess (2006) käsittelee amerikkalaista kuurojen kulttuuria kuulevan näkökulmasta ja hänen teoksensa on tarkoitettu pääasiallisesti tulkkioipiskelijoille. Mindess (2006: 82–119) käsittelee teoksessaan kuurojen ja kuulevien kulttuurien eroja sekä yksityiskohtaisemmin amerikkalaista kuurojen kulttuuria. Hän esittelee amerikkalaista kuurojen kulttuuria nostamalla esille kulttuurille ominaisia tapoja ja arvoja. Näitä ovat: 1) vuorovaikutuksen ja tiedon jakaminen (mm. suoraan puhuminen, henkilökohtaiset kommentit, muiden informoiminen, henkilökohtaisen tiedon jakaminen, näköesteettömyys), 2) kuurojen yhteisön perhemäinen yhteys (mm. esittelytilanteet, viittomanimijärjestelmä, halaukset), 3) asenne, 4) kuurojen kulttuurin arvostus (mm. kansanperinne, tarinankerronta), 5) yhteisöllisten arvojen jakaminen (mm. lojaalisuus yhteisölle, vastavuoroisuus, ryhmäpäätökset, yhdessä oleminen ja tekeminen), 6) keskustelukäytänteet (mm. puheen merkityksettömyys, huomionherättämistavat, keskustelun keskeyttäminen) sekä 7) kohtelias käytös kuurojen kulttuurissa.

Lane, Hoffmeister ja Bahan (1996) käsittelevät amerikkalaista kuurojen kulttuuria kuurojen näkökulmasta ja heidän teoksensa on tarkoitettu pääasiallisesti kuuleville, joille kuurojen kulttuuri on vierasta. Lane, Hoffmeister ja Bahan (1996) lähestyvät kuurojen kulttuuria tarinankerronnan kautta, joka on tavanomaista kuurojen kulttuurille. Tarina toimii teoksen punaisena lankana, jossa kuuleva toimittaja tutustuu kuurojen yhdistykseen ja samalla tutustuu kuurojen kulttuuriin kuulevan näkökulmasta. Tarinassa esiinnousseita teemoja käsitellään kirjan luvuissa tieteellisestä näkökulmasta käsin, kuten yhteisön kieltä, koulutusta, tulevaisuutta, kuurojen kouluja, kuurojen järjestöjä, taidetta, jaettuja kokemuksia ja kuurojen yhteisön moninaisuutta.

Brittiläinen Ladd (2003) käsittelee kuurojen kulttuuria niin ikään kuuron näkökulmasta ja hänen teoksensa toimii laajana lähdeveksena kuurojen kulttuurista kiinnostuneille, sekä kuuroille että kuuleville. Nämä kolme pääteosta käsittelevät kuurojen kulttuuria hyvin

laajasti, minkä vuoksi ne sopivat tämän tutkimuksen kulttuurisen viitekehyksen luomiseen. Suomalaista kuurojen kulttuuria ei ole tutkittu yhtä kattavasti tai koottu yhteen teokseen, minkä vuoksi päälähteinä toimivat amerikkalaisen ja brittiläisen kuurojen kulttuurin mukaan laaditut teokset. Eri osa-alueet sisältävät myös mahdollisimman paljon suomalaisia lähteitä, mikäli osa-alueista on löydettävissä suomalaista tutkimustietoa.

Näitä kolmea pääasiallista lähdettä hyödyntäen olen jakanut kuurojen kulttuurin kahdeksaan eri osa-alueeseen tätä työtä varten. Nämä osa-alueet ovat: 1) viittomakieli, 2) kuurojen yhteisö ja sen moninaisuus, 3) historia, 4) arvot, 5) tavat, 6) kulttuurinen tieto, 7) kuurojen järjestöt ja 8) taide.

4.1 Viittomakieli

Kieli on ihmisen luonnollinen viestintäjärjestelmä, joka voi ilmentyä puhutussa, viitotussa tai kirjoitetussa muodossa (Jantunen 2003: 9). Kuurojen kulttuuri perustuu vahvasti yhteiseen, jaettuun kieleen, jota kuurojen yhteisön jäsenet käyttävät ja jonka avulla kulttuuria todenneetaan. Kuurojen kulttuuria määrittelee siis vahvasti viittomakieli. (Jokinen 2000: 79–101; Mindess 2006: 76.) Puhuttujen ja viitottujen kielten suurin ero on niiden modaliteetissa eli kanavassa, jonka kautta viestit välittyvät vastaanottajalle. Puhuttujen kielten modaliteetti on oraalis-auditiivinen, kun taas viitottujen kielten modaliteetti on gesturaalis-visuaalinen (Takkinen ja Fuchs 2007: 82.) Viittomakielet ovat puhuttujen kielten tapaan itsenäisiä kielijärjestelmiä, jotka ovat syntyneet luonnollisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Jantunen 2003: 11). Viittomakieltä tuotetaan koko keholla (kädet, kasvot, pään ja kehon liikkeet) ja sitä vastaanotetaan näköaistin avulla. Kuurosokeat vastaanottavat kieltä tuntoaistin avulla eli taktiillisesti (Mesch 2000: 216). Viittomakielen asema luonnollisena ja oikeana kielenä alkoi vahvistua tieteellisen tutkimuksen myötä, jossa uranuurtajana toimi amerikkalainen William C. Stokoe. Stokoe julkaisi vuonna 1960 tutkimuksen amerikkalaisen viittomakielen fonologisesta rakenteesta, jonka avulla hän osoitti viittomakielten olevan itsenäisiä kieliä puhuttujen kielten tapaan. (Salmi ja Laakso 2005: 320.)

Viittomakieltä ei tule siis sekoittaa viitottuun suomeen tai tukiviittomiin, sillä nämä eivät ole luonnollisia kieliä, toisin kuin viittomakielet. Viitottu suomi on keinotekoinen kieli, jossa sekoittuvat kahden luonnollisen kielen (suomi ja viittomakieli) elementit: puhutun suomen lisäksi käytetään viittomakielen viittomia. Tukiviittomien käyttö on kommunikatiojärjestelmä, jossa puheen tukena käytetään avainsisällöistä yksittäisiä viittomia. Menetelmää käytetään usein kielihäiriöisten lasten puheen tukena. (Takala 2002: 34.) Viittomakieli ei ole myöskään kansainvälinen kieli, vaikka kansainvälinen viittominen yli rajojen viittomakie-

len yhteisiä piirteitä mukaillen onkin mahdollista (Malm & Östman 2000: 19). Useilla mailla on oma kansallinen viittomakielensä ja joissakin maissa voi olla jopa useita kansallisia viittomakielisiä, kuten Suomessa suomalainen viittomakieli ja suomenruotsalainen viittomakieli (Kuurojen Liitto 2012b). Suomenruotsalaisen viittomakielen määrittely on ollut haastavaa, sillä kieltä on pidetty suomalaisen viittomakielen varieteettina eli murteena kielitieteellisten syiden takia (Hoyer 2000: 205), mutta vuonna 2005 suomenruotsalaisten kuurojen oma etujärjestö Finlandssvenska teckenspråkiga rf totesi suomenruotsalaisen viittomakielen olevan oma kielensä (VKPO 2010: 21). Eroja suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen välillä löytyy muun muassa viittomien rakenteessa, merkityksessä että käytössä. Esimerkiksi huulion eli sanahahmon muoto vaihtelee (TYTTÖ/FLICKA⁴), käänöslainojen ja sormiaakkosia sisältävien viittomien muoto vaihtelee tai viittoman käsimuoto, artikulaatiopaikka tai liike eroaa. (Hoyer 2000: 210–215.)

Mainitsemisen arvoista on myös se, että eri maiden puhutut kielet eivät määritä viittomakielisiä. Esimerkiksi amerikkalainen viittomakieli (ASL), brittiläinen viittomakieli (BSL) ja irlantilainen viittomakieli (ISL) ovat itsenäisiä ja toisistaan erillisiä viittomakielisiä, vaikka maiden yhteinen puhuttu kieli onkin englanti. Joidenkin viittomakielten välillä voi kuitenkin esiintyä historiallista yhteyttä, kuten esimerkiksi ASL:n ja LSF:n (Langue de Signes Francaise eli ranskalainen viittomakieli) välillä esiintyy. ASL:n ja LSF:n käyttäjät saattavatkin tunnistaa monia viittomia toistensa viittomakielistä (Malm ja Östman 2000: 20; Woll ja Sutton-Spence 1999:22.). Vaikka eri maiden viittomakielet eroavat toisistaan sekä viittomien, muotorakenteiden että kielioppirakenteiden osalta (Takkinen 2002: 3), on eri viittomakielten rakenteissa löydettävissä myös samankaltaisuuksia. Esimerkiksi simultaanisuus eli samanaikaisuus on ilmiö, joka esiintyy useissa viittomakielissä (katso esim. Vermeerbergen, Leeson ja Crasborn 2007).

Viittomakielen omaksumisesta. Lanen, Hoffmeisterin ja Bahanin (1996: 45) mukaan viittomakielen omaksumistapa vaikuttaa yhteisön kulttuuriin. Suurin osa kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille, jotka eivät osaa viittomakieltä ennen lapsen syntymää. Kuurojen vanhempien lapset oppivat viittomakieltä luonnollisesti vanhemmiltaan, aivan kuten puhuttujakin kieliä omaksutaan. Kuitenkin jopa 95 % kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille (Jokinen 2000: 80–81.), jolloin vanhemmat opettelevat viittomakieltä vasta kuuron lapsen synnyttyä (Takkinen 2000: 120). Tällöin viittomakielten omaksumistapa poikkeaa puhuttujen

⁴ Kapitaaleilla kirjoitetut sanat ovat glosseja, eli viittoman ilmaiseminen puhutun kielen sanamuodon avulla. (kts. lisää Savolainen 2000: 192).

kielten omaksumistavasta, koska vain harvat kuurot omaksuvat viittomakieltä kuuroilta, viittomakielisiltä vanhemmiltaan. Suurin osa kuuroista omaksuu viittomakieltä joko muilta kuuroilta lapsilta kuurojen koulussa, muilta kuuroilta aikuisilta kuin vanhemmiltaan tai viittomakieltä vieraana kieltä käyttäviltä vanhemmiltaan. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 45.)

Viittomakielen omaksuminen varhaislapsuudessa on yhtä luonnollista lapselle kuin puhutun kielen omaksuminenkin. Petitto ja Marentette (1991: 1493) ovat tutkineet, ettei jokeltelu ole sidoksissa ainoastaan puhutun kielen modaliteettiin. Jokeltamista tapahtuu sekä manuaalisesti että oraalisesti vauvan kuulon asteesta riippumatta. Kuurojen lasten oraalinen jokellus vähenee ja manuaalinen jokellus kehittyy viittomiksi, kun taas kuulevien lasten manuaalinen jokellus vähenee ja oraalinen jokellus kehittyy sanoiksi. Täten lapsilla on valmius omaksua mitä tahansa kieltä, mitä ympäristö heille tarjoaa. (Takkinen 2000: 113; Takkinen 2002: 50.) Kuurojen kouluilla on ollut suuri merkitys kuuleviin perheisiin syntyneiden kuurojen lasten viittomakielen omaksumisessa sekä kuurojen kulttuuriin liittymisessä. Ennen oralismin⁵ aikakautta kielen malleina ja kulttuuriin tutustuttajina toimivat kuurot opettajat, mutta oralismin vallitessa viittomakieli välittyi usein lasten keskuudessa opettajien katseilta salassa. (Ladd 2003: 43; Mindess 2006: 77; Salmi ja Laakso 2005: 178). Salmi ja Laakso (2005: 178) mainitsevat kuurojen koulujen merkityksen olleen suuri, sillä monille kuuroille lapsille koulu oli ensimmäinen paikka, jossa he tapasivat toisia kuuroja.

Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 67–77) toteavat kielen ja kulttuurin kuuluvan vahvasti yhteen: kieli on sosiaalisen identiteetin symboli, keino vuorovaikutukseen sekä kulttuurin välittäjä seuraaville sukupolville eli kulttuurisen tiedon varasto. Jokinen (2000: 97) määrittelee kuurojen kulttuuria seuraavalla tavalla:

”Kuurojen kulttuuri on prosessi, joka siirtää kuurojen kulttuurin sisältämät arvot, uskomukset, tavat ja käyttäytymismuodot sukupolvelta toiselle, ja se on myös erityinen symbolijärjestelmä, joka ohjaa käyttäytymistä ja selittää sekä rajoittaa ympäröivän todellisuuden esittämiä asioita.”

Ympäröivä maailma ymmärretään visuaalisesti ja kulttuuri välittyy viittomakielen lisäksi myös käytännön kautta, kuten arjen ongelmien ratkaisutapojen sekä käyttäytymismallien kautta. Kulttuurisen tiedon varastoon on kerätty aikaisempien sukupolvien tietoutta, miten elää kuurona viittomakielisenä ympäröivässä maailmassa. Kulttuuri on kehittynyt vastaamaan

⁵ Oralismi eli puhemenetelmä oli 1800-luvun loppupuolelta lähtien levinnyt suuntaus, joka vaikutti negatiivisesti kuurojen asemaan yhteiskunnassa sekä oikeuteen käyttää kieltä. Oralismin myötä kouluihin levisi puhemenetelmän käyttö, joka kielsi viittomakielen käytön ja painotti puheopetuksen tärkeyttä. Oralismi vaikutti myös muihin kuurojen elämänalueisiin, joita olivat muun muassa kuurojen pakkosterilointi ja sitä myöten kuurouden ”poistaminen”. (Salmi ja Laakso 2005: 28, 144-146.) Käsittelen oralismia tarkemmin kappaleessa 4.2.

jäsentensä tarpeisiin, minkä vuoksi monet arjen ratkaisut liittyvät näköön tai tuntoon. Esimerkiksi vilkkuvalot tai huomion herättäminen koskettamalla ovat syntyneet kuurojen tarpeisiin sopiviksi käytänteiksi. (Jokinen 2000: 97–98.)

Kieli on tärkeä osa jokaisen ihmisen identiteetin muodostumista, mutta erityisen tärkeää se on vähemmistökielen edustajalle. Luukkainen (2008: 147) tuo esille tutkimuksessaan viittomakielen merkityksen kuurojen nuorten identiteetin rakentumiselle. Yhteinen kieli muiden samaan vähemmistöön kuuluvien kanssa luo yhtenäisyyttä ja luo yhteenkuuluvuuden tunteen, jota vähemmistökielinen harvoin saa enemmistökulttuurissa. Viittomakielen avulla kuurot jakavat merkityksiä, kuten yhteisiä kokemuksia ja kulttuurisia uskomuksia ja arvoja. Yhteisiä kokemuksia kuurojen yhteisössä ovat muun muassa kuurouden kokeminen, viittomakielen käyttäminen, kuurojen ja kuulevien yhteisöissä toimiminen sekä tiedon jakaminen. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 67–77.)

Viitottujen ja puhuttujen kielen modaaliteettien ero korostaa vähemmistökielen kautta saatavaa identiteettiä, sillä kuurojen on fysiologisten syiden vuoksi vaikeampaa samastua muuhun kieliryhmään. Tämä johtuu valtaväestön kielen omaksumisen haasteista: kielen omaksumista ei tapahdu ympäristössä luonnollisesti kuulemalla, vaan sitä pitää tietoisesti opetella esimerkiksi kirjoitetun kielen myötä. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 67–77.)

4.2 Kuurojen yhteisön historiaa

Kuurojen historiaa määrittää suurelta osin oralismin aikakausi ja sen tuomat muutokset kuurojen asemalle yhteiskunnassa. Muita kuurojen historiaan olennaisesti liittyviä seikkoja ovat kuurojenkoulujen sekä kuurojen yhdistysten perustaminen.

Suomalaisen viittomakielen isänä voidaan pitää Carl Oscar Malmia (1826–1863). Hän opiskeli Tukholman Manillakoulussa vuosina 1834–1845, jossa hän omaksui ruotsalaista viittomakieltä (Wallvik 2001: 98; Jantunen 2003: 22). Opiskelujensa päätyttyä Malm palasi Suomeen ja perusti Suomen ensimmäisen kuurojen koulun Porvooseen vuonna 1846. (Rainó 2000: 38–41; Salmi ja Laakso 2005: 38). Koulussa käytettiin opetuskielenä ruotsalaista viittomakieltä, josta myöhemmin eriytyi suomalainen viittomakieli sekä suomenruotsalainen viittomakieli. Kuurojenkoulujen perustamista pidetään lähtökohtana kuurojen yhteisön muodostumiselle, sillä kuurojenkoulujen kautta viittomakielen on ollut mahdollista levitä kuurojen keskuuteen. (Jantunen 2003: 19–22).

Oralismin aikakauden katsotaan alkaneen Milanon kongressista vuonna 1880. Oralismi eli puhemenetelmän käyttö kouluopetuksessa vaikutti kuurojen yhteiskunnalliseen asemaan, sillä viittomakielen käyttö kiellettiin ja sen käytöstä rangaistiin fyysisesti. Kouluissa

kuurojen oli pakko opetella puhumaan, sillä viittomakieltä pidettiin primitiivisenä ja taantuneena kielenä, joka on puhuttua kieltä alempiarvoisempi kommunikaatiomuoto. Ajateltiin myös, että viittomakieli estää puheen oppimista. (Salmi ja Laakso 2005:144–177; Wallvik 2001: 156.) Sen lisäksi vallalla oli rotuhygieeninen ajattelu, jonka perusajatuksena oli estää ns. huonojen ominaisuuksien periytyminen, joka tarkoitti kuurouden poistamista. Tätä toteutettiin pakkosteriloinnilla sekä kieltämällä kuurojen väliset avioliitot. Avioliittolaki poistettiin Suomen lainsäädännöstä vasta vuonna 1969. (Salmi ja Laakso 2005:200–209.)

Oralismen aikakaudella perustettiin ensimmäiset kuurojenyhdistykset Turkuun vuonna 1885 (Döfstumföreningen i Åbo) sekä Helsinkiin vuonna 1895 (Helsingin Kuuromykkäin Yhdistys), sillä ne olivat ainoita paikkoja, jossa viittomakieltä sai käyttää vapaasti. (Wallvik 2001:48–59.) Kuurojenyhdistykset loivat yhteenkuuluvuuden tunnetta kuurojen keskuuteen, sillä kuurojenyhdistyksillä kaikki jakoivat saman kielen ja kokemusmaailman. Yhdistykset olivat tärkeitä paikkoja kuurojen sosiaalisen ja henkisen elämän kannalta, josta etenkin kuuleviin perheisiin syntyneet kuurot löysivät vertaisiaan ja oppivat toimimaan kuurojen tapakulttuurin mukaisesti, mutta myös oppimaan keinoja valtaväestön keskellä elämiseen. (Salmi ja Laakso 2005: 88.)⁶

4.3 Kuurojen yhteisön moninaisuus

Kuurojen yhteisö on koostumukseltaan hyvin heterogeeninen. Yhteisö ei koostu ainoastaan kuuroista, vaan siihen kuuluu myös huonokuuloisia, kuurosokeita, kuurojen vanhempien kuulevia lapsia (CODA = Children Of Deaf Adults) sekä kuulevia. Tämän lisäksi yhteisön monimuotoisuuden lisänsä tuovat myös yhteisön muu heterogeenisyys, kuten ikä, sukupuoli, ammatti ja perhetausta. (VKPO 2010: 9.) Kuuro ja viittomakielinen ovat termejä, joiden katsotaan olevan korrekteja puhuttaessa henkilöstä, joka ei kuule. Sen sijaan termit kuten kuuromykkä ja kuulovammaisen eivät ole sopivia termejä, sillä niihin kytkeytyy negatiivisia mielikuvia vammaisuudesta. (Malm ja Östman 2000: 10.) Viittomakielinen ei ole vielä kovin vakiintunut termi (Jokinen 2000: 79; VKPO 2010: 9; Luukkainen 2008: 27), mutta sitä käytetään jonkin verran rinnakkain termin kuuro kanssa. Viittomakielinen voi viitata myös kuulevaan henkilöön, joka samaistuu viittomakielen käyttäjäksi ja on oppinut viittomakielen ensimmäisenä kielenään (Luukkainen 2008:27). Laddin (2003: 33) mukaan englanninkielisissä maissa on omaksuttu termi Deaf (isolla alkukirjaimella kirjoitettuna) merkitsemään kulttuurisesti kuuroa eli henkilöä, joka samaistuu kuurojen kulttuuriin, sen arvoihin, tapoihin ja viit-

⁶ Lisätietoa kuurojen historiasta maailmanlaajuisesti sekä Suomen sisällä löytyy muun muassa Wallvikin (2001) sekä Salmen ja Laakson (2005) teoksista.

tomakielen käyttöön kuulon asteesta huolimatta. Tällöin deaf (pienin kirjaimin kirjoitettuna) merkitsee lääketieteellisesti kuuroa eli henkilöä, joka ei kuule.

Jokinen (2000: 80–81) jakaa viittomakieltä käyttävät henkilöt kolmeen ryhmään: 1) viittomakieli äidinkielenä/ensikielenä eli viittomakieliset, 2) viittomakieli toisena kielenä ja 3) viittomakieli vieraana kielenä. Viittomakielisten ryhmään kuuluvat ne henkilöt, jotka ovat omaksuneet viittomakieltä vanhemmiltaan, sisaruksiltaan tai vertaistovereiltaan päiväkodissa tai koulussa. Äidinkielisiä tässä ryhmässä ovat ne henkilöt, jotka ovat omaksuneet viittomakieltä vanhemmiltaan varhaislapsuudessa. Useimmiten tällaiset vanhemmat ovat kuuroja, joille viittomakieli on ensi- tai äidinkieli. Ensikielisiä ovat ne henkilöt, jotka ovat omaksuneet viittomakielen kuulevilta vanhemmiltaan varhaislapsuudessa. Tällaiset vanhemmat käyttävät viittomakieltä usein toisena tai vieraana kielenä, sillä he ovat opetelleet viittomakieltä vasta aikuisiällä. Toisena kielenä viittomakieltä käyttävät voivat olla esimerkiksi huonokuuloiset tai kuurojen parissa työskentelevät henkilöt, jotka käyttävät viittomakieltä äidinkielensä lisäksi. Vieraskielisiä ovat ne henkilöt, jotka ovat opiskelleet viittomakieltä aikuisiällä kielenopetuksen yhteydessä. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi kansalaisopistoissa viittomakieltä opiskelevat henkilöt. (Jokinen 2000: 80–81.)

Tässä tutkimuksessa käytän termiä *kuuro* termin *viittomakielinen* sijasta, sillä viittomakielinen viittaa enemmän käytettyyn kieleen kuin kulttuuriin. Tämän tutkimuksen näkökulma on juuri kulttuurin opettaminen vieraan kielen opetuksen yhteydessä, jolloin termi *kuuro* soveltuu tähän tarkoitukseen paremmin.

Lääketieteellinen, sosiaalinen ja sosiokulttuurinen näkökulma kuurouteen. Jokisen (2000: 89) mukaan kuuroutta voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta: sekä kliinispatologisesta eli lääketieteellisestä että sosiokulttuurisesta näkökulmasta käsin. Ladd (2003: 15) tuo mukaan myös sosiaalisen näkökulman. Lääketieteellisen näkökulman mukaan kuurous nähdään sairautena, vammaana tai puutteena, joka tulisi poistaa lääketieteellisin menetelmin tai lieventää kuntoutusmenetelmin (Jokinen 2000: 89). Sosiaalisen näkökulman mukaan kaikilla ihmisillä tulisi olla yhtäläiset oikeudet yhteiskunnassa ja yhteiskunta tulisi rakentaa esteettömäksi erilaiset ihmiset ja vammat huomioonottaen. Vaikka tämä näkökulma pyrkii saamaan kaikille yhtäläiset oikeudet, se kuitenkin katsoo kuuroja lääketieteellisen näkökulmaan perustuen. Toisaalta tämän näkökulman avulla kuuroille on tarjoutunut mahdollisuus erilaisen apuvälineiden käyttöön, kuten vilkkuviin ovikelloihin ja tekstipuhelimiin. Sosiaalinen malli ei kuitenkaan vastaa kuurojen omaa tapaa katsoa yhteisöään, sillä malli perustuu lääketieteelliseen näkökulmaan. (Ladd 2003: 15.)

Sosiokulttuurinen näkökulma kuurouteen tarkastelee kuuroutta sosiaalisten, lingvististen ja kulttuuristen näkökulmien kautta. Termiin sosiokulttuurinen liittyy käsitteet kuurojen yhteisö, kuurot etnisenä ryhmänä ja kuurot kielellisenä vähemmistönä. (Jokinen 2000: 88–89.) Kuurojen yhteisön jäseneksi hyväksytään henkilöt, jotka täyttävät yhteisöön kuulumiset kriteerit (Baker ja Cokely 1980). Näitä kriteerejä on neljä: audiologinen kriteeri (henkilö ei kuule), sosiaalinen kriteeri (henkilö haluaa olla yhdessä toisten samankaltaisten kanssa), kielellinen kriteeri (henkilö käyttää viittomakieltä) ja poliittinen kriteeri (henkilö osallistuu aktiivisesti kuurojen asioiden ajamiseen). Etnisen näkökulman mukaan kuurojen ryhmälle kuuluu tyypillisiä piirteitä, jotka määrittelevät kuurojen olevan etninen ryhmä. Näitä piirteitä ovat viittomakieli, kielten kohtaaminen, ryhmään samaistuminen, endogaamiset avioliitot, sosiaaliset organisaatiot, tietoisuus historiasta, käyttäytymisnormit ja stigma. (Jokinen 2000: 90–95.) Nykyään kuurot määrittelevät itsensä kieli- ja kulttuurivähemmistöksi, sillä he jakavat yhteisen kielen, kulttuurin ja identiteetin (VKPO 2010: 9). Kuurot samaistuvat muihin kielellis-kulttuurisiin vähemmistöryhmiin, joilla kaikilla on oma kielensä ja kulttuurinsa (Ladd 2003: 16). Suomessa on tunnustettu virallisesti kolme kieli- ja kulttuurivähemmistöä, joiden oikeudet omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu Suomen perustuslaissa. Näitä vähemmistöjä Suomessa ovat viittomakieliset, saamelaiset ja romanit. (Finlex 1999.)

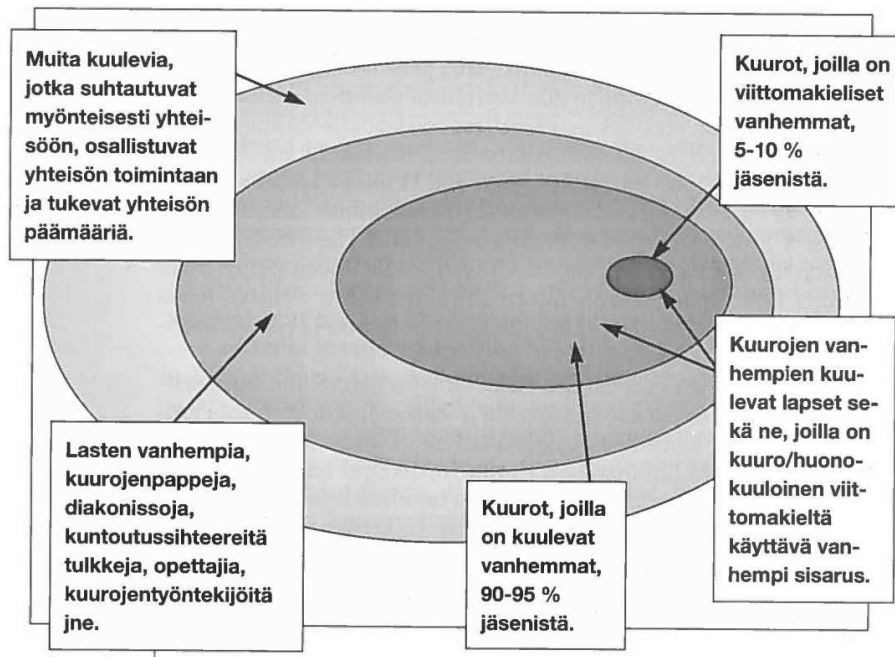
Kuuroista käytettävät termit ja kuurouden määrittelemineen ovat olleet vilkkaan keskustelun alla useiden vuosikymmenten ajan. Vuonna 1978 Jarmo Narmala käynnisti keskustelun kuurojen itsetunnosta. Keskustelun myötä syntyi myös tarve uudenlaiseen suhtautumiseen kuurouteen niin valtaväestön kuin kuurojen yhteisönkin sisällä. Tätä kutsutaan kuurotietoisuusliikkeeksi, joka on lähtöisin Yhdysvalloista Gallaudetin yliopistosta (Deaf Pride ja Deaf Awareness), jonka tavoitteena oli parantaa kuurojen ihmisoikeuksia ja kuurojen itsetuntoa, rohkaista kuuroja viittomakielen käyttöön sekä opettaa kuurojen kulttuuria. Kuurotietoisuus tarkoitti siis kahta asiaa: yhdenveroisen kohtelun vaatimista yhteiskunnalta sekä ehjän minäkuvan ja identiteetin syntymistä. (Salmi ja Laakso 2005: 302–303.)

Valtaväestö näkee kuurot kuitenkin usein lääketieteellisen tai sosiaalisen mallin mukaan, joiden mukaan kuurot nähdään vammaisina kuulon puuttumisen sekä kuurojen käyttämien palvelujen takia (esim. tulkkipalvelut ja erilaiset apuvälineet). Kielellis-kulttuurisen näkökulman mukaan kuurojen yhteisössä vammaisuuden käsitettä ei ajatella samalla tapaa kuin valtaväestön kuulevien keskuudessa, sillä kuurojen yhteisössä kaikilla on yhteinen kieli ja yhteinen, jaettu ominaisuus kuulon puuttumisesta. (VKPO 2010: 16–17). Kuurojen yhteisöön voivat kuulua kaikki, jotka suhtautuvat positiivisesti viittomakieleen, kuurouteen ja kuurojen yhteisöön. Näin ollen kuurojen yhteisöön kuulumisessa kuulon aste ei ole merkittävä,

eikä kuuroutta nähdä vammaana tai puutteena. (Jokinen 2000: 83–84.) Kuurojen yhteisöstä on käytetty viime vuosina myös termiä viittomakielinen yhteisö, joka ei ole vielä täysin vakiintunut käyttöön. Termissä korostuu kielellis-kulttuurinen näkökulma, jossa kuulon asteella ei ole väliä yhteisöön kuulumisen kannalta vaan tärkeämpää on viittomakielen käyttäminen sekä yhteisen kulttuurin ja identiteetin omaksuminen. (VKPO 2010: 9.)

Jokinen (2000: 85) on laatinut kuvion kuurojenyhteisön jäsenistä ja yhteisöön jollakin tapaa kosketuksissa olevista ryhmistä (kuvio 2). Kuvion kaksi sisimmäistä ryhmää muodostavat varsinaisen kuurojenyhteisön. Näihin ryhmiin kuuluvat kuurot, joilla on kuurot vanhemmat (5-10 %) sekä kuurot, joilla on kuulevat vanhemmat (90–95 %). Sen lisäksi siihen kuuluvat kuurojen vanhempien kuulevat lapset sekä viittomakieltä käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten kuulevat sisarukset. Kahteen uloimpaan ryhmään kuuluvat muun muassa lasten vanhemmat, tulkit, opettajat, diakonissat ja kuurojen papit sekä muut kuulevat, joiden suhtautuminen yhteisöön ja sen toimintaan on myönteinen.

Kuurojenpapeilla ja diakonissoilla on ollut suuri merkitys kielen säilymisen kannalta, sillä kuurojenpapat käyttivät viittomakieltä myös oralismin aikana, jolloin muualla viittomakielen käyttö oli kiellettyä. Kuurojenpapeista tunnetuimpia ovat Turun kuu-

Kuvio 2. Kuurojenyhteisön jäsenet Jokisen (2000: 85) mukaan.

romykkäinkoulun johtaja Carl Henrik Alopaeus, Huugo Nyberg, Eino Savisaari ja Lauri Pannu, jotka toimivat kuurojen etuja ajaen myös muilla elämänaloilla. Kuurojen papit toimivat

muun muassa tulkkeina ja avustivat arkielämän asioissa. Nykyään kuurojenpappien toimenkuva on keskittynyt pappien tehtäviin, kun viittomakielentulkkit huolehtivat tulkkauksesta ja muut toimijat työskentelevät muiden asioiden parissa. (Honkkila 2000: 61–69; Salmi ja Laakso 2005: 210–225.) Tulkkipalvelu käynnistyi vuonna 1980, mihin asti kuurojen tulkkeina olivat toimineet kuurojenpappit ja omaiset. Aluksi palvelun saatavuudessa oli kuitenkin ongelmia ja tulkeista oli pulaa. Vuodesta 1994 lähtien kuntien tuli järjestää tulkkauspalveluita ja vuodesta 2010 lähtien tulkkauspalveluiden järjestäminen on ollut Kelan vastuulla. (Salmi ja Laakso 2005: 280–289; KELA 2010.) Muita kuurojen sidosryhmiä ovat esimerkiksi kuntoutussihteerit, joiden tehtävänä on edistää kuurojen hyvinvointia sekä tuottaa viittomakielistä neuvontaa eri elämänalueiden parissa. Lisäksi Kuurojen Palvelusäätiö tuottaa kuurojen asumis- ja työpalveluja (Luukkainen 2008: 41.)⁷

Useimmat kieli- ja kulttuuriryhmät ovat sidoksissa johonkin maahan. Kuuroilla ei ole omaa maata, jossa viittomakieli olisi enemmistön kielenä ja kuurojen kulttuuri enemmistön kulttuurina. Kuuroilla ”kotimaan” virkaa toimittaa sosiaalinen verkosto: kuurot tuntevat yhteneväisyyttä muiden kuurojen kanssa, sillä he jakavat samoja kokemuksia kuuroudesta ja kuulevien parissa elämisestä. Tällaisen verkoston muodostavat ensin kuurojen koulut ja koulun päätyttyä kuurojen yhdistykset. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 124–127.) Tätä kuurojen välistä yhteyttä esiintyy myös kansainvälisesti, sillä kuurot omaksuvat suhteellisen vaivattomasti toisia viittomakielisiä ja kykenevät soveltamaan kieltään yhteisen kielen puuttuessa. Täten kuurojen voidaan katsoa olevan maailmankansalaisia. (Ladd 2003: 14.)

Kuurojen yhteisö muutoksessa. Ladd (2003: 44) esittää perinteisen näkökulman kuurojen yhteisöön, jossa määritellään kuurojen yhteisöön kuuluvan niitä kuuroja, jotka ovat käyneet kuurojen koulua sekä tapaavat toisiaan kuurojen yhdistyksillä tai muissa sosiaalisissa tapahtumissa. Nykyään kuurojen yhdistysten merkitys nuorten kuurojen elämässä on laskenut, sillä ne koetaan vanhanaikaisiksi, vanhempien kuurojen paikaksi. Sen lisäksi nuoret tapaavat toisiinsa muutenkin arkielämässä (Luukkainen 2008: 123, 153).

Kuurojen yhteisö on muuttunut paljon viime vuosikymmenten aikana, etenkin teknologian kehittymisen johdosta (VKPO 2010: 15; Luukkainen 2008: 154; Mindess 2006: 140; Ladd 2003: 44). Luukkaisen (2008: 143, 149) mukaan eroja esiintyy etenkin nuorten kuurojen parissa, joiden maailmat limittyvät kuurojen ja kuulevien maailmojen väliin, eikä selkeitä rajoja haluta vetää näiden maailmojen välille. Kuitenkin viittomakielen merkitys on

⁷ Lisää kuurojen sidosryhmistä ja tulkkipalveluista esimerkiksi Luukkainen (2008) sekä Salmi ja Laakso (2005: 264–286).

edelleen suuri, sillä viittomakielellä on luontevinta olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja syvin vuorovaikutus tapahtuu juuri kuurojen parissa.

Luukkainen (2008: 132–142) esittää väitöskirjassaan kolme erilaista kertomusta kuuroudesta, jotka ovat syntyneet haastattelujen perusteella: 1) tyypistävää kertomusta kuuroudesta poikkeavuutena, 2) vanhentunut vastakertomus sekä 3) pluralistinen kertomus. Ensimmäisen kertomuksen mukaan kuurous nähdään poikkeavuutena, josta tulisi kuntoutua mahdollisimman kuulevaksi. Tämä näkökulma on usein kuulevien näkökulma kuurouteen. Toisen kertomuksen mukaan kuurot ja kuulevat erotellaan toisistaan selkeästi erillisiksi ryhmiksi, joiden välisiä rajoja tulisi ylläpitää ja vahvistaa. Tämä koetaan usein vanhempien kuurojen näkökulmaksi. Kolmannen kertomuksen mukaan kuuro on ensisijaisesti omanlaisensa ihminen, eikä oman yhteisönsä edustaja. Tällaisen näkökulman omaavalle on keskeistä yksilöllisten kiinnostuksen kohteiden löytäminen, eikä painoarvo ole enää ainoastaan kuuroudessa tai viittomakielen käyttämisessä. Pluralistiseen kertomukseen liittyy kolme elementtiä, joita ovat kuurojen ja kuulevien maailman limittyminen, viittomakielinen orientaatio sekä paikallisuuden korvaaminen globaalilla verkostolla.

Kuurojen ja kuulevien maailmojen limittyminen näkyy muun muassa siten, että parisuhteiden solmiminen kuurojen ja kuulevien välillä nähdään mahdollisena ja kaksikielisyttä arvostetaan. Kaksikielisuuden arvostaminen ilmenee niin, että viittomakielen lisäksi myös suomen kielen taito nähdään tärkeänä, sillä ilman sitä ei pääse esimerkiksi haluamaansa paikkaan opiskelemaan, vaikka ympäristö olisikin muuten viittomakielinen. Suomen kielen taito viittomakielen rinnalla nähdään edellytyksenä oman näköisen elämän rakentamisessa ja omien kiinnostusten kohteiden toteuttamisessa. (Luukkainen 2008: 143–146.)

Viittomakielinen orientaatio kuvaa nuorten käsitystä viittomakielestä: se nähdään oleellisena osana elämää ja viittomakielisyys koetaan ylpeydeksi. Viittomakielen avulla nuoret rakentavat identiteettiään ja sen avulla heillä on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa sekä kuurojen että kuulevien kanssa. (Luukkainen 2008: 146–152.)

Luukkaisen (2008: 152–159) mukaan kuurojen nuorten elämäntavassa on nähtävissä kolme muutosta, jotka vaikuttavat nuorten keskinäiseen toimintaan. Näitä muutoksia ovat kuurojen yhdessäolon muodot, informaatioteknologian kehittyminen ja kommunikatiomahdollisuuksien parantuminen sekä kuurojen ryhmän sisäinen hajaantuminen. Tätä Luukkainen nimittää paikallisuuden korvaamista globaaliksi verkostoksi. Oralismien aikana kuurojen yhdistysten merkitys oli erittäin suuri, sillä se oli usein ainoa paikka, jossa kuurot saivat käyttää viittomakieltä ja tavata muita kuuroja (Salmi ja Laakso 2005: 88). Nykyään nuoret voidaan jakaa kolmeen osaan sen mukaan, kuinka he suhtautuvat yhteiseen toimimiseen. Osa

nuorista näkee kuurojen yhdistystoiminnan edelleen tärkeänä sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteisten asioiden ajamisen vuoksi, mutta osalle on luontevampaa olla sosiaalisessa kanssakäymisessä yhdistysten ulkopuolella sekä ajaa kuurojen asioita ja oikeuksia muita väyliä pitkin. Kolmas ryhmä pitää samankielistä vuorovaikutusta tärkeänä, mutta ei koe tarvetta vaikuttaa yhteisiin tavoitteisiin. (Luukkainen 2008: 121–123.) Informaatioteknologian kehittymisen myötä kuurot voivat pitää helposti yhteyttä sekä kuuleviin että toisiin kuuroihin esimerkiksi tekstiviesteillä tai sähköpostilla (Luukkainen 2008: 154). Mindess (2006: 149–150) tuo esille Kunerthin (2005) kirjoittaman artikkelin näkökulman, jossa käsitellään samaa ilmiötä, eli nuoret ovat yhä enemmän yhteydessä toisiinsa sähköpostilla, tekstiviesteillä ja internetin chat-huoneissa, sen sijaan että kävisivät kuurojen yhdistyksillä tapaamassa toisiaan. Viittomakielen kannalta positiivista teknologian kehittymisessä on ollut kuitenkin se, että nykyään on mahdollista viestiä viittomakieltä käyttäen esimerkiksi web-kameran tai videokuvaa tukevan matkapuhelimen kautta. (Luukkainen 2008: 154.) Yhteydenpito ei ole enää riippuvaista kirjoitustusta kielestä tai kasvokkain kohtaamisista.

Tekniikan kehityksellä on myös kuurojen yhteisön näkökulmasta negatiivinen vaikutus kuurojen kulttuurin ja viittomakielen säilymiselle (VKPO 2010: 15–16). Perinteisten kuulolaitteiden rinnalle on kehitetty sisäkorvaistute, joka on sähköinen kuulokoje. Se korvaa sisäkorvan puuttuvaa tai vajavaista toimintaa. Sisäkorvaistute koostuu ulkoisista ja sisäisistä osista, joista sisäiset osat kiinnitetään paikalleen korvaleikkauksessa. Suomessa sisäkorvaistutteen käyttäjiä on yli 300 ja nykyään lähes kaikkien kuulevien vanhempien kuurot lapset saavat sisäkorvaistutteen. (Hasan 2000: 46–47.) Sisäkorvaistute on aiheuttanut kiivastakin keskustelua kuurojen yhteisössä, sillä sisäkorvaistutetta käyttävät lapset harvoin ylläpitävät tai omaksuvat viittomakieltä tai kuurojen kulttuuria. Tämä on tuonut monien kuurojen mieleen lääketieteellisen näkökulman, jonka avulla kuuroutta yritetään parantaa. (VKPO 2010:15–17).

Luukkaisen (2008: 155–156) mukaan nuorten kuurojen elämäntapoihin vaikuttaa myös kuurojen ryhmän sisäinen hajautuminen. Pluralistisen kertomuksen mukaan elämänsä rakentavat nuoret muodostavat omia sosiaalisia verkostojaan ja rakentavat elämänsä omien kiinnostuksen kohteiden mukaan. Mindessin (2006: 150) mukaan kuurojen yhdistysten suosio on laantumassa, sillä nuorille valinnanvapaus on tärkeää. Tämän vuoksi perinteiset kuurojen yhdistysillat ovat saaneet väistyä uudenlaisten tapaamispaikkojen tieltä, joita voivat olla muun muassa kahviloissa järjestettävät keskusteluillat.

Pluralistinen malli eroaa vanhentuneen vastakertomuksen käsityksestä, jossa kuuroilla oli yksi, kiinteä ryhmä. Omien kiinnostuksen kohteiden etsimisen ja samanhenkisten ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa oleminen on vaikuttanut kuurojen nuorten kansainväli-

syyteen, sillä Suomessa kuurojen ikäluokat ovat suhteellisen pieniä ja samanhenkistä ihmistä ei välttämättä löydy kotimaasta. Nuori saattaa olla yhteydessä muihin kuuroihin uuden teknologian avulla tai matkustella ulkomailla toisia kuuroja tavaten. Muita merkittäviä tapoja olla yhteydessä muiden nuorten kuurojen kanssa ovat muun muassa kansainväliset urheilukisat, leirit, koulutukset ja maailmankongressit (Luukkainen 2008: 155–156.) Pluralistisen kertomuksen sekä siihen liittyvien kuurojen nuorten elämäntapojen muutoksen myötä on huomattavissa, kuinka kuurojen yhteisö on alkanut muuttua eikä sen rajaaminen ole enää niin tarkkarajaista tai merkityksellistä kuin aiemmin.

Olen ottanut tutkimukseni lähtökohdaksi kuitenkin Laddin (2003: 44) esittämän perinteisen kuurojen yhteisön, sillä kuurojen yhteisössä on edelleen yhteisiä tapoja ja arvoja, jotka eroavat kuulevien tavoista ja arvoista. Tämän vuoksi kuurojen ja kuulevien yhteisöjen välillä on kulttuurieroja, vaikka osittaista limittymistä tapahtuukin. Kuurojen yhdistykset, kuurojen koulut, ryhmän sisäinen solidaarisuus sekä viittomakielinen vuorovaikutus kasvokain ovat yhä asioita, jotka ovat olennaisia kuurojen kulttuurille ja historialle, minkä vuoksi niiden tarkasteleminen perinteisen näkökulman mukaan on aiheellista.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen kuurojen yhteisöä kielellis-kulttuurisen näkökulman mukaan, jonka mukaan kuurojen yhteisö on kieli- ja kulttuurivähemmistö. Vaikka tämän tutkimuksen kohteena on nimenomaan viittomakielen tarkasteleminen kielellis-kulttuurisesta näkökulmasta käsin, käytän tutkimuksessa termejä kuurojen kulttuuri ja kuurojen yhteisö viittomakielisen kulttuurin ja yhteisön sijaan. Kuurojen kulttuuri ja yhteisö ovat vakiintuneempia termejä kuin viittomakielinen kulttuuri ja yhteisö, minkä lisäksi huomio kiinnittyy juuri kuurojen kulttuuriin ominaispiirteisiin. Toki myös kuulevat, viittomakielisiksi identifioituvat henkilöt todentavat kuurojen kulttuuria omalla toiminnallaan, mutta perinteiset kuurojen kulttuurin tavat ja arvot ovat peräisin juuri kuurojen elämäkokemuksista, arjen ratkaisuksista sekä visuaalisesta elämäntylistä (Jokinen 2000: 97), jotka ovat siirtyneet myös kuurojen vanhempien kuulevien lasten käyttöön. Ennen termien kuurojen yhteisö ja kuurojen kulttuuri käyttöönottoa kuurojen keskuudessa käytettiin termejä KUURO (OMA) MAAILMA merkitsemään kuurojen yhteisöä ja KUURO OMA TAPA merkitsemään kuurojen yhteisölle ominaisia tapoja. Jokisen (2000: 82) nämä termit ovat edelleenkin osittain käytössä. Näiden termien avulla näkökulmani kuurojen kulttuuriin on hieman selkeämpi: tarkastelun kohteena ovat juuri kuurojen maailma ja kuurojen omat tavat.

4.4 Arvot

Lanen, Hoffmeisterin ja Bahanin (1996: 70–72) mukaan kulttuuria välitetään kielen kautta. Kielenkäyttäjät muodostavat kulttuuriyhteisöjä, joissa toistuvat samankaltaiset arvot. Kuurojen kulttuurissa arvostetaan yhteisöllisyyttä, epämuodollisuutta, yhteisön lojaalisuutta, visuaalisuutta sekä viittomakieltä. Kuurojen kulttuuri on yhteisöllinen kulttuuri, mikä näkyy sekä yhteisön tavassa toimia kuin myös yhteisön arvoissa. Lanen (1992: 17) mukaan kuuleva ei voi koskaan olla täysin kuurojen kulttuurin jäsen huolimatta äidinkielisestä kielitaidosta ja kuurojen kulttuuriin kasvamisesta, sillä kuulevalta puuttuu kokemus siitä, miltä tuntuu olla kuuro.

Kuurojen kulttuurissa kuten myös muissa yhteisöllisissä kulttuureissa arvostetaan lojaalisuutta ja sosiaalisuutta yhteisön hyväksi. Kuurojen kulttuurissa arvostetaan henkilöitä, jotka tekevät paljon työtä yhteisön hyväksi, kuten ajavat kuurojen oikeuksia, mutta ovat myös vahvasti mukana yhteisön sosiaalisessa toiminnassa, esimerkiksi järjestämällä tapahtumia ja viettämällä aikaa yhteisön parissa. (Mindess 2006: 42–43.) Yhteisöllisyyteen liittyy erilainen yhteisötoiminta, joita Suomessa ovat muun muassa kuurojen yhdistykset sekä urheilujärjestöjen ja Kuurojen Liiton toiminta (tarkemmin luvussa 3.6). Yhteisöllisyyttä lisää myös kuurojen yhteiset kokemukset kuuroudesta ja viittomakielen käyttämisestä, kuin myös yhteiset koulukokemukset, etenkin asuntolakouluajalta. Mindessin (2006: 39–45) mukaan yhteisöllisyys näkyy kuurojen kulttuurissa muun muassa lojaalisuutena, vastavuoroisuutena, ryhmäpäätöksinä sekä yhteisen tekemisen kautta (tarkemmin luvussa 3.5).

Kuurojenyhteisön lojaalisuus vaikuttaa usein myös kuurojen välisten avioliittojen suosimiseen, kuurojen lasten arvostamiseen sekä samankaltaisuuden tuntemiseen muiden maiden kuurojen kanssa oman maan kuulevien sijaan. Lojaalisuuteen liittyy myös ajatus, jonka mukaan kuuron tulisi käyttäytyä kuuron tavalla. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 70–72). Lanen (1992: 17) mukaan kuurojen identiteettiä arvostetaan ja täten käyttäytyminen kuulevien tapaan ja kuulevien arvojen omaksumisesta ajatellaan negatiivisesti. Epämuodollisuudesta ilmenee Lanen, Hoffmeisterin ja Bahanin (1996: 70–72) mukaan siten, että kuurojen kulttuurissa ollaan mieluummin rennosti kuin jäykkien käyttäytymissääntöjen mukaisesti. Epämuodollisuudesta kertoo myös kuurojen kulttuurin kohtaamis- ja lähtemisrituaalit ja niihin kuuluvat halaukset (tarkemmin luvussa 3.5). Kuurojen kulttuurissa arvostetaan myös positiivista asennetta kuurojen kulttuuria, viittomakieltä ja visuaalisuutta kohtaan (Mindess 2006: 105.)

4.5 Tavat

Kuurojen kulttuurille ominaisia tapoja ovat muun muassa erilaisen aikakäsityksen omaaminen, toimiminen tervehtimis- ja lähtemistilanteissa, halaukset, toimiminen esittelytilanteissa,

viittomanimi ja sen antamisen konventiot, katsekontakti ja huomion herättäminen, visuaalinen esteettömyys, suoraan puhuminen sekä muiden informoiminen. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996; Mindess 2006). Vaikka nämä teemat ovatkin kuurojen kulttuurille ominaisia, on kuitenkin otettava huomioon niiden ilmeneminen ennemmin ryhmän ominaisuuksina kuin yksilön ominaisuuksina. Kulttuurisen ryhmän piirteitä ja tapoja tarkastellessa syntyy helposti stereotyyppioita, joiden mukaan tiettyä kulttuurista ryhmää määritellään. Ryhmien sisällä on kuitenkin yksilöllistä variaatiota, joka tulee ottaa huomioon kulttuurillisia kuvauksia lukiessa. (Salo-Lee 1996a: 16–19.) Tämän kappaleen tarkoitus on tarkastella kirjallisuudessa käsiteltyjä kuurojen kulttuurin tapoja, joita kuurojen yhteisössä esiintyy, ottamatta kuitenkaan kantaa yksilöllisiin ominaisuuksiin ja piirteisiin.

Aikakäsitys. Hall (1976: 17–24) on jakanut kulttuurit yksi- ja moniaikaisiin kulttuureihin riippuen siitä, millainen aikakäsitys kulttuurissa on. Mindessin (2006: 53–54) mukaan kuurojen kulttuuri on moniaikainen kulttuuri, sillä sosiaalinen kanssakäyminen muiden kanssa koetaan tärkeämmäksi kuin aikataulujen tarkka noudattaminen. Mindessin (2006: 53–54) mukaan tämän jaottelun lisäksi kuurojen kulttuurin aikakäsityksestä voidaan käyttää käsitettä DST eli Deaf Standard Time. Termiä käytetään kuurojen yhteisössä ilmaisemaan kuurojen kulttuurille ominaista aikakäsitystä. Aikakäsityksen mukaan kuurot ovat usein kuulevien aikakäsityksen mukaan myöhässä sovitusta tapaamisista, sillä tavatessaan toisen viittomakieltä käyttävän, he jäävät juttelemaan toistensa kanssa. Käsitteen mukaan kuurot myös viipyvät tapahtumissa pitkään ja tapahtuman loputtua jäävät vielä pitkäksi aikaa juttelemaan toistensa kanssa tapahtumapaikan ulkopuolelle.

Mindessin (2006: 54–56) mukaan kulttuurien aikakäsitystä voidaan tarkastella myös jakamalla kulttuurit menneeseen tai tulevaisuuteen orientoituneina kulttuureina. Kuurojen kulttuurin ajatellaan olevan pääosin menneeseen orientoitunut kulttuuri, sillä kuurojen kulttuurissa arvostetaan kuurojen asemaa ajaneita pioneereja, viittomakieltä ja kuurojen kulttuurin perinteitä sekä ajatellaan menneen ajan olleen ”kultaista aikaa”. Tällä viitataan 1800-lukuun, sillä tällä ajanjaksolla kuurojen kouluissa oli paljon kuuroja opettajia ja viittomakieltä käytettiin opetuksessa. Ajanjakso loppui kuitenkin vuoteen 1880, jolloin alkoi oralismin aika. Toisaalta kuurojen kulttuuri on myös tulevaisuuteen orientoitunut kulttuuri, sillä kuurojen yhteisö haluaa muutosta ja kehitystä muun muassa kuurojen oikeuksiin.

Toimiminen tervehtimis- tai lähtemistilanteissa. Tervehtiminen ja hyvästely ovat myös erilaisia kuulevien ja kuurojen kulttuurissa. Kuurojen kulttuurissa on ominaista mennä suo-

raan asiaan, mutta sen sijaan hyvästelyt ovat viipyviä, sisältäen usein halauksia ja jokaisen paikallaolijan henkilökohtaista hyvästelyä. Näin ollen tervehtiminen ja hyvästely ovat juuri vastakohtia kuulevien kulttuurille, jossa kuulumisia vaihdetaan pitkään ennen varsinaiseen asiaan pääsemistä ja hyvästelyt hoidetaan muutamalla sanalla. (Mindess 2006: 72–73; Lane 1992: 18, Wilcox ja Wilcox 1997: 68.)

Kuurojen kulttuurissa tervehtimis- ja lähtemistapoihin kuuluvat halaukset (Lane 1992: 18; Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 454–455). Mindess (2006: 102–104) esittää, että halaukset ovat verrattavissa muihin kulttuurillisiin tervehtimistapoihin, esimerkiksi japanilaisiin kumarruksiin, ranskalaisiin poskisuudelmiin ja yhdysvaltalaiseen kättelyyn. Myös kuulevien kulttuuriin kuuluu jossakin määrin halaukset, mutta kuulevien ja kuurojen halaustavoissa on löydettävissä eroja: kuurojen kulttuurissa halataan useammin ja laajempaa joukkoa (ei vain läheisiä ystäviä), halaukset ovat tärkeitä erityisesti lähtiessä ja halaukset tehdään läheisemmässä vartalokontaktissa kuin kuulevien kulttuurissa. Halaustavoissa on myös yksilöllisiä eroja. Halaukset viestittävät kulttuurillisia asioita, joita ulkopuolisen voi olla vaikea huomata. Mindessin (2006: 102–110) mukaan esimerkiksi lähtiessä halaaminen koetaan erittäin tärkeäksi ja sen puuttuminen voidaan kokea jopa loukkaavana.

Esittely ja viittomanimi. Yksilöllisissä kulttuureissa esittelytilanteissa keskitytään usein henkilön työ- tai opiskelustatukseen, kun taas kuurojen kulttuurin esittelytilanteissa etsitään yhteyttä esimerkiksi yhteisten tuttavien tai koulun kautta. Kuulevia esitellessä kiinnitetään usein huomiota siihen, millainen asenne kuulevalla on kuurojen kulttuuria kohtaan ja miten hän on oppinut viittomaan. Tätä kautta on mahdollista löytää yhteisiä tuttavuuksia. (Mindess 2006: 95–99.) Jokisen (2000: 94) mukaan etenkin vanhemman väen keskuudessa saatetaan lähestyä toista henkilöä, jota epäillä kuuroksi, kysymällä KUURO-os-2? eli *Oletko kuuro?* Henkilön vastatessa myöntävästi keskustelu jatkuu usein kuurojen kouluun sekä yhteisten tuttavien etsimiseen.

Kuurojen kulttuurissa nimiviittomilla on oma tärkeä osansa esittelytilanteissa sekä arkielämässä. Viittomanimi on viittoma, joka kuvailee henkilöä yksilönä, mutta samalla myös liittyy hänet osaksi kuurojen kulttuuria. (Mindess 2006: 100.) Perinteisesti viittomanimi on saatu kuurojenkoulussa ikätovereilta esimerkiksi kasvojenpiirteiden, luonteen tai piintyneen tavan perusteella. Toisaalta viittomanimi voidaan antaa myös suomenkielistä nimeä mukaillen, esimerkiksi viittomakielisen käännöksen (Marjo –> MARJA), ammatin tai harrastuksen mukaan. Nykypäivänä etenkin kuurot vanhemmat antavat lapselleen viittomanimen jo vauvana. (Rainó 2000: 201–204.)

Katsekontakti ja huomion herättäminen. Katsekontakti ja huomion herättäminen ovat usein ensimmäisiä kulttuurillisia asioita, joka vieraan kielen opiskelijalle opetetaan. Esimerkiksi suomalaisen viittomakielen oppikirjassa Viittomakieli 1 (Vivolin-Karén ja Alanne 2004: 9-10) kerrotaan katsekontaktin tärkeydestä viittomakielisessä vuorovaikutuksessa sekä muutamia keinoja huomion herättämistä varten heti ensimmäisessä kappaleessa. Viittomakielen visuaalis-gesturaalisen luonteen vuoksi on olennaista, että katsekontakti säilyy keskusteluyhteyden aikana, sillä informaatio vastaanotetaan näköaistin avulla eli visuaalisesti. Tästä syystä myös katsekontaktin puuttuessa tulee herättää keskustelukumppanin huomio, jotta hän osaa kohdistaa katseensa viittojaan (Mindess 2006: 112).

Huomion voi herättää erilaisilla tavoilla riippuen ympäristöstä ja kohdehenkilön etäisyydestä. Esimerkiksi ryhmätilanteissa huomion herättäminen sujuu helpoiten esimerkiksi valoja väläyttämällä, käsien heiluttamisella laajassa kaaressa tai pyytämällä muita ryhmäläisiä herättämään vieressä istuvien huomio. Muulloin riittää esimerkiksi käden pienimuotoinen heilautus, pöydän tai lattian tömistäminen tai olkapäätä kevyesti koskettaminen. (Mindess 2006: 112–113.) Kosketusta voi myös varioida tilanteen mukaan, esimerkiksi olkavarren kevyesti, nopeasti ja jännittyneesti tai painokkaasti naputtelu välittää erilaista viestiä asian tärkeydestä (Jokinen 2000: 94). On myös tärkeää tiedostaa tavat, joilla huomiota ei ole sopivaa herättää, kuten käsien heiluttaminen laajassa kaaressa vieressä olevalle henkilölle tai päähän, selkään tai vatsaan koskemalla. (Mindess 2006: 112–113; Jokinen 2000: 95; Wilcox ja Wilcox 1997: 99–101.)

Visuaalinen esteettömyys. Puhuttuja kieliä vastaanotetaan auditiivisesti, kun taas viittomakieliä vastaanotetaan visuaalisesti tai taktiilisti. Auditiivisesti on mahdollista rekisteröidä samanaikaisesti monia ympäristön ääniä, kuten puhetta, liikenteen melua ja musiikkia radiosta. Sen sijaan visuaalisesti on mahdollista keskittyä vain yhteen asiaan, sillä silmät täytyy kohdistaa kohteeseen. Sen vuoksi kuurojen kulttuurissa on tärkeää huomioida muutamia seikkoja, jotta visuaalisen kielen välittäminen olisi mahdollisimman vaivatonta. (Mindess 2006: 93–94.)

Ennen keskustelun tai tapahtuman aloittamista on hyvin tärkeää varmistaa, että kaikilla paikallaolijoilla on hyvä näkyvyys viittojaan, esimerkiksi tuolien siirtämisellä puolilympyrään (Wilcox ja Wilcox 1997: 98). Näkyvyydelle tärkeitä seikkoja ovat muun muassa riittävä valaistus, visuaalisten esteiden poistaminen (esimerkiksi pöydän keskeltä kukkaasetelma), puolilympyrässä eli hevoskenkämallissa istuminen sekä ikkunan edessä viittomi-

sen välttäminen. Visuaalisen kielen ominaisen luonteen vuoksi katsekontaktin välttäminen tai katsekontaktin harhailu keskustelun aikana koetaan loukkaavaksi. Katseen harhailu on usein kuulevien ongelmana, sillä kovat, äkkinäiset äänet kiinnittävät automaattisesti kuulevien huomion, jolloin katse käännetään äänilähdettä kohden. Kulttuurisesti korrektia olisi tällaisissa tapauksissa mainita viimeistään jälkikäteen, minkä vuoksi katsekontakti rikkoutui keskustelun aikana. (Mindess 2006: 93–94, Wilcox ja Wilcox 1997: 68.)

Suoraan puhuminen. Suoraan puhuminen on ominaista kuurojen kulttuurille. Rouschin (1999) mukaan suoraan puhuminen ilmenee etenkin silloin, jos kommentoidaan henkilön muuttunutta ulkonäköä, varoitetaan, neuvotaan tai ilmaistaan omia mielipiteitä. (Mindess 2006: 83–89.) Suoraan puhumisen katsotaan ilmaisevan solidaarisuutta ja läheisyyttä kuurojen keskuudessa. Sen lisäksi suorat kommentit toisen henkilön ulkonäöstä ovat tavanomaisia, sillä tällä tavoin voidaan osoittaa välittämistä, sen sijaan että esimerkiksi henkilön huomattava ulkonäön muutos jätettäisiin huomiotta. Suoraan puhuminen ja suorat kommentit osoittavat läheisyyttä yhteisön jäsenten kesken, mutta myös viittomakielen visuaalinen luonne vaikuttaa suorien kommenttien tekemiseen henkilöiden ulkonäöstä. Esimerkiksi jos kuuro haluaa puhua henkilöstä, jota hän ei tunne, on tavanomaista viitata henkilöön kuvailemalla hänen ulkonäköään. (Mindess 2006: 87–89.)

Tiedon jakaminen. Lane, Hoffmeister ja Bahan (1996: 76–77) esittelivät kulttuurisen tiedon käsitteen. Käsitteen mukaan kulttuuriseen tietoon kuuluu kaikki se tietoaines, joka liittyy kyseiseen kulttuuriin ja joka on olennaista kyseisen kulttuurin elämän kannalta. Kuurojen kulttuurin kulttuurista tietoa ovat muun muassa kuurojen yhdistysten aukioloajat, kuurojen historia, merkittävien henkilöiden ja henkilöhistorian tietäminen, tekstipuhelimen ja muiden kuuroille suunnatun tekniikan käyttäminen sekä kuulevien ja tulkkien kanssa toimimisen pelisäännöt.

Tiedon jakaminen ja muiden informoiminen on myös tärkeää kuurojen kulttuurissa (Wilcox ja Wilcox 1997: 68). Kuulevat pystyvät äänien perusteella tietämään, mitä ympärillä tapahtuu tai minne seurueesta poistuneet henkilöt mahdollisesti menivät. Kuurojen kulttuurissa tällaiset asiat kerrotaan toisille ennen poistumista ja sitä pidetään kohteliaana tapana. Viittomakielen narratiivisen luonteen vuoksi myös syyt esimerkiksi myöhästymiselle ovat usein pitkiä ja tarinanomaisia, jossa saatetaan selittää perinpohjaisestikin myöhästymisen syyt. Kuurojen yhteisön parissa on myös tavanomaista tietää muiden ihmisten asioita. Yhteisön ollessa suhteellisen pieni, leviävät uutiset yhteisön jäsenistä hyvinkin nopeasti kaikkien

tietoon. Tiedon ”panttaamista” pidetään epäkohteliaana käytöksenä, esimerkiksi oman tiedon jakamista keskustelun kohteena olevasta aiheesta tai viittomakielen taidon ilmoittamatta jättämisenä, jos näkee muita ihmisiä viittomassa julkisella paikalla. (Mindess 2006: 89–93.)

4.6 Järjestötoiminta

Kuurojen kulttuurin yhteisöllisyyteen kuuluu aktiivinen järjestötoiminta. Lane, Hoffmeister ja Bahan (1996) jakavat järjestötoiminnan kolmeen osaan: sosiaalisiin, poliittisiin ja urheilujärjestöihin. Sosiaalisia järjestöjä ovat kunkin kaupungin tai alueen kuurojen yhdistykset, joissa kuurot kokoontuvat viikoittain tiettyyn kellonaikaan tavatakseen toisiaan. Luukkaisen (2008: 121–124) mukaan kuurojen yhdistyksillä kuurot saavat tietoa ajankohtaisista asioista sekä pääsevät keskustelemaan toistensa kanssa äidinkielellään. Oralismien aikana yhdistysillat olivat lähestulkoon ainoita paikkoja, joissa kuurot saivat huoletta käyttää omaa äidinkieltään. Nuorten parissa tekniikka on luonut mahdollisuuksia helppoon yhteydenpitoon, jolloin tapauksia on helppo sopia yhdistyksen ulkopuolella (Luukkainen 2008: 154).

Kuuroilla on kansallisia ja kansainvälisiä poliittisia järjestöjä, jotka ajavat kuurojen ja viittomakielen oikeuksia. Suomessa kuurojen kansallinen järjestö on Kuurojen Liitto, joka pyrkii takaamaan kuurojen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisen. (Kuurojen Liitto 2012c.) Suomen Kuuromyökkäin Liitto perustettiin vuonna 1905 ja liiton nimi vaihdettiin Kuurojen Liitoksi vuonna 1950 (Salmi ja Laakso 2005: 296). Kansainvälisesti kuurojen asemaa ja oikeuksia ajaa WFD (The World Federation of the Deaf), joka perustettiin vuonna 1951 (Ladd 2003: 65). Se toimii kansallisten järjestöjen keskusliittona ja täten toimii tiiviissä yhteistyössä niiden kanssa. WFD tukee kansallisten järjestöjen omia projekteja ja antaa tarvittaessa asiantuntijuuttaan projektien avuksi. (WFD 2012a.) WFD:n puheenjohtajina on toiminut kaksi suomalaista kuuroa: Liisa Kauppinen (vuosina 1995–2003) sekä Markku Jokinen (vuosina 2003–2011). WFD:n keskus toimisto on sijainnut Helsingissä vuodesta 2007 lähtien. (WFD 2012b.)

Urheilutoiminnalla on tärkeä merkitys kuurojen yhteisölle, sillä historian saatossa urheilun parissa kuurot ovat saaneet tuntea onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, jota ei välttämättä ole saanut muualta kuulevien parissa. Kuurojen omat urheiluseurat ja tapahtumat ovat olleet suosittuja, joskin osalle urheilutapahtumat ovat enemmän sosiaalisia tapahtumia muiden kuurojen tapaamiselle kuin pelkästään urheilua varten. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 131.) Luukkaisen (2008: 141) väitöskirjan mukaan nykypäivän nuorille kuuroille pelkkä kuurojenyhdistyksille kokoontuminen ei enää riitä muiden kuurojen tapaamisen syyksi, vaan muita kuuroja halutaan tavata yhteisen tekemisen yhteydessä. Urheilutoiminta on

nostanut jalansijaa kuurojen nuorten suosittuna ajanviettotapana. Kuurojen keskuudessa on perustettu yhteensä 15 eri jäsenseuraa, joita ovat muun muassa JALO (Jyväskylä), HERO (Helsinki), VALPAS (Turku) ja ULJAS (Tampere), jotka kuuluvat SKUL (Suomen Kuurojen Urheiluliitto) alaisuuteen. Urheilulajeja ovat muun muassa jääkiekko, koripallo, lentopallo, yleisurheilu, futsal, suunnistus, keilaus ja salibandy. SKUL järjestää paljon kilpailutoimintaa eri tasoilla, kuten SM-, EM- ja MM- tasoilla. (SKUL 2012). Näiden lisäksi Kuurojen Kansainvälinen Urheiluliitto (ICSD) järjestää Deaflympics-kisoja (aikaisemmin World Games eli Maailmankisat) sekä kesällä että talvella. ICSD on maailman vanhin vammaisurheilujärjestö, joka on järjestänyt Deaflympics-kisoja jo vuodesta 1924 lähtien. (SKUL 2012; Deaflympics 2012).

4.7 Taide

Kuurojen kulttuuriin kuuluu monenlaista taidetta: visuaalista taidetta, teatteria, kirjallisuutta, huumoria, runoja, tarinoita ja musiikkia. Suomessa järjestetään kahden vuoden välein kuurojen kulttuuripäivät, joissa esitetään erilaisia taiteen muotoja kilpailumuotoisesti. (Kuurojen Liitto 2012d.) Ensimmäiset kuurojen kulttuuripäivät järjestettiin Helsingissä vuonna 1956, jossa kilpailulajeina olivat runonlausunta, kertomus, esitelmä, lyijykynä- tai hiilipiirustus sekä kansantänhu. Kulttuuripäivät oli tarkoitettu nuorille (yläikäraja oli 40 vuotta), mutta vuonna 1972 sääntöjä muutettiin koko kuurojen yhteisölle tarkoitetuksi tapahtumaksi, jossa on kaksi eri sarjaa: avoin sarja ja nuorten sarja. Vuosien myötä lajeja lisättiin kulttuuripäivien tarjontaan, joita olivat muun muassa ex tempore-puhe, huumoriesitys, taideharrastustöiden esittelemine, yhdistysten väliset tietokilpailut, kirjoituskilpailu, pantomiimi, kaitafilmaus, kuorolausunta ja visuaalinen kerronta. Useimmissa kilpailumuodoissa käytettiin viitottua suomea, mutta 1970-luvulta lähtien joissakin kilpailulajeissa (kuten kerronnassa) vaihtoehtona oli myös viittomakielen käyttäminen. 1980-luvulta lähtien viittomakielen osuus kilpailujen kielenä alkoi nousta kuurotietoisuusliikkeen myötä, minkä lisäksi etenkin nuoret halusivat luoda omia runoja, näytelmiä ja muita tekstejä. Aiemmin esitykset oli käännetty suomen kielestä viitotulle suomalaiselle tai viittomakielelle. Kulttuuripäivillä oli suuri merkitys kuurojen yhteisölle, sillä tällä tavoin kuurot tottuivat esiintymään ja ilmaisemaan itseään. (Salmi ja Laakso 2005: 368–381.) Kulttuuripäivät ovat edelleen suosittu tapahtuma kuurojen yhteisölle (Kuurojen Liitto 2012e).

Viittomakielen visuaalisen luonteen vuoksi sekä arkielämässä toimivan kirjoitusjärjestelmän⁸ puuttuessa kuurojen kulttuuria on välitetty suullisena perintönä sukupolvelta toiselle. Tämän vuoksi kuurojen kulttuurissa keskeistä on tarinankerronta, joka voi ilmentyä muun muassa historiallisten tarinoiden, legendojen, satujen tai muiden tarinoiden kautta. Usein yhteisön suosituimmat tarinankertajat ovat kertoneet tarinoita jo asuntolakouluajoista lähtien. Viittomakielinen tarinankerronta vaatii kertojalta muun muassa taitoa roolin- ja perspektiivin vaihtoon kuin myös hyvää non-verbaalisen viestinnän ja kielenkäytön taitoa. Muuta suosittua viittomakielistä taidetta on muun muassa runot, sanaleikit, huumori, teatteri ja elokuvat. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 153–158; Jokinen 2000: 98.) Suomessa Teatteri Totti on toiminut vuodesta 1987, joka tuottaa viittomakielistä teatteria (Teatteri Totti 2012). Suomessa on järjestetty kaksi kertaa viittomakielinen filmifestivaali, joissa on esitetty ulkomaalaisia ja suomalaisia viittomakielisiä lyhytelokuvia. Filmifestivaalit järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2007 ja toisen kerran vuonna 2010. (Yle 2007; Yle 2010.)

Lisäksi Carmel (1982) on jakanut kuurojen kansanperinteen eri genreihin: vitsit, tarinat vanhoista ajoista, tarinat henkilökohtaisista kokemuksista, legendat, pelit ja viittoma-leikit kuten ABC- ja numerotarinat. Kuurojen huumori käsittelee usein kuulevien ja kuurojen välisiä eroja, tulkkien käyttämistä tai viittomakieleen liittyvää huumoria. (Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996: 153–158; Mindess 2006: 106–108.)⁹

⁸Viittomakielillä ei ole vakiintunutta kirjoitusjärjestelmää. Kirjoitusjärjestelmiä viittomakielen muistiinmerkitsemiseksi on kuitenkin laadittu, joista yleisimpiä ovat amerikkalainen Stokoen järjestelmä, amerikkalainen Sutton Sign Writing –järjestelmä sekä saksalainen HamNoSys. Ne eivät ole kuitenkaan vakiintuneet arkikäyttöön, vaan niitä käytetään lähinnä kielentutkimuksen saralla. (Savolainen 2000.)

⁹Lisätietoa kuurojen esittävästä taiteesta löytyy muun muassa kuurojen huumorista (Holcomb&Holcomb&Holcomb 1994), teatterista (Wallvik 2005) ja kirjallisuudesta (Peters 2000).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus käsittelee kulttuurin opettamista suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen alkeiskursseilla. Tutkimus selvittää, kuinka suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijat ja kansalaisopiston opettajat määrittelevät kulttuurin, sekä mitä kulttuurisia teemoja he opettaisivat/opettavat kielten alkeiskursseilla ja millä tavalla kulttuuristen teemojen opettaminen toteutetaan. Tutkimuskysymyksiä on kolme:

- 1) Miten suomalaisen viittomakielen ja englannin yliopisto-opiskelijat ja kansalaisopiston opettajat määrittelevät kohdekielen kulttuurin?
- 2) Millaisia kulttuurisia asioita suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijat opettaisivat kohdekielten alkeiskursseilla? Millä tavalla?
- 3) Millaisia kulttuurisia asioita opetetaan kansalaisopistojen suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen alkeiskursseilla? Millä tavalla?

Tutkimuksessa käytettävä aineisto koostuu kyselylomakkeen kysymyksiin saaduista vastauksista. Kysymykset koostuvat sekä avoimista että monivalintakysymyksistä, minkä vuoksi tutkimus hyödyntää kvantitatiivista ja kvalitatiivista analyysimenetelmää. Pääasiallisesti tutkimus kuitenkin hyödyntää kvalitatiivista menetelmää, sillä aineiston vähäinen määrä ei oikeuta yleistysten tekoon, vaan toimii lähinnä suuntaa-antavana tutkimuksena kulttuuristen teemojen opettamisesta. Jotta kulttuurin opettamisesta alkeiskursseilla voisi saada yksityiskohtaisempia tuloksia, tulisi aiheesta tehdä lisätutkimusta. Työn rajaamisen vuoksi sekä suomalaisen viittomakielen tutkimustiedon vähyyden vuoksi tämä pro gradu – työ tarjoaa katsauksen kulttuurin opettamiseen alkeiskursseilla, mutta ei anna yleistettäviä tai yksityiskohtaisia tuloksia siitä, kuinka kulttuuria tulisi opettaa tai mitä teemoja alkeiskursseilla tulisi esitellä.

5.1 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisillä kyselylomakkeilta neljältä eri kohderyhmältä: 1) suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoilta, 2) englannin kielen yliopisto-opiskelijoilta, 3) kansalaisopistojen suomalaisen viittomakielen alkeiskurssien opettajilta ja 4) kansalaisopistojen englannin kielen alkeiskurssien opettajilta. Sähköisten lomakkeiden laatimisessa käytettiin mrInterview-ohjelmaa. ja kyselyissä oli 12–18 kysymystä kohderyhmästä ja –kielestä riippuen. Kysymysten määrän vaihtelu johtuu kyselyn mukauttamisesta joko kielen tai kohderyhmän mukaan, sillä kysymykset eivät voi kielten ja kulttuurien erilaisuudesta

johtuen olla täysin samanlaisia. Esimerkiksi kansalaisopettajien kyselyssä oli lisänä kysymyksiä heidän käyttämistään oppikirjoista ja muista opetusmateriaaleista. Kyselylomakkeen kysymykset sisältävät sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Kaikki neljä kyselyä pilotoitiin ennen varsinaisen kyselyn lähettämistä. Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden kyselyt pilotoitiin kahden suomalaisen viittomakielen ja kahden englannin kielen yliopisto-opiskelijan toimesta. Tämän lisäksi molemmat kyselyt pilotoi opiskelija, joka ei opiskele pääaineenaan kieliä. Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen kansalaisopistojen opettajien kyselylomakkeet pilotoitiin kahden suomalaisen viittomakielen ja kahden englannin kielen opettajan toimesta. Tämän lisäksi suomalaisen viittomakielen opettajien kyselyn pilotoi myös yksi suomalaisen viittomakielen pääaineopiskelija.

Suomalaista viittomakieltä pääaineenaan opiskelee yhteensä 54 opiskelijaa ja sivuaineenaan 74 opiskelijaa (Harden 2012). Vastaamispyyntö kyselyyn lähetettiin sähköpostilistoille *Viittomakieliset* ja *Viito*. Kyselyyn vastasi 18 suomalaisen viittomakielen opiskelijaa. Jyväskylän yliopiston viittomakielinen yhteisö on melko tiivis ja pieni, missä etenkin miesten määrä suhteessa naisten määrään on vähäinen. Tämän vuoksi vastaajien sukupuolta ei kysytty lainkaan, jotta vastaajien anonymiteetti olisi suojattu. Vastaajista äidinkieleltään viittomakielisiä oli yhteensä 56 % ja äidinkieleltään suomenkielisiä oli yhteensä 39 %. Vastaajista yksi ilmoitti olevansa kaksikielinen (suomi ja suomalainen viittomakieli). Englannin kieltä pääaineenaan opiskelee yhteensä 489 opiskelijaa ja sivuaineenaan 341 opiskelijaa (Harden 2012). Vastaamispyyntö kyselyyn lähetettiin sähköpostilistalle *Magna Carta*. Kyselyyn vastasi yhteensä 43 englannin kielen opiskelijaa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat äidinkieleltään suomenkielisiä. Opiskelijamäärien lukuun sisältyy sekä perustutkinto-, jatko- ja vaihto-opiskelijat, kuin myös tutkintoaan täydentävät ja erillistä opintokokonaisuutta suorittavat opiskelijat. Näiden tilastojen mukaan on kuitenkin mahdoton tietää, kuinka moni opiskelija on yhä aktiivisena opiskelijana, kirjoilla edellä mainituilla sähköpostilistoilla ja täten mahdollisia vastaajia. Kokonaismäärä henkilöistä, jotka ovat vastaanottaneet pyynnön osallistua kyselyyn jää täten osittain epävarmaksi. Tästä syystä tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettäviä, vaan ennemminkin katsaus vallitseviin mielipiteisiin kulttuurin opettamisesta, joita Jyväskylän yliopistossa esiintyy.

Suomessa on yhteensä 182 suomenkielistä kansalaisopistoa, joista 23 opistossa opetetaan viittomakieltä (KOL 2012). Viittomakielenopettajien määrä näissä kansalaisopistoissa on 21. Englantia opetetaan kaikissa suomalaisissa kansalaisopistoissa, minkä vuoksi aineistoa rajattiin koskemaan vain niitä kansalaisopistoja, joissa opetetaan englannin lisäksi myös viittomakieltä. Englannin alkeita näissä kansalaisopistoissa opettaa yhteensä 38 eri

opettajaa. Viittomakielen ja englannin kielen opettajien edustamien kansalaisopistojen rehtoreille tai kielten suunnittelijaopettajille lähetettiin tiedustelu kyseisten opettajien yhteystiedoista, jotta kyselylomakkeet olisi mahdollista lähettää vastaajille henkilökohtaisesti. Tällä tavalla oli myös mahdollista saada varmuus lähetettyjen kyselypyyntöjen määrästä. Pyyntö osallistua kyselyyn lähetettiin 16 viittomakielen opettajalle, joista 12 opettajaa vastasi. Pyyntö osallistua englannin kielen kyselyyn lähetettiin 20 englannin opettajalle, joista yhdeksän vastasi. Vastausaikaa kyselyn täyttämiseen oli viikko, jota pidennettiin vielä yhdellä viikolla suuremman vastaajamäärän saamiseksi.

5.2 Kyselylomakkeen laadinnasta ja analysointitavasta

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kyselyä, joka sisältää sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Alasen (2011: 146) mukaan kysely on yksi käytetyimmistä kokemusperäisen, empiirisen tiedon keräysmenetelmistä. Kyselyn vastaajajoukko oli melko pieni, minkä vuoksi kyselyä ei voi analysoida tilastollisesti eikä tuloksia voi yleistää. Kysely on ennemminkin kartoittava tutkimus kulttuurin opettamisesta, joka kuvailee tiettyjen ryhmien, tässä tapauksessa suomalaisen viittomakielen tai englanninkielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien, kokemuksia ja käytänteitä kulttuurin opettamisesta.

Tämä tutkimus käsittelee aineistoa kvalitatiivisesta eli laadullisesta analyysitavasta käsin. Kyselylomakkeissa on kuitenkin kysymyksiä, joiden vastausten analysointi vaatii tietojen esittämistä määrällisesti (kuten kuinka moni vastaajista on valinnut tietyn kulttuurisen teeman syksyllä esiteltäväksi), esimerkiksi taulukoiden tai diagrammien avulla. Nämä taulukot ja diagrammit eivät ole kuitenkaan yleistettävissä olevia tuloksia, vaan ne kuvaavat juuri tähän tutkimukseen osallistuneiden vastaajien vastausten jakaantumista.

Kulttuurin määrittelyssä käytän teorialähtöistä sisällönanalyysia. Aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen. Ensimmäinen vaihe analyysissä on analyysirungon muodostaminen, joka tässä tapauksessa oli Byramin ja Risagerin (1999) laatima määrittely erilaisille kulttuurin määritelmille (tarkemmin luvussa 6.1). Analyysirunko on tässä tapauksessa strukturoitu, sillä aineistosta kerätään vain niitä asioita, jotka sopivat analyysirunkoon. Toisessa vaiheessa aineistosta kerättiin pelkistämisen avulla sanoja ja fraaseja, jotka sopivat sisällöltään valmiiseen viitekehykseen. Näin saatiin luokiteltua vastaukset eri kulttuurin määritelmiin ja sitä myöten laskea niiden yleisyys vastaajien vastauksissa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 113–115.)

Opetustapojen määrittelyssä käytin osittain aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Miles ja Huberman (1994) määrittelevät metodin on kolmiosaiseksi prosessiksi, johon kuulu-

vat 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 108–113). Tässä tutkimuksessa käytin kahta ensimmäistä vaihetta aineiston laadullisessa analysoinnissa. Pelkistämävaiheessa tutustuin saamiini avoimiin vastauksiin, joiden joukosta pelkistin vastauksia tiettyjen sanojen esiintymisen mukaan. Esimerkiksi opetustapojen listauksessa (tarkemmin kappaleessa 6.3) merkitsin kunkin vastaajan vastauksesta tietyt opetustapoihin liittyvät sanat tai fraasit (esimerkiksi keskustelu, omat kokemukset, videot, elokuvat, tv-sarjat). Tämän pelkistämisen jälkeen ryhmittelin vastaukset erilaisiin ryhmiin, jotka olivat joko samoja kuin pelkistämävaiheessa (esimerkiksi keskustelu) tai yhdistivät useita pelkistämävaiheen ilmauksia (esimerkiksi videot, elokuvat ja tv-sarjat ryhmiteltiin yläotsikkoon videot). Tässä tutkimuksessa en käyttänyt aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmatta vaihetta eli teoreettisten käsitteiden luomista tutkimuksen luonteen vuoksi.

Kyselytutkimus on luonteeltaan tehokas ja vaivaton tapa kerätä tutkimuksen aineistoa laajaltakin kohderyhmältä. Kyselytutkimus on myös helposti toteutettavissa ajankäytön ja kustannusten suhteen. Kyselytutkimuksella voidaan kerätä tietoa muun muassa tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista, uskomuksista, käsityksistä sekä mielipiteistä. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2004:182–193; Alanne 2011:160.) Kyselytutkimuksen haasteita ovat muun muassa onnistuneen kyselylomakkeen laadinta, vastausten luotettavuus, väärinymmärryksen mahdollisuus, vastaajien mahdollinen vastaamattomuus sekä aineiston pinnallisuus. Onnistuneen kysymyslomakkeen laadinta vaatii pitkällistä suunnittelua ja testaamista, jotta tutkijan valitsemat kysymykset eivät ohjailisi vastauksia liikaa ja jotta kyselyn avulla saataisiin tarvittava aineisto. Vaikka kyselyn laatiminen onnistuisikin hyvin, voi kyselytutkimuksen riskinä olla vastaajien vähäinen määrä sekä tutkijan epävarmuus vastaajien panostuksesta kyselyn täyttämiseen ja sen vaikutus kyselyn luotettavuuteen. Aineiston analysoinnissa tutkija ei voi olla täysin varma, mitä vastaaja on tarkoittanut eikä lisäksymyksiä ole mahdollista enää esittää. (Hirsjärvi, Remes, ja Sajavaara 2004: 182–193; Alanne 2011:160.) Tälle tutkimukselle kyselylomakkeen avulla aineiston kerääminen oli kuitenkin paras vaihtoehto muun muassa kyselyn keräämän tiedon perusteella (käsitykset ja mielipiteet), kyselyn lähettämisen vaivattomuuden sekä tutkimuksen kartoittavan luonteen vuoksi. Myös ajankäytöllisesti ja taloudellisesti kyselylomakkeen käyttäminen aineistonkeruutapana oli sopivin vaihtoehto.

6 OPISKELIJOIDEN JA OPETTAJIEN NÄKEMYKSIÄ KULTTUURIN OPETTAMISESTA KIELTEN ALKEIS- KURSSEILLA

Kulttuurin opettamista kielten alkeiskursseilla pidetään tärkeänä. Esittelen aluksi kahden kysymyksen avulla yliopisto-opiskelijoiden sekä kansalaisopiston opettajien mielipiteitä kulttuurin ja kielen suhteesta kielikursseilla sekä kulttuurin ja kielen opetuksen tavoitteita. Sen jälkeen käsittelen tämän luvun alaluvuissa yksityiskohtaisemmin saatuja tuloksia, ensin kieli-kohtaisesti ja sitten kieliä vertaillen. Alaluvussa 6.1 pureudun kohdekulttuurin määrittelyyn ja luokittelen saatuja määritelmiä Byramin ja Risagerin (1999) laatiman listauksen mukaan. Alaluvussa 6.2 käsittelen kulttuuristen teemojen sijoittumista joko syys- tai kevätlukukaudelle alkeisopetuksessa. Ensin käsittelen suomalaisen viittomakielen teemoja ja sen jälkeen englannin kielen teemoja. Alaluvussa 6.3 käsittelen molempien kielten kulttuurin opetustapoja ja lopuksi alaluvussa 6.4. vertailen molempien kielten tuloksia toisiinsa. Tekstin sujuvuuden vuoksi käytän tässä luvussa lyhennettyjä termejä kohderyhmistä, jotka ovat *viittomakielen opiskelija tai opettaja* (suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijan tai kansalaisopiston opettajan sijaan) sekä *englannin kielen opiskelija tai opettaja* (englannin kielen yliopisto-opiskelijan tai englannin kielen kansalaisopiston opettajan sijasta). Tutkimuksen lopusta löytyvät liitteet neljään käytettyyn kyselylomakkeeseen: viittomakielen opiskelijoiden lomake (liite 1), viittomakielen opettajien lomake (liite 2), englannin kielen opiskelijoiden lomake (liite 3) sekä englannin kielen opettajien lomake (liite 4), josta lukija voi halutessaan tarkistaa kysymysten asettelun.

Kysymyksessä 8 (viittomakielen kyselyt) ja kysymyksessä 10 tai 11 (englannin kielen opettajien ja opiskelijoiden kyselyt) vastaajien piti valita neljästä väittämästä yksi väittämä, joka kuvaa parhaiten heidän mielipidettään kulttuurin sisällyttämisestä kielikurssiin. Vastaajilla oli myös mahdollisuus kirjoittaa oma määritelmä. Tätä mahdollisuutta hyödynsi kaksi viittomakielen ja viisi englannin kielen opiskelijaa. Toisen viittomakielen opiskelijan mielestä kulttuuria ja kieltä on vaikea erottaa toisistaan ja toisen mielestä kulttuuri integroituu opetukseen aiheiden ja materiaalien kautta. Englannin kielen opiskelijoiden omista määritelmissä oli selkeää samankaltaisuutta: kolmen vastaajan mielestä molempia tulisi opettaa, mutta painotus tulisi tehdä kohderyhmän mielenkiinnon ja tarpeiden mukaan. Kahden vastaajan mieles-

tä kielen tai kulttuurin painotukseen liittyy kohderyhmän kielellinen taito: aloittelijoiden kohdalla tulisi painottaa kielen rakennetta ja edistyneempien kohdalla viestintäkulttuuria.

Taulukko 2. Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden sekä kansalaisopistojen opettajien vastausten jakaantuminen sen mukaan, pitäisikö kulttuurin sisältyä kielikurssiin.

	SVK opiskelijat N = 18	englannin opiskelijat N = 43	SVK opettajat N = 12	englannin opettajat N = 9
Kulttuurin opettamiseen tulisi olla erillinen kurssi: kielikurssilla tulisi opiskella vain kielen rakennetta ja käyttöä.	0 0 %	2 5 %	0 0 %	0 0 %
Kulttuuria pitäisi opettaa alkeiskursseilla, mutta pääpaino tulisi olla kuitenkin kielen rakenteen ja käytön oppimisessa.	10 56 %	13 30 %	8 67 %	9 100 %
Kulttuuria pitäisi opettaa kielikurssilla samassa suhteessa kuin kielen rakennetta ja käyttöä, eikä kumpikaan saa nousta toista tärkeämmäksi.	6 33 %	22 51 %	4 33 %	0 0 %
Kielikursseilla opettajan pitäisi keskittyä enemmän kulttuuriin ja kulttuurienväliseen viestintään kuin kielen rakenteeseen ja käyttöön.	0 0 %	1 2 %	0 0 %	0 0 %

Kuten taulukosta 2 huomataan, viittomakielen opiskelijoiden ja opettajien sekä englannin kielen opettajien mielestä kulttuuria tulisi opettaa alkeiskursseilla, mutta pääpaino tulisi olla kuitenkin kielen rakenteen ja käytön oppimisessa. Muista vastaajista poiketen englannin kielen opiskelijoiden enemmistö oli sitä mieltä, että kulttuuria pitäisi opettaa kielikurssilla samassa suhteessa kuin kielen rakennetta ja käyttöä, eikä kumpikaan saa nousta toista tärkeämmäksi.

Kysymyksessä 9 (viittomakielen kysely) ja kysymyksessä 11 ja 12 (englannin kielen opettajien ja opiskelijoiden kyselyt) vastaajien tuli valita kuudesta annetusta vaihtoehdosta kaksi vaihtoehtoa, jotka kuvaavat parhaiten heidän käsitystään kulttuurin opetuksen tavoitteesta. Nämä vaihtoehdot ja vastaajaryhmien määrät on kuvattu taulukossa 3. Taulukko osoittaa, että viittomakielen opiskelijoista ja opettajista suurin osa oli valinnut ensimmäiseksi tavoitteeksi ”sujuvan ja luonnollisen kommunikoinnin varmistamisen kahden eri kulttuurista tulevan henkilön välillä”. Englannin kielen opiskelijoiden ja opettajien vastaajista suurin osa oli valinnut ensimmäiseksi tavoitteeksi ”oppia ymmärtämään kohdekulttuurin arvoja, tapoja ja uskomuksia”. Vastaukset näyttävät jakaantuvan ainakin jonkin verran kielikohtaisesti, joskin se voi olla myös sattumaa. Viittomakielen vastaus voisi tarkoittaa muun muassa sitä, että viittomakielen opiskelussa haluttaisiin oppilaiden oppivan myös arkielämän kielenkäyttöä, sen sijaan että opetus painottuisi esimerkiksi pelkkien viittomien opetteluun tai viitotun suomen opiskeluun viittomakielen sijaan. Tässä tapauksessa on kuitenkin mahdotonta tietää, mitä vastaus todellisuudessa tarkoittaa.

Taulukko 3. Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden sekä kansalaisopistojen opettajien vastausten jakaantuminen kielen ja kulttuurin opetuksen tavoitteiden mukaan.

	SVK opiskelijat N = 18	englannin opiskelijat N = 43	SVK opettajat N = 12	englannin opettajat N = 9
sujuvan ja luonnollisen kommunikoinnin varmistaminen kahden eri kulttuurista tulevan henkilön välillä	15 83 %	26 60 %	10 83 %	4 44 %
oppia ymmärtämään kohdekulttuurin arvoja, tapoja ja uskomuksia	9 50 %	31 72 %	6 50 %	5 56 %
oppia faktatietoa kohdekulttuurista	2 11 %	1 2 %	0 0 %	0 0 %
oppia tarkastelemaan omaa kulttuuria eri näkökulmasta	3 17 %	10 23 %	1 8 %	4 44 %
vähentää ennakkoluuloja ja rakentaa yhteisymmärrystä eri kulttuurien välille	8 44 %	15 35 %	7 58 %	2 22 %
tarkastella oman kulttuurin ja kohdekulttuurin eroja	1 6 %	7 16 %	0 0 %	0 0 %

Toiseksi eniten valittu tavoite viittomakielen opiskelijoiden vastauksissa oli ”oppia ymmärtämään kohdekulttuurin arvoja, tapoja ja uskomuksia”. Viittomakielen opettajilla toiseksi eniten valittu tavoite oli ”vähentää ennakkoluuloja ja rakentaa yhteisymmärrystä eri kulttuurien välille”. Englannin opiskelijoiden ja opettajien toiseksi eniten valittu tavoite oli molemmilla ”sujuvan ja luonnollisen kommunikoinnin varmistaminen kahden eri kulttuurista tulevan henkilön välillä”, joskin yhtä moni opettaja oli valinnut ”oppia tarkastelemaan omaa kulttuuria eri näkökulmasta” kuin vastausvaihtoehdon ”sujuvan ja luonnollisen kommunikoinnin varmistaminen kahden eri kulttuurista tulevan välille”. Enemmistön näkökulman mukaan kaksi tärkeintä tavoitetta kielen ja kulttuurin opetukselle ovat kaksi ensimmäistä seikkaa.

6.1 Kulttuurin määrittely eri näkökulmien mukaan

Jaottelin vastaajien määritelmät kohdekulttuurista Byramin ja Risagerin (1999: 82–105) laattimien ryhmittelyyn mukaan. He jaottelivat tutkimuksessaan kulttuurin kahden eri ulottuvuuden mukaan, jossa kummassakin ulottuvuudessa on neljä eri ryhmää. Ensimmäinen ulottuvuus käsittelee kulttuuria eri näkökulmien mukaan, joista käytän tämän tutkimuksen yhteydessä termejä A- arkielämän näkökulma, B- institutionaalinen näkökulma, C- arvojen näkökulma ja D- korkeakulttuurin näkökulma. Toinen ulottuvuus käsittelee kulttuurin ymmärtämistä eri tasoilla, joita ovat V- kansainvälinen taso, W- kansallinen taso, X- kansallisten alakulttuurien tasot ja Y- henkilökohtainen taso. Käsittelin Byramin ja Risagerin (1999) tutkimusta tarkemmin luvussa 2.1. Tässä tutkimuksessa käsittelen aineistosta nousseita kulttuurimääritelmiä vain ensimmäisen ulottuvuuden mukaan.

Kuten Byram ja Risager (1999: 85), jaoin vastaajien kulttuurimääritelmät yhteen tai useampaan kategoriaan. Tällöin yhden vastaajaryhmän yhteenlaskettu prosenttimäärä voi olla suurempi kuin 100 %. Alla tarkempi perustelu sille, millä perusteella jaoin määritelmät eri kategorioihin:

- A arkielämän näkökulma: arkielämä, elämäntavat, ihmiset, yhteisö, toimintatavat, käyttäytymismallit, yhteiset kokemukset, jaettu tieto
- B institutionaalinen näkökulma: historia, perinteet, erilaiset instituutiot ja rakenteet (kuten politiikka), ympäristö (esim. englanninkieliset maat)
- C arvojen näkökulma: arvot ja uskomukset
- D korkeakulttuurin näkökulma: kirjallisuus, taide, musiikki, teatteri sekä muu esittävä taide

Mikäli yllä mainittuja sanoja, fraaseja tai teemoja esiintyi vastaajien kulttuurimääritelmässä, merkitsin ne kuulumaan kyseiseen kategoriaan. Lisäksi laadin kaksi omaa kategoriaa, joita Byramin ja Risagerin (1999) tutkimuksessa ei ollut erikseen listattu:

- E- kielen mainitseminen määritelmässä
- F- kulttuurin määrittelyä mahdottomuuden mainitseminen

Taulukon 4 mukaan voidaan tarkastella sekä viittomakielen että englannin kielen vastaajien määrittelyjen sijoittumista erilaisiin kulttuurin näkökulmiin. Alaluvussa 6.1.1 käsitelen kuurojen kulttuurin määrittelyä yksityiskohtaisemmin ja alaluvussa 6.1.2 käsitelen englanninkielisten maiden kulttuurin määrittelyä yksityiskohtaisemmin.

Taulukko 4. Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopiston opettajien näkökulmat kulttuurista Byramin ja Risagerin (1999) mukaan.

	SVK:n opiskelijat N = 18	SVK:n opettaja N = 12	englannin opiskelijat N = 43	englannin opettajat N = 9
A- arkielämän näkökulma	17 94,5 %	10 83,4 %	17 39,6 %	7 77,8 %
B- institutionaalinen näkökulma	4 22,2 %	4 33,4 %	34 79 %	6 66,7 %
C- arvojen näkökulma	5 27,8 %	4 33,4 %	6 14 %	2 22,2 %
D- korkeakulttuurin näkökulma	6 33,4 %	2 16,7 %	10 23,3 %	3 33,4 %
E- kieli	10 55,6 %	10 83,4 %	26 60,5 %	4 44,5 %
F- ei voi määrittellä	0 0 %	0 0 %	10 23,3 %	1 11,1 %

6.1.1 Kuurojen kulttuurin määrittely

Kuurojen kulttuuria määriteltiin opiskelijoiden (94,5 %) ja opettajien (83,4 %) enemmistön mukaan arkielämän näkökulman mukaan, johon kuuluvat muun muassa kulttuurin määrittely

yhteisön ja yhteisön tapojen kautta. Saman kategoriaan kuuluvat määritelmät voivat olla hyvin erilaisia pituudeltaan ja tarkkuudeltaan, kuten esimerkeistä 1-5 on nähtävissä, mutta silti ne kaikki kuvaavat kuurojen kulttuuria arkielämän näkökulman mukaan. Esimerkkien perässä sulkeissa on merkitty kirjaimin ne kategoriat, mihin määritelmät on luokiteltu.

- (1) Kuurojen kulttuuri pitää sisällään yhteisön kulttuurisesti ja kielellisesti muotoutuneita toimintatapoja, käytänteitä, arvoja, asenteita, puhetekoja, diskursseja, hierarkioita, kaikkea sitä jota inhimillinen elämä ja kulttuuri sen laajassa merkityksessä pitää sisällään. (A, B, C, F)
- (2) Kuurojen yhteisön omat tavat ja tottumukset. (A)
- (3) Tapaa elää ja hahmottaa maailmaa pääasiallisesti näön varassa. Kuulemisella/kuulemattomuudella on merkittävä rooli/vaikutus kulttuuriin ja kulttuurisuuteen. (A)
- (4) kuurojen kulttuuri tarkoittaa sellaisia asioita, jotka ovat syntyneet kuurojen yhteisössä ja eivät olisi olemassa ilman kuuroja. (A)
- (5) Kuurojen kulttuuri on niin moniselitteinen asia, että sitä on vaikea lyhyesti kuvata. Pääasiassa miellän kuurojen kulttuuriin kuuluvaksi tietyt kuurojen yhteisön tavat ja käyttäytymissäännöt, kielellis-kulttuuriset seikat, visuaalisen orientoituneisuuden, tietyt tapahtumat ja globaalisuuden. (A, B, E)

Monessa vastauksessa mainittiin termi ”kuurojen yhteisön tavat”, ”kuurojen tavat”, tai ”tavat”. Jokinen (2000: 82) mainitsee, että ennen kuurojen kulttuuri käsitteen käyttöä (ja osin vielä edelleenkin) kuurojen yhteisön jäsenet viittaavat oman ja valtaväestön tapojen eroihin termeillä KUURO (OMA) TAPA tai KUURO OMA MAAILMA.

Verratessa kuurojen kulttuurin määrittelyn näkökulmien yleisyyttä vastauksissa Byramin ja Risagerin (1999) saamiin tuloksiin, voidaan todeta, että kulttuurin määrittäminen arkielämän näkökulman kautta on tavanomaista. Heidän tulostensa mukaan sekä tanskalaiset (31.9 %) että englantilaiset (45.0 %) opettajat määrittelevät kulttuuria etupäässä arkielämän näkökulman mukaan. Myös Kaikkonen (1994: 19) mainitsee, että arkipäivän kulttuuri ja sen ilmiöt ovat usein opiskelijoiden kannalta mielenkiintoisia teemoja. Tanskalaisten opettajien määrittelyt ovat jakautuneet tasaisemmin eri näkökulmien kesken, kun taas kuurojen kulttuurin määritelmässä arkielämän näkökulma ja kieli nousevat selkeästi esiin. Viittomakielen opettajat määrittelivät kulttuuria yhtä usein kielen kautta (83.4 %) kuin arkielämän näkökulman (83.4 %) kautta. Esimerkit 6 ja 7 näyttävät, kuinka kieli ilmenee opettajien määrittelyissä:

- (6) Kuurojen kulttuuri perustuu viittomakieleen, jonka kautta perinteet, arvot, tavat ja historia siirretään jälkipolvien vaalittaviksi. (A, B, C, E)
- (7) Ajattelen paljon kulttuuria kielellisestä näkökulmasta, kuinka asioita ilmaistaan missäkin kielessä ja kuinka se liittyy kulttuuriin. (E)

Kieli ja kulttuuri ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, mutta erityisen hyvin se tulee ilmi opettajien kuurojen kulttuurin määrittelyissä kuin myös alan kirjallisuudessa (muun muassa Jokinen 2000; Ladd 2003; Lane, Hoffmeister ja Bahan 1996).

6.1.2 Englanninkielisten maiden kulttuurin määrittely

Englanninkielisten maiden kulttuurin määrittelyssä opiskelijoiden ja opettajien vastaukset erosivat hieman toisistaan. Opiskelijoiden kohdalla yleisin kategoria määritellä kulttuuria on institutionaalisen näkökulman mukaan (79 %), kun opettajien kohdalla yleisin kategoria on arkielämän näkökulma (77.8 %). Toisaalta opettajien toiseksi yleisimpänä kategoriana on myös institutionaalinen näkökulma (66.7 %). Institutionaalisen kulttuurin suosiota kulttuurin määrittelyssä selittää tapa, jolla jako eri näkökulmiin tehtiin. Kaikki ne määritelmät jaettiin kuulumaan näkökulmaan B, joissa mainittiin useita englanninkielisiä maita (esimerkki 8). Alkuperäiset, englanninkieliset esimerkit löytyvät tutkimuksen lopusta liitteestä 5.

(8) Englannin kieltä puhuvien alueiden kulttuuri, sisältäen merkittävimmät maat kuten Iso-Britannia ja Irlanti, Yhdysvallat ja Kanada, Australia ja Uusi-Seelanti, mutta myös joissain tapauksissa "ei-syntyperäiset" alueet kuten Intia tai Etelä-Afrikka, Singapore ja Malta jne. (B)

Toisaalta käsitteen "maa" voitaisiin katsoa lukeutuvan myös fraasiin "kuinka ihmiset elävät", jolloin B-kohtaan listattujen määritelmien määrä vähenisi huomattavasti. Uudet luvut olisivat opiskelijoiden kohdalla A-näkökulmassa 35 vastaajaa (81.4 %) ja B-näkökulmassa 2 vastaajaa (4.6 %), sillä vain kahden vastaajan (esimerkit 9 ja 10) määritelmät kulttuurista sopivat B-näkökulmaan ilman maan mainitsemista:

(9) Sekä poliittinen että kulttuurillinen ympäristö jokaisessa maassa, joka on muotoutunut niiden historian mukaan. Nykyään näkyvimmit kulttuurimuodot lienevät populaarikulttuuri ja nuorisokulttuuri. (B, D)

(10) – kohdemaihin liittyvät tavat: miten esim. tiettyjä juhlia juhlitaan ja millainen arkipäivän eläminen on – kohdemaan väestö: koostuuko se useista eri kansallisuuksista – mitä kieliä kohdemaissa puhutaan – joitakin asioita historiasta – rakennuskulttuuri ja jotain myös taiteesta ja kirjallisuudesta (A, B, D, E)

Opettajien vastauksissa vastaavat uudet luvut olisivat A-näkökulmassa 9 vastaajaa (100 %) ja B-näkökulmassa 1 vastaaja (11.1 %), sillä vain yhden vastaajan määritelmä sopi B-näkökulmaan ilman maan mainitsemista (esimerkki 11):

(11) Ymmärrän kulttuurin sen laajassa merkityksessä: historia, kuin myös nykyisyys, talous, yhteiskunnan rakenne, tavat ja uskomukset, taiteet, jne. (B, C, D)

Institutionaaliseen näkökulmaan jaoteltiin myös ne vastaukset, joissa ”kaikki” englanninkielisissä maissa tapahtuva sisällytettiin kulttuurin määritelmään. Esimerkiksi seuraavissa kahdessa vastauksessa määriteltiin kulttuurin olevan ”kaikkea”, mitä maahan liittyy (esimerkit 12 ja 13):

- (12) Kaikki, mikä liittyy maihin missä puhutaan englantia. (B)
- (13) Melkein kaikki mikä tapahtuu tai on olemassa missä tahansa englantia puhuvissa maissa. Taide, tavat, kieli, uskonto, arkielämä, ruoka, lehdet, koulutus, politiikka... jne. (A, B, C, D, E)

Byramin ja Risagerin (1999: 88) tutkimuksessa ”kaiken” liittymistä maan kulttuuriin esiintyi erityisesti tanskalaisten opettajien vastauksissa. Byramin ja Risagerin (1999: 88) mukaan kulttuurin käsitteen laajuus vaikuttaa siihen, että käsitteen yksityiskohtaisempi määrittely koetaan hankalaksi ja näin ollen viitataan kaikkeen, mitä kohdemaassa tapahtuu. Arkielämän näkökulma tuli esille etenkin opettajien määritelmissä, joko arkielämän kulttuuriteemoja luetellen (esimerkki 14) tai yhdistämällä tavat eri maihin (esimerkki 15):

- (14) Tapa miten ihmiset elävät siellä, heidän tapansa ja tottumuksensa (A)
- (15) Mielestäni se tarkoittaa monia erilaisia tapoja, perinteitä, uskomuksia, juhlia, tapoja syödä, pukeutua ja olla ihmisten kanssa, musiikkia, taidetta ja kirjallisuutta jne, mikä on yhteistä tai yleisesti tunnettua englanninkielisissä maissa, kuten Isossa-Britanniassa, Irlannissa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Australiassa, Etelä-Afrikassa, Uudessa-Seelannissa. (A, B, C, D)

Englanninkielisten maiden kulttuurin määritelmissä löytyi myös paljon vastauksia, jossa sanottiin englanninkielisten maiden kulttuurin määrittelemisen olevan mahdotonta. Näkökulmaan F sisältyviä määritelmiä oli opiskelijoiden vastauksissa 23.3 % ja opettajien vastauksissa 11.1 % (esimerkit 16 ja 17):

- (16) Oikeastaan olen sitä mieltä että sitä ei voi määritellä, sillä on olemassa niin monia englanninkielisiä maita, joilla jokaisella on oma, erillinen kulttuurinsa.
- (17) Joka ikisellä englanninkielisellä maalla on niin rikas kulttuuri, että ”englanninkielisten maiden kulttuurin” määrittely on mahdotonta.

Suomalaisen viittomakielen vastauksissa tällaisia vastauksia ei esiintynyt lainkaan, vaikka muutama vastaaja mainitsikin määrittelyn olevan vaikeaa tai inhottavaa juuri käsitteen laajuuden vuoksi.

6.2 Kulttuuriset teemat

Kulttuuristen teemojen esiintymistä alkeiskurssilla tutkittiin monivalintakysymyksen avulla, jonka päätteeksi vastaajien oli mahdollista myös kirjoittaa tarvittaessa lisäselvityksiä tai kommentteja aiheeseen liittyen. Monivalintakysymyksessä vastaajien tuli valita jokaisen kulttuurisen teeman kohdalta se ajankohta, jolloin he opettaisivat kysymyksenasettelussa listattuja kulttuurisia teemoja alkeiskurssin aikana. Vastausvaihtoehtoina olivat syyslukukaudella, kevätlukukaudella tai ei ollenkaan alkeiskurssin aikana. Käsittelen saatuja tuloksia kielikohtaisesti, sillä suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen kulttuuriset teemat eivät ole verrattavissa toisiinsa kielten ja kulttuurien erilaisuuden vuoksi. Kyselyyn vastanneiden määrä on hyvin erilainen riippuen kielestä ja kohderyhmästä. Jotta mielekästä vertailua syntyisi saman kielen sisällä opiskelijoiden ja opettajien vastausten kesken, merkitsen tässä luvussa vastaajien määrän seuraavalla tavalla: vastaajien määrä tiettyä kulttuurista teemaa kohden/kyselyyn vastanneiden kokonaismäärä.

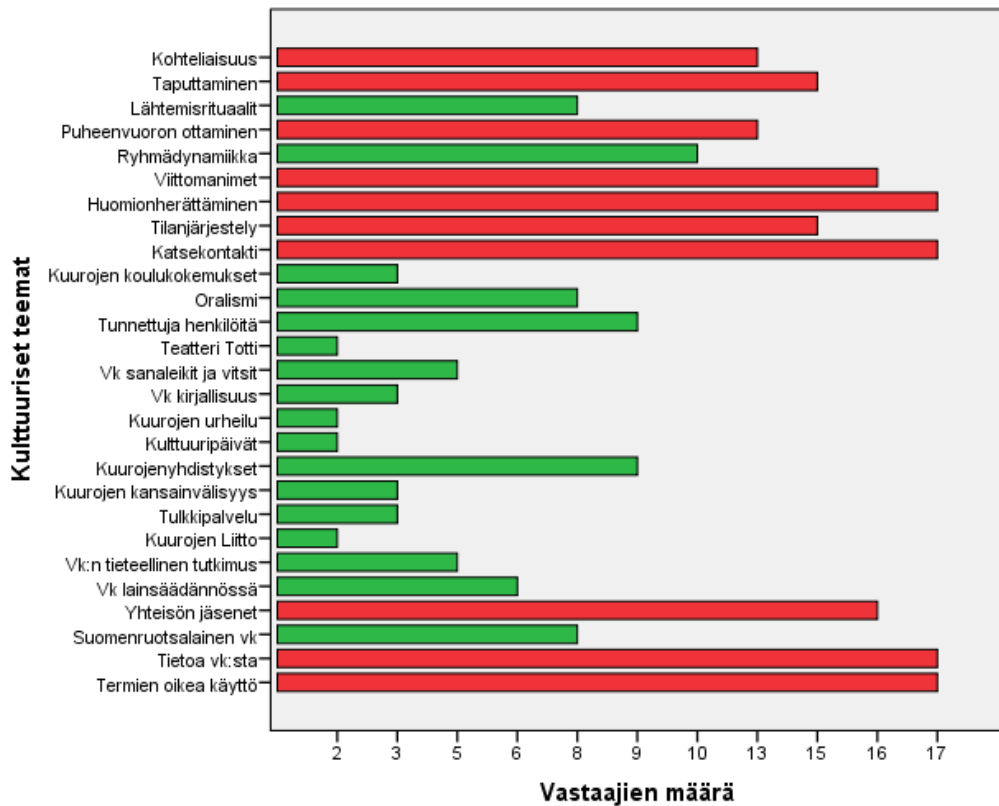
6.2.1 Suomalaisen viittomakielen kulttuuriset teemat

Suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoiden sekä kansalaisopiston opettajien taulukko kulttuurisista teemoista ei ollut täysin samanlainen. Yliopisto-opiskelijoiden taulukossa oli yhteensä 27 kulttuurista teemaa (kts. kuvio 3), kun taas kansalaisopiston opettajien taulukko oli jaettu kolmeen eri osa-alueeseen ja sisälsi yhteensä 36 kulttuurista teemaa (kts. kuvio 4). Opettajien kysymyslomakkeeseen tehtiin muutoksia opiskelijoiden kyselylomakkeen vastausten perusteella, sillä opiskelijoiden kommentteissa tuli esille seikkoja, joita opettajien lomakkeeseen oli tärkeää lisätä. Vastauksia on analysoitu kahdella eri tavalla: 1) opiskelijoiden ja opettajien vastauksia vertaillen, jolloin vertailun kohteena on ainoastaan ne teemat, jotka esiintyvät molemmissa lomakkeissa, sekä 2) käsittelemällä opettajien vastauksia erikseen, jolloin myös lisätyt teemat otetaan huomioon vastauksissa. Analysointi tehdään kolmen eri ajankohdan perusteella: syksyllä, keväällä ja kokonaisen kurssin aikana esiteltävien teemojen perusteella.

Muutokset opettajien taulukkoon sisältävät yhdeksän uutta teemaa: 1) taktiili viittomakieli, 2) kuurojen yhteisön monikielisyys, 3) kuurojen sidosryhmät ja niiden merkitys yhteisölle, 4) sisäkorvaistute, 5) kollektiivisuus, 6) vuorovaikutus ja tiedon jakaminen, 7) tapoja kommunikoida kuurojen kanssa (viittomakielen lisäksi), 8) visuaalisuuden ja silmien käytön harjoittaminen ja 9) aikakäsitys. Näiden lisäksi opettajien lomakkeen teemat jaettiin kolmeen osaan, jotta kysymyksen rakenne olisi helpompi hahmottaa ja näin ollen helpompi

vastata. Opiskelijoiden kyselyssä (LIITE 1) kulttuurisia teemoja käsittelevä kysymys on numero 7 ja opettajien kyselyssä (LIITE 2) myös kysymys numero 7.

Syksyllä esiteltävät teemat. Opiskelijoiden ja opettajien vastauksista valikoitiin kymmenen teemaa, joita vastaajat ovat valinneet eniten syyslukukaudella esiteltäviksi. Esittelen ensin tuloksia opiskelijoiden valitsemista teemoista sekä opettajien valitsemista teemoista, jonka jälkeen vertailen opiskelijoiden ja opettajien vastauksia. Kuvio 3 listaa vastausten määrän jakaantumisen eri teemojen kesken, jossa punaisella merkityt kuuluvat kymmenen eniten valitun teeman joukkoon.

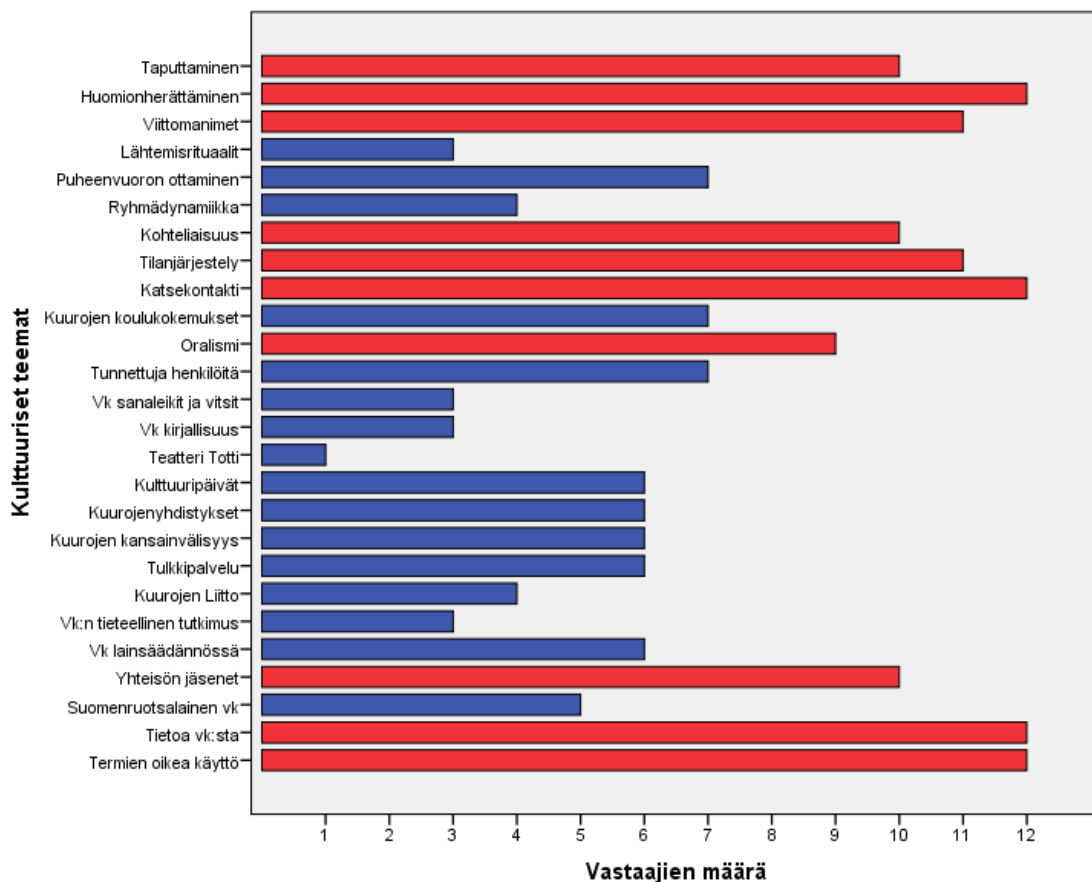
Kuvio 3. Suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoiden vastausten jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken syyslukukaudella, joista 10 eniten valittua teemaa on merkitty punaisella värillä.

Opettajien vastauksien yhteydessä tarkastelen myös lyhyesti opettajien lomakkeisiin lisättyjen teemojen vaikutusta tuloksiin. Vertailu opiskelijoiden ja opettajien teemojen välillä tehdään kuitenkin vain niiden teemojen kesken, jotka esiintyvät molemmissa lomakkeissa. Opiskelijoiden kyselyyn vastasi yhteensä 18 opiskelijaa.

Kuvion 3 mukaan opiskelijoiden kymmenen eniten valittua teemaa ovat termien oikea käyttö (17/18), tietoa viittomakielestä (17/18), katsekontaktin merkitys ja käyttö

(17/18), huomionherättäminen (17/18), yhteisön jäsenet (16/18), viittomanimet (16/18), tilanjärjestely (15/18), taputtaminen (15/18), puheenvuoron ottaminen (13/18) ja kohteliaisuus (13/18). Termien oikea käyttö, tietoa viittomakielestä, katsekontaktin merkitys ja käyttö sekä huomionherättäminen ovat kulttuurillisia teemoja, jotka lähes jokainen vastaaja oli valinnut (17/18).

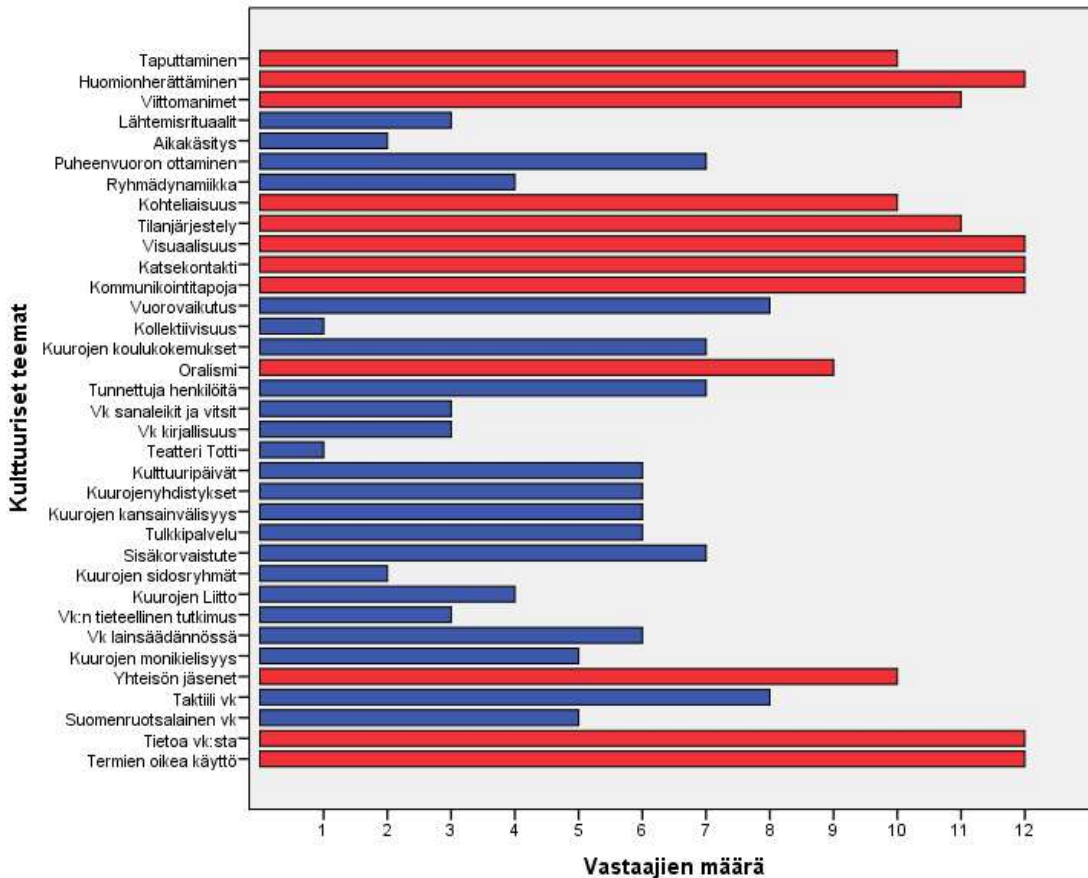
Opettajien kyselyyn vastasi yhteensä 12 opettajaa. Kuvio 4 ilmentää opettajien vastausten jakaantumisen kulttuuristen teemojen kesken syyslukukaudella. Kuvioon on listattu ainoastaan ne kulttuuriset teemat, jotka esiintyivät myös opiskelijoiden kyselylomakkeessa. Kuviossa 4 on listattu myös ne kulttuuriset teemat, jotka lisättiin ainoastaan opettajien kyselylomakkeeseen.

Kuvio 4. Suomalaisen viittomakielen kansalaisopistojen opettajien vastausten jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken syyslukukaudella, joista 10 eniten valittua teemaa on merkitty punaisella värillä.

Kuvion 4 mukaan opettajien kymmenen eniten valittua teemaa ovat: termien oikea käyttö (12/12), tietoa viittomakielestä (12/12), katsekontaktin merkitys ja sen käyttö (12/12), huomionherättäminen (12/12), tilanjärjestely (11/12), viittomanimet (11/12), yhteisön jäsenet (10/12), kohteliaisuus (10/12), taputtaminen (10/12) ja oralisimi (9/12). Samoin kun opiskeli-

joiden vastausten perusteella, myös opettajien vastauksissa neljä eniten valittua teemaa olivat termien oikea käyttö, tietoa viittomakielestä, katsekontaktin merkitys ja sen käyttö sekä huomionherättäminen. Opettajien vastauksissa nämä kaikki teemat oli valittu opettajien toimesta syyslukukaudella esitettäväksi (12/12). Kun opettajien lomakkeisiin lisätyt yhdeksän teemaa otetaan mukaan analyysiin, muuttuu opettajien kymmenen eniten valitun teeman joukko hie- man. Kuviossa 5 on listattu opettajien lomakkeen kaikki teemat ja niiden saamat vastausmää- rät, mukaan lukien opettajien lomakkeeseen lisätyt yhdeksän teemaa.

Kuvio 5. Suomalaisen viittomakielen kansalaisopistojen opettajien vastausten jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken syyslukukaudella, kun mukana on myös yhdeksän lisättyä teemaa. Yksitoista eniten valittua teemaa on merkitty punaisella värillä.

Lisättyjen teemojen myötä opettajien eniten valittujen teemojen joukkoon kuuluvat kuvion 5 mukaan termien oikea käyttö (12/12), tietoa viittomakielestä (12/12), tapoja kommunikoida kuurojen kanssa (12/12), katsekontaktin merkitys ja sen käyttö (12/12), visuaalisuus ja silmien käytön harjoittaminen (12/12), huomionherättäminen (12/12), tilanjärjestely (11/12), viittomanimet (11/12), yhteisön jäsenet (10/12), kohteliaisuus (10/12) ja taputtaminen (10/12). Teemoja on poikkeuksellisesti listattu yksitoista, sillä kolmen viimeisen teeman vastaajamäärä oli sama. Luotettavan tutkimustuloksen saamiseksi en tutkijana voi valita, mikä näistä kol-

mesta teemasta jää kymmenen eniten valitun teeman ulkopuolelle, sillä se vääristäisi tutkimustuloksia. Eniten valittujen teemojen joukkoon nousi kaksi teemaa lisätyistä teemoista: tapoja kommunikoida kuurojen kanssa (viittomakielen lisäksi) sekä visuaalisuus ja silmien käytän harjoittaminen. Sekä kuvion 4 ja 5 osalta on otettava huomioon, että molemmista puuttui kuurojen urheilujärjestöt ja – kilpailut, sillä yksikään opettaja ei ollut valinnut urheiluteemaa syyslukukauden teemaksi.

Opiskelijoiden ja opettajien kymmentä eniten valittua teemaa vertailtiin keskenään ja niiden joukossa oli yhdeksän samaa teemaa: 1) termien oikea käyttö, 2) tietoa viittomakielestä, 3) katsekontaktin merkitys ja sen käyttö, 4) huomionherättäminen, 5) viittomanimet, 6) yhteisön jäsenet, 7) tilanjärjestely, 8) taputtaminen ja 9) kohteliaisuus. Näistä teemoista neljän eniten valitun teeman olivat valinneet lähes kaikki vastaajat syyslukukaudella käsiteltäväksi asiaksi: opettajista 12/12 ja opiskelijoista 17/18. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että viittomakielen alkeiskurssin alussa olisi olennaista käydä läpi ainakin neljä eniten valittua teemaa eli termien oikea käyttö, tietoa viittomakielestä, katsekontaktin merkitys ja sen käyttö sekä huomionherättäminen. Teemoista kaksi, termien oikea käyttö ja tietoa viittomakielestä, esiintyvät myös Malmin (2000: 9-35) johdantokappaleessa viittomakieleen ja kuurojen yhteisöön. ASL:n opettamisen oppaassa (Wilcox ja Wilcox 1997: 67–68, 98–99) mainitaan katsekontaktin merkitys ja sen käyttö sekä huomionherättämiskeinoja. Viittomakieli 1 – oppikirjan tekstikappaleissa tai viitotuissa videoissa esiintyy nämä kaikki neljä teemaa (Vivolin-Karén ja Alanne 2004: 10, 18). Viittomakielen olemassa oleva oppimateriaali tukee täten saatuja tuloksia.

Opiskelijoiden vastauksissa kymmenen eniten valitun teeman joukkoon nousi keskustelussa puheenvuoron ottaminen, jonka 13/18 vastaajista oli valinnut syyslukukaudella opetettavaksi teemaksi, kun taas opettajista sen oli valinnut 7/12. Samoin opettajien vastauksissa kymmenen eniten valitun teeman joukkoon nousi oralismi, jonka 9/12 vastaajista oli valinnut syyslukukaudella opetettavaksi teemaksi, kun taas opiskelijoiden vastauksissa sen oli valinnut ainoastaan 8/18 vastaajista. Opiskelijoilla oralismista kertominen sijoittuu melko myöhäiseen vaiheeseen, mihin voisi olla syynä muun muassa erään yliopisto-opiskelijan vastaus:

(18) Mikäli opetus painottuu heti alussa liikaa yhteisön historian ja kult[tuurin] haastavimpaan ytimeen (valta & vallankäyt[tö] ennen ja nyt ja niiden ilmene[mismuod[ot]], ei se mielestäni palvele opetuksen tarpeita ja eikä vastaa alkeisoppijan (sekä kielen opetuksen) tavoitteisiin.

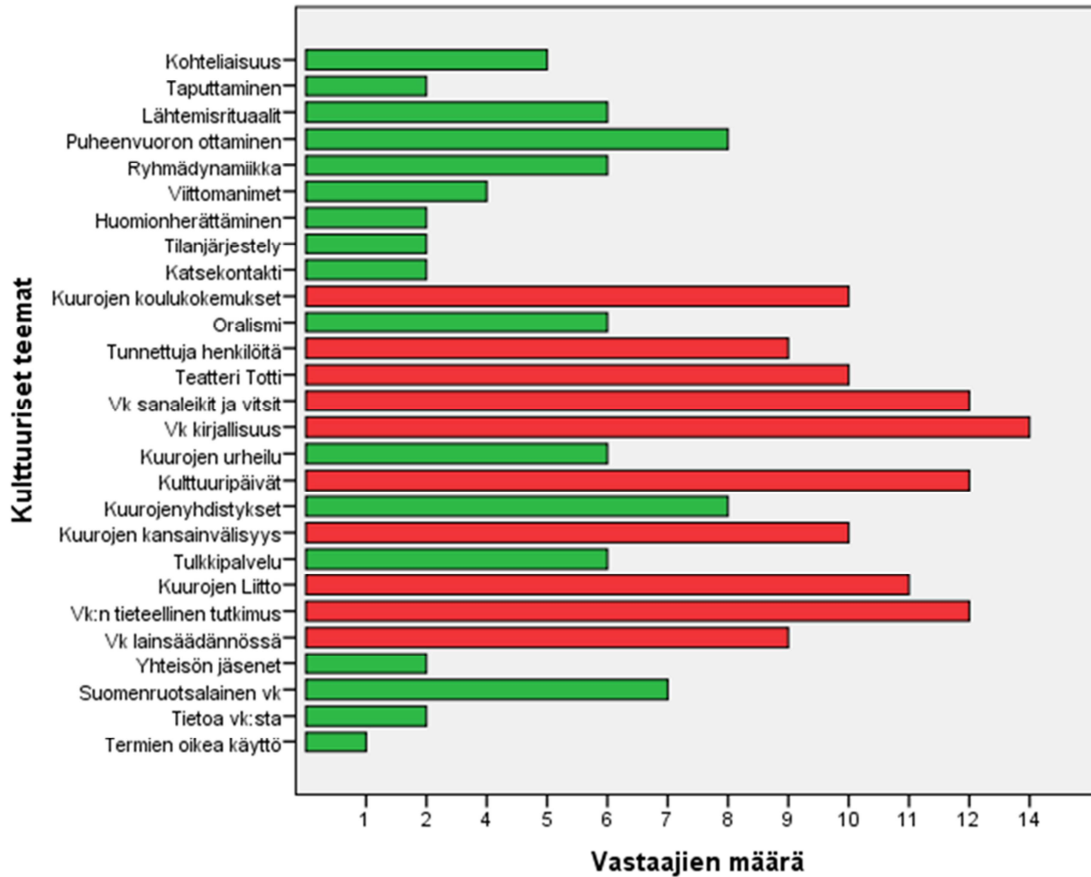
Oralismien aikakauden sekä siihen liittyvien seikkojen painottaminen opetuksen alkumetreillä saattavat vaikuttaa negatiivisesti vieraskielisen alkeisoppijan rohkeuteen lähestyä kuuroja ja harjoitella viittomakielen käyttöä heidän kanssa. Tästä myös eräs toinen vastaaja mainitsee vastauksessaan:

(19) Ei ole hyväksi, että ajatellaan sen [kuurojen kulttuuri] olevan vielä semmoinen tabu, jota on vaikea lähestyä. Pitäisi rohkeasti murtaa jää ja antaa rohkaisua opiskelijoille lähestyä tätä vähemmistökulttuuria.

Vastausten perusteella alkeiskurssin opiskelijoita tulisi rohkaista vuorovaikutukseen kuurojen kanssa ja alkeiskurssin alkuvaiheessa käsitellä vain perustietoutta kuurojen kulttuurista.

Keväällä esiteltävät teemat. Samoin kuin syksyllä esiteltävien teemojen analysoinnissa, myös keväällä esiteltävien teemojen kohdalla vastauksista valittiin kymmenen eniten valittua kulttuurista teemaa, jotka asetettiin järjestykseen vastaajamäärien perusteella ja joita verrattiin opiskelijoiden ja opettajien kesken.

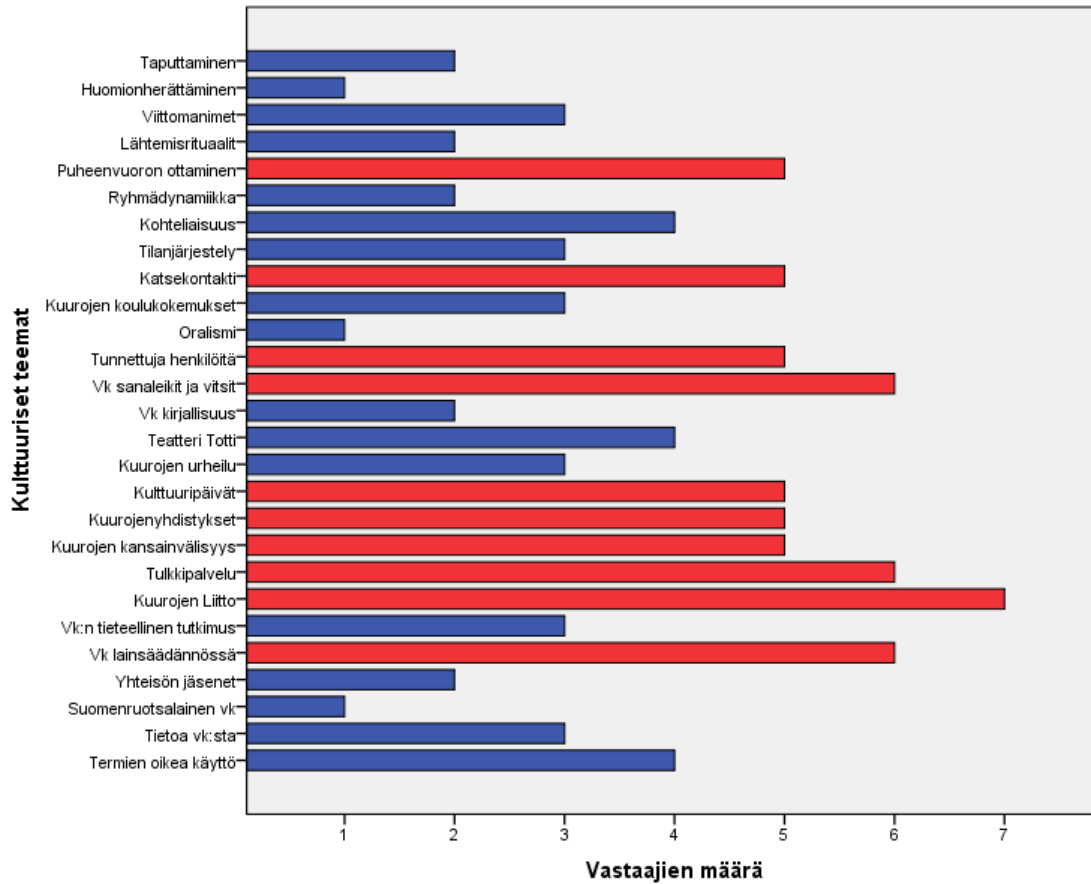
Opiskelijoiden ja opettajien valitsemia teemoja vertaillessa löytyi enemmän hajontaa kuin syksyllä esiteltävien teemojen suhteen. Kymmenen eniten valitun teeman mukaan samoja teemoja kevätlukukaudelle löytyi vain kuusi, kun syyslukukaudelle samoja teemoja löytyi yhdeksän. Kuviossa 6 on listattu keväällä esiteltävät kulttuuriset teemat opiskelijoiden vastausmäärien mukaan.

Kuvio 6. Suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoiden vastausten jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken kevätlukukaudella, joista 10 eniten valittua on merkitty punaisella värillä.

Kuvion 6 mukaan opiskelijoiden kymmenen eniten valittua teemaa esiteltäväksi kevätlukukaudella ovat viittomakielinen kirjallisuus ja tarinankerronta (14/18), viittomakielen tieteellinen tutkimus (12/18), kulttuuripäivät (12/18), viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut (12/18), Kuurojen liitto ja sen toiminta (11/18), kuurojen kansainvälisyys (10/18), Teatteri Totti (10/18), kuurojen koulukokemukset ennen ja nyt (10/18), viittomakieli lainsäädännössä (9/18) ja tunnettuja henkilöitä (9/18).

Opettajien kevätlukukautta koskevassa kuviossa 7 on listattu kulttuuriset teemat opettajien vastausmäärän mukaan. Kuviossa 8 ovat mukana ainoastaan ne teemat, jotka ovat samoja opiskelijoiden teemojen kanssa.

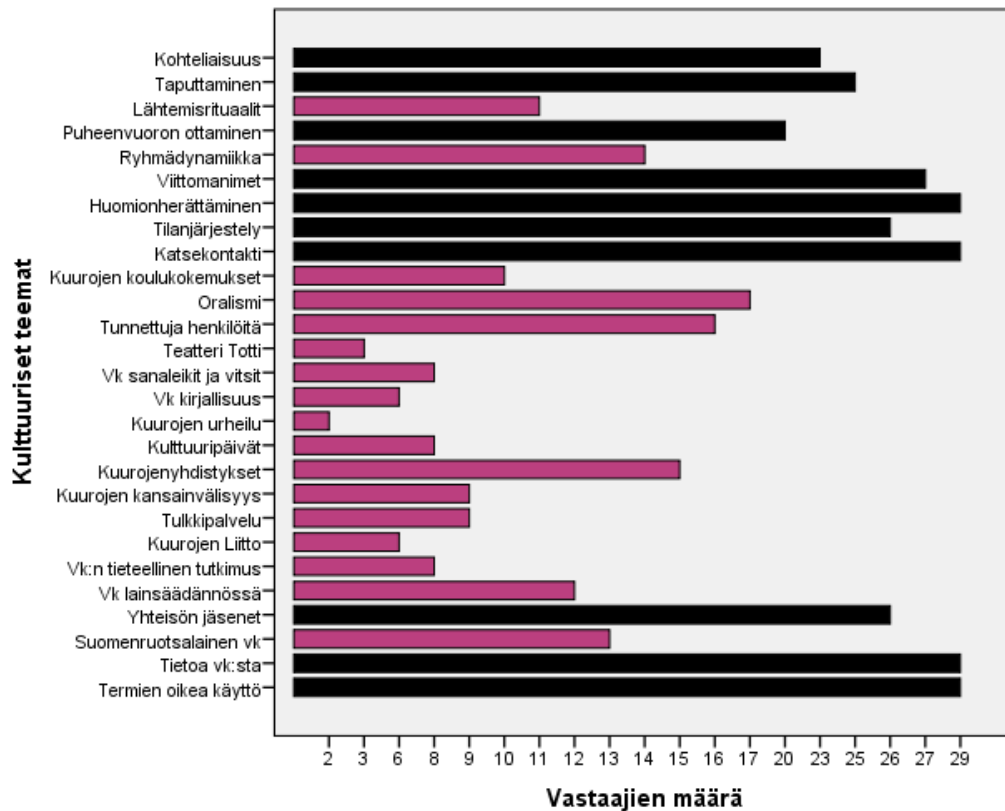

Kuvio 7. Suomalaisen viittomakielen kansalaisopistojen opettajien vastausten jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken kevätlukukaudella, joista 10 eniten valittua on merkitty punaisella värillä.

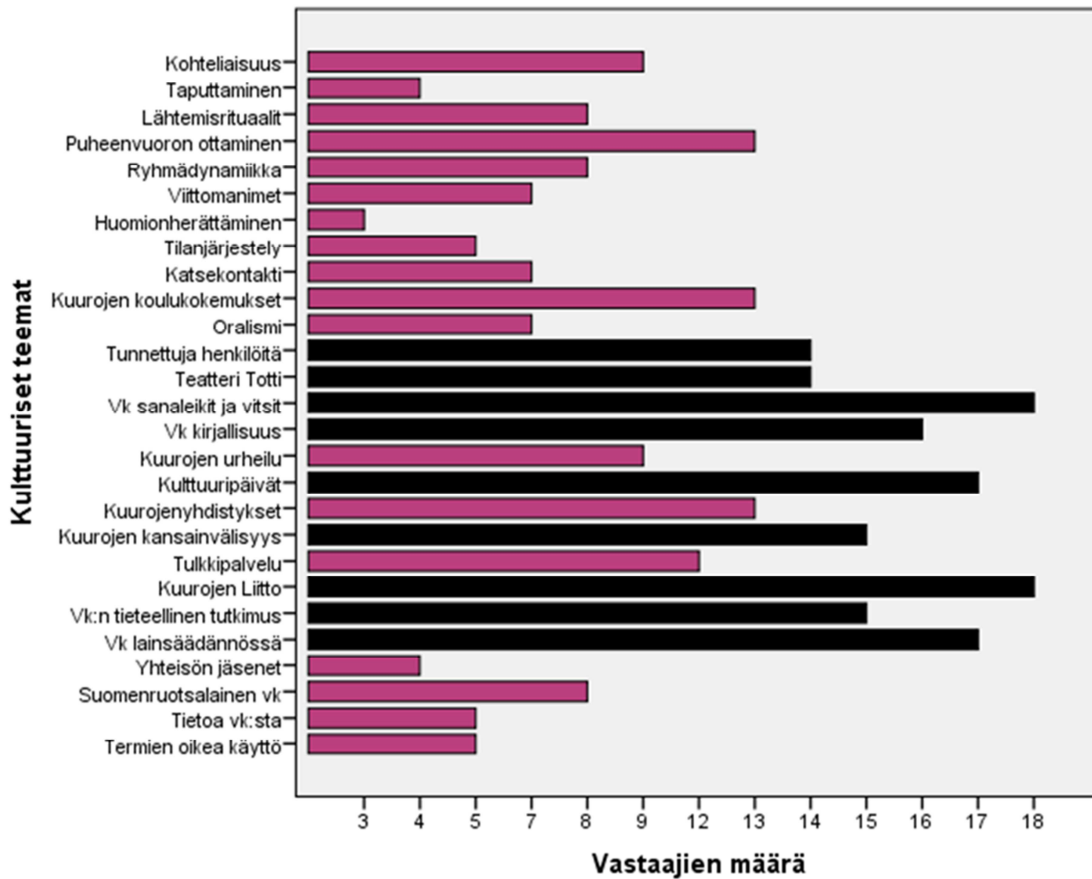
Kuvion 7 mukaan opettajien kymmenen eniten valitun teeman joukkoon kuuluvat Kuurojen Liitto ja sen toiminta (7/12), viittomakieli lainsäädännössä (6/12), tulkkipalvelu (6/12), viittomakieliset sanaleikit, kaskut ja vitsit (6/12), kuurojen kansainvälisyys (5/12), kuurojen yhdistykset (5/12), kulttuuripäivät (5/12), tunnettuja henkilöitä (5/12), katsekontaktin merkitys ja käyttö (5/12) ja puheenvuoron ottaminen (5/12). Kun tarkastellaan opettajien lomakkeisiin lisättyjen teemojen vaikutusta tuloksiin, nousee eniten valittujen teemojen joukkoon neljä teemaa: kuurojen monikielisyys (5/12), kuurojen sidosryhmät (5/12), vuorovaikutus (5/12) sekä visuaalisuus ja silmien käyttäminen (5/12), jotka sijoittuvat monen muun teeman kanssa samalle sijalle vastaajien määrän mukaan.

Kymmenen eniten valitun teeman joukosta löytyi kuusi samaa teemaa opiskelijoiden ja opettajien vastausten välillä. Näitä teemoja ovat: 1) kulttuuripäivät, 2) viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut, 3) Kuurojen Liitto ja sen toiminta, 4) kuurojen yhteisön kansainvälisyys, 5) viittomakielen asema lainsäädännössä ja 6) tunnettuja henkilöitä.

Alkeiskurssilla esiteltävät teemat ja tulosten yhteenvetoa. Alkeiskurssilla esiteltävät kulttuuriset teemat ovat samankaltaisia, kun vertaillaan opiskelijoiden ja opettajien vastauksia. Kahdestakymmenestä eniten valituista teemoista löytyi viisitoista teemaa, jotka esiintyivät molempien vastaajaryhmien eniten valittujen joukossa. Kun opiskelijoiden ja opettajien vastausten määrän kunkin teeman kohdalta laskee yhteen, saadaan selville kokonaisen kurssin kulttuuristen teemojen esiintymisjärjestys. Alla kuviot 8 ja 9, jotka ilmentävät opiskelijoiden ja opettajien tulosten yhteenlaskettujen vastausten määrää syksyllä ja keväällä esitettävistä kulttuurisista teemoista.

Kuvio 8. Suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopiston opettajien yhteenlaskettujen vastausten määrän jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken syyslukukaudella, joista 10 eniten valittua teemaa on merkitty mustalla värillä.

Kuvio 9. Suomalaisen viittomakielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopiston opettajien yhteenlaskettujen vastausten määrän jakaantuminen kulttuurillisten teemojen kesken kevätlukukaudella, joista 9 eniten valittua teemaa on merkitty mustalla.

Näiden taulukoiden perusteella vuoden kestäväällä alkeiskurssilla tulisi käsitellä seuraavia kulttuurisia teemoja:

Syksy:

- 1) Termien oikea käyttö
- 2) Tietoa viittomakielestä
- 3) Katsekontaktin merkitys ja sen käyttö
- 4) Huomionherättäminen
- 5) Viittomanimet
- 6) Yhteisön jäsenet
- 7) Tilanjärjestely
- 8) Taputtaminen
- 9) Kohteliaisuus
- 10) Puheenvuoron ottaminen

Kevät:

- 11) Kuurojen Liitto
- 12) Viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut
- 13) Viittomakieli lainsäädännössä
- 14) Kulttuuripäivät
- 15) Viittomakielinen kirjallisuus
- 16) Viittomakielen tieteellinen tutkimus
- 17) Kuurojen kansainvälisyys
- 18) Teatteri Totti
- 19) Tunnettuja henkilöitä
- 20) Kuurojen yhdistykset
- Kuurojen koulukokemukset
- Puheenvuoron ottaminen

Syys- ja kevätlukukauden eniten valittuja teemoja tukee myös ”ei ollenkaan alkeiskurssilla” –sarakkeen vastausten tarkastelu. Sekä opiskelijoiden että opettajien vastauksissa löytyi useita

teemoja, jotka jokainen vastaaja oli sijoittanut joko syys- tai kevätlukukaudelle. Näin ollen vastaajat eivät olleet valinneet ”ei ollenkaan alkeiskurssilla” – saraketta kertaakaan näiden teemojen kohdalla. Näitä teemoja oli opiskelijoiden vastauksissa kuusi: 1) termien oikea käyttö, 2) tietoa viittomakielestä, 3) yhteisöön kuuluvat jäsenet, 4) katsekontaktin merkitys ja käyttö, 5) huomionherättämiskeinot ja 6) viittomanimet. Opettajilla vastaavia teemoja oli seitsemän, joita olivat: 1) termien oikea käyttö, 2) tietoa viittomakielestä, 3) tapoja kommunikoida kuurojen kanssa (viittomakielen lisäksi), 4) katsekontaktin merkitys ja käyttö, 5) visuaalisuuden ja silmien käytön harjoittaminen, 6) viittomanimet ja 7) huomionherättämiskeinot. Jokainen opiskelija ja opettaja on siis sijoittanut nämä teemat joko syys- tai kevätlukukaudelle. Näin ollen opiskelijat ja opettajat ovat yksimielisiä siitä, että kyseiset teemat tulisi sisällyttää vuoden pituiseen kansalaisopiston alkeiskurssiin. Muiden teemojen kohdalla osa vastaajista oli valinnut vaihtoehdoksi ”ei ollenkaan alkeiskurssilla”, jolloin teemojen esiintymisestä alkeiskurssin aikana on eriäviä mielipiteitä.

Näiden teemojen perusteella syyslukukaudella tutustutetaan opiskelijat kuurojen kulttuuriin antamalla heille perustietoa kielestä (teema 2), kieltä käyttävästä yhteisöstä (teemat 1, 6), tutustuttamalla opiskelijat kuurojen arkielämään (teemat 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10), kuin myös välineitä ottaa vastaan opiskeltavaa kieltä (teemat 3, 4, 7 ja 10). Kulttuurillisissa teemoissa korostuu kuurojen arkielämään tutustuttaminen, mikä noudattaa myös vastaajien käsitystä kulttuurista. Suurin osa viittomakielen opiskelijoiden ja opiskelijoiden määritelmistä kuurojen kulttuurista noudattivat arkielämän näkökulmaa (tarkemmin alaluvussa 6.1.1). Arkielämän näkökulma nousee esille myös kulttuurillisia teemoja tarkastellessa.

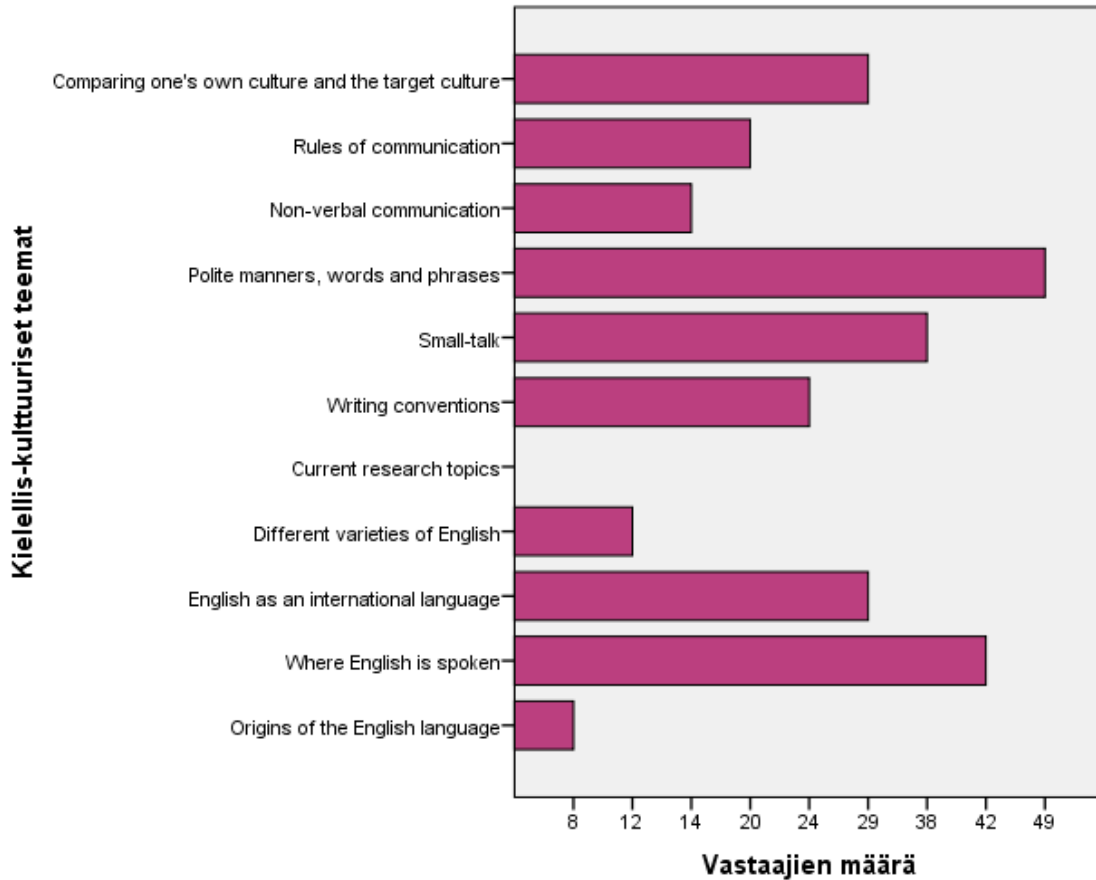
Kevätlukukausi painottuu selkeämmin esittävän kulttuurin esittelemiseen (teemat 12, 14, 15, 18) sekä ns. viralliseen tietouteen kuten lainsäädäntöön, järjestöihin ja tutkimukseen (teemat 11, 13, 16). Oralismi ei kuitenkaan löytynyt syksyn eikä kevään kulttuurillisten teemojen listalta, vaikka hypotesina oli sen kuuluminen 20 eniten valitun teeman joukkoon. Tärkeää on kuitenkin tarkastella tutkimusasetelman vaikutusta tuloksiin, sillä tulokset olisivat erilaisia jos tarkastelun kohteeksi olisi otettu viisitoista eniten valittua teemaa. Tällöin oralismi olisi kuulunut syyslukukauden teemoihin, sillä opiskelijoista ja opettajista yhteensä 17 vastaajaa valitsi oralismin esiteltäväksi syyslukukaudella. Oralismi on syksyn teemoissa sijalla 11, jolloin se ei kuulunut kymmenen yleisimmän teeman joukkoon. Tarkempia tuloksia teemojen esiintyvyydestä voisi saada tutkimusasetelmaa muuttamalla, esimerkiksi pyytämällä vastaajia sijoittamaan kulttuuriset teemat tärkeysjärjestykseen joko numeroimalla tai Likertasteikkaa apuna käyttäen.

Tulosten tulkinnan tekee kuitenkin mutkikkaaksi kyselyn tekniset ominaisuudet. Kyselyn teknisten rajoitusten vuoksi kyselylomakkeen kysymystä ei voinut rajata niin, että vastaajat valitsisivat vain yhden vaihtoehdon kolmesta sarakkeesta (syyslukukaudella /kevätlukukaudella/ ei ollenkaan alkeiskurssilla). Täten osa vastaajista on voinut valita kolmesta vaihtoehdosta jokaisen, jolloin tulokset eivät anna todellista kuvaa siitä, milloin tiettyjä kulttuurisia teemoja tulisi esittää. Esimerkiksi yksi opettajista mainitsee lisätiedoissa valinneensa joidenkin teemojen kohdalta sekä syys- että kevätlukukauden, sillä hän saattaa palata tiettyihin teemoihin tarpeen tullen. Muutama opettaja mainitsee myös teemojen sijoittamisen joko syys- tai kevätlukukaudelle haastavaksi, sillä teemat saattavat tulla esille luonnostaan harjoitusten tai keskustelujen lomassa, minkä lisäksi myös ryhmän koostumus tai esimerkiksi teemojen ajankohtaisuus (kulttuuripäivät, Teatteri Totti) vaikuttavat teemojen esittelyyn. Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden ja opettajien tuloksissa on kuitenkin huomattavan paljon samankaltaisuuksia, jolloin on perusteltua olettaa, että etenkin syksyllä esiteltävät teemat ovat oleellisia kuurojen kulttuurin piirteitä, joihin vieraskielinen opiskelija olisi hyödyllistä tutustuttaa heti opiskelun alkuvaiheessa.

6.2.2 Englannin kielen kulttuuriset teemat

Englannin kielen kulttuuriset teemat on jaettu kolmeen eri osa-alueeseen: 1) kielellis-kulttuuriset teemat, 2) maat ja 3) maakohtaiset teemat. Kielellis-kulttuuriset teemat liittyvät vahvasti englannin kieleen ja kielen käyttöön, kuin myös yleistietoon englanninkielistä maista. Maakohtaiset teemat sen sijaan liittyvät englanninkielisiin maihin, eivätkä maakohtaiset teemat ole yleistettävissä eri maiden kesken (esimerkiksi juhlat tai tavat), vaan niiden sisältö määrittyy kunkin maan omien teemojen mukaan. Tarkastelin jokaista osa-aluetta opiskelijoiden ja opettajien vastausten yhteismäärän perusteella, minkä jälkeen vertailin opiskelijoiden ja opettajien vastauksia toisiinsa. Valitsin jokaisesta osa-alueesta tarkasteluun neljä eniten valittua teemaa. Määräksi valikoitui neljä vastausten hajautumisen perusteella, sillä etenkin opettajien vastauksissa huomattavia eroja vastauksissa löytyi harvoin enää neljän eniten valitun teeman jälkeen.

Syksyllä esiteltävät teemat. Opiskelijoiden kyselyyn vastasi yhteensä 43 opiskelijaa ja opettajien kyselyyn vastasi yhdeksän opettajaa. Kuvioiden 10-15 vastaajien kokonaismäärä on täten 52 vastaajaa. Esittelen teemojen yhteismäärät kuvioiden avulla, minkä lisäksi mainitsen vielä erikseen opiskelijoiden ja opettajien keskuudessa eniten valitut teemat.

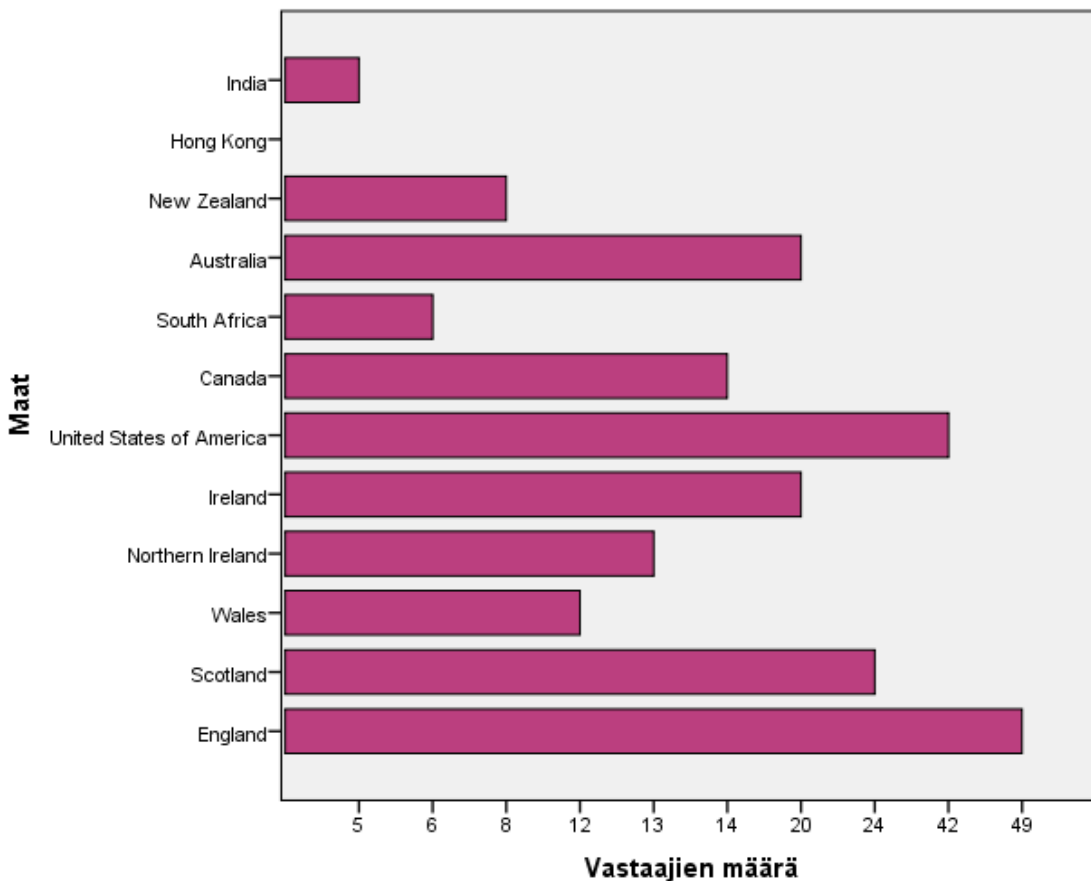

Kuvio 10. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien yhteenlaskettujen vastausten jakaantuminen kielellis-kulttuuristen teemojen kesken syyslukukaudella.

Kuten kuvion 10 mukaan voidaan huomata, syyslukukauden neljä eniten valittua kielellis-kulttuurista teemaa molempien ryhmien kesken olivat: 1) kohteliaat tavat, sanat ja fraasit, 2) englanninkieliset maat, 3) small-talk ja 4) englanti kansainvälisenä kielenä. Opiskelijoiden vastausten joukkoon kuului kuusi eniten valittua teemaa, sillä kolmen viimeisen teeman vastaajamäärä oli sama, jolloin kahta ei voi jättää neljän eniten valitun teeman ulkopuolelle tulosten luotettavuuden vuoksi. Nämä kuusi eniten valittua teemaa olivat: kohteliaat tavat, sanat ja fraasit (41/43), englanninkieliset maat (37/43), small-talk (33/43), englanti kansainvälisenä kielenä (22/43), kirjoittamisen konventiot (22/43) sekä oman ja kohdekulttuurin vertailu (22/43). Opettajien neljän eniten valitun teeman joukossa olivat kohteliaat tavat, sanat ja fraasit (8/9), englanti kansainvälisenä kielenä (7/9), oman ja kohdekulttuurin vertailu (7/9) ja englanninkieliset maat (5/9). Opettajien vastausten vähäisen määrän vuoksi opiskelijoiden vastaukset ohjaavat kokonaistulosten sijoittumista eniten valittujen joukkoon. Kohteliaat tavat,

sanat ja fraasit ovat kuitenkin sekä opiskelijoiden että opettajien vastauksissa eniten valittu teema.

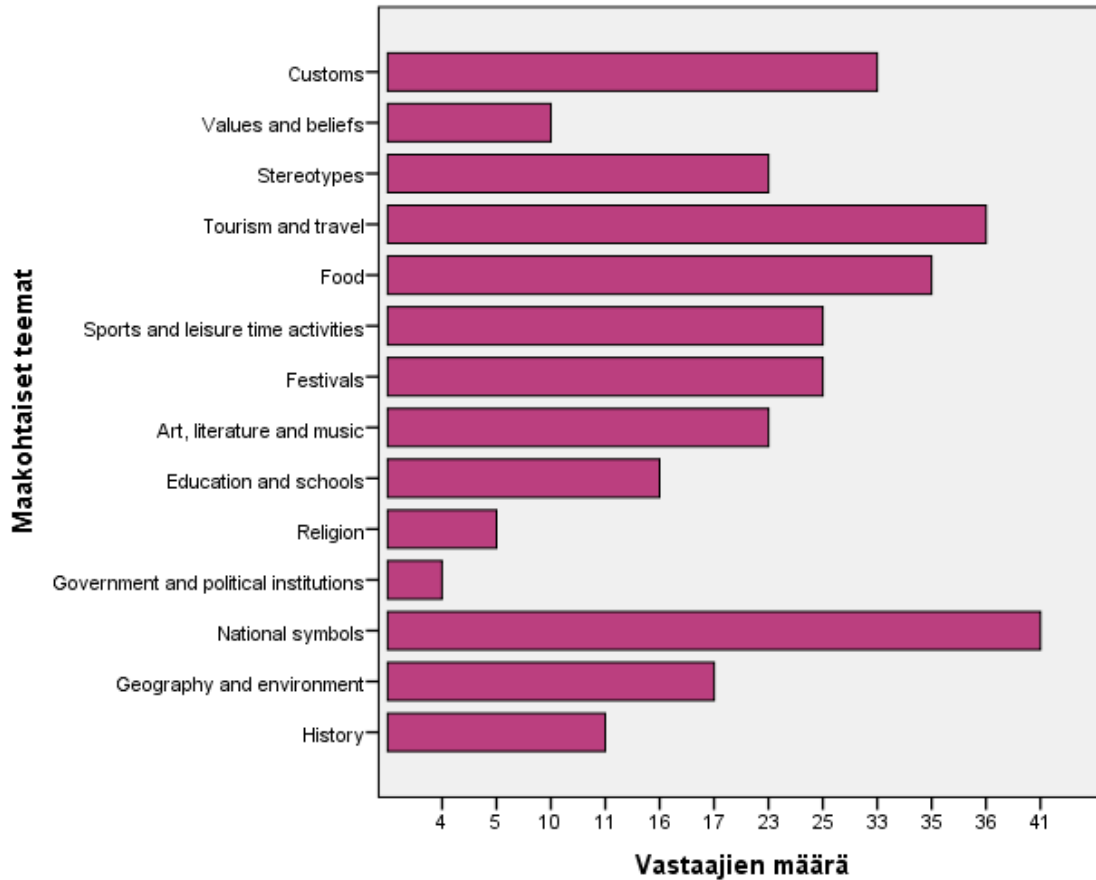
Kuviossa 11 on listattu englanninkieliset maat ja vastaajien yhteenlaskettujen valintojen määrä jokaista maata kohden. Opiskelijoiden ja opettajien yhteenlaskettujen valintojen perusteella neljä eniten valittua maata olivat: 1) Englanti, 2) Yhdysvallat, 3) Skotlanti ja 4) Irlanti.

Kuvio 11. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien yhteenlaskettujen vastausten jakaantuminen eri maiden kesken syyslukukaudella.

Englanninkielisistä maista Englanti (opiskelijat 41/43 ja opettajat 8/9) ja Yhdysvallat (opiskelijat 36/43 ja opettajat 6/9) olivat molemmista ryhmistä eniten valitut maat. Opiskelijoilla seuraavat maat olivat Irlanti (19/43) ja Australia (19/43). Opettajilla seuraava maa Englannin ja Yhdysvaltojen jälkeen oli Skotlanti (6/9), mutta muita maita valittiin vain kerran tai ei ollenkaan. Tästä syystä opettajien vastaukset ovat vertailtavissa vain kolmen eniten valitun maan perusteella.

Kuvion 12 mukaan kuusi eniten valittua maakohtaisista teemaa olivat: 1) kansalliset symbolit, 2) turismi ja matkailu, 3) ruoka ja 4) tavat.

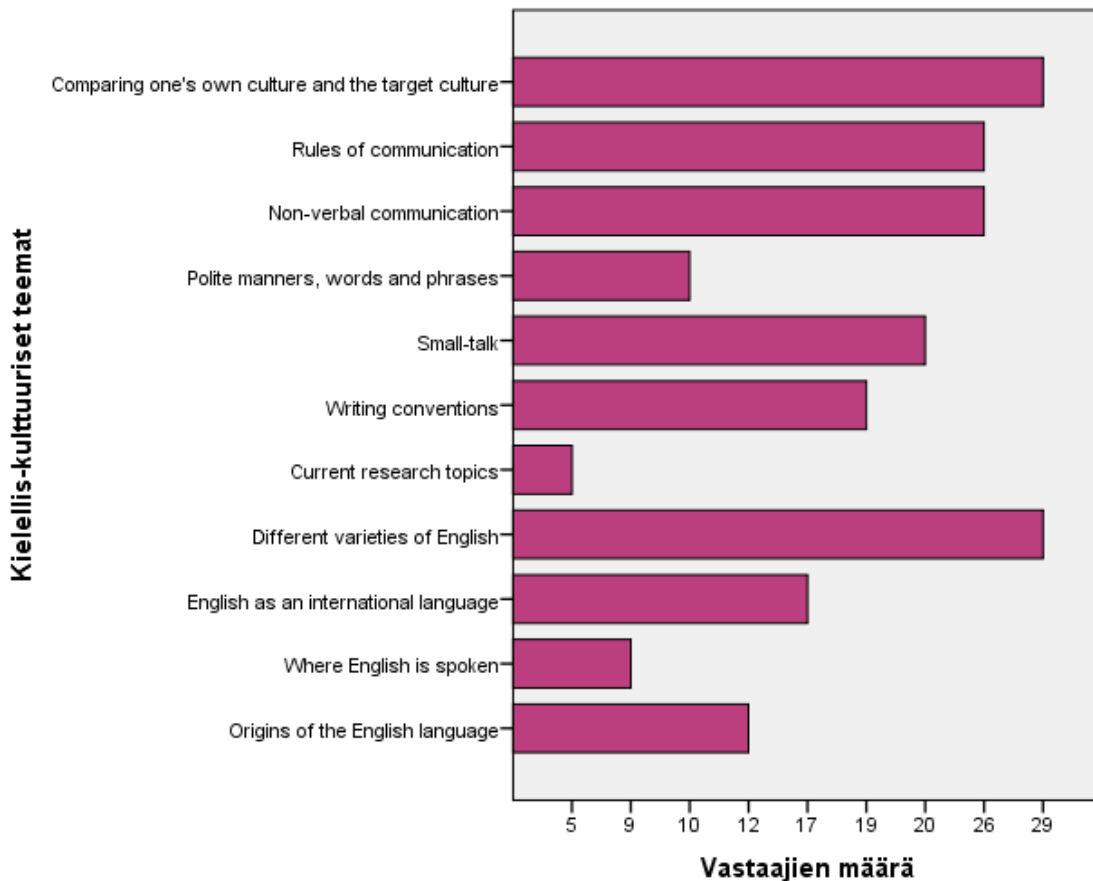

Kuvio 12. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien yhteenlaskettujen vastausten jakaantuminen maakohtaisten teemojen kesken syyslukukaudella.

Opiskelijoiden neljä eniten valittua teemaa olivat kansalliset symbolit (38/43), turismi ja matkailu (33/43), ruoka (31/43) ja tavat (28/43). Opettajien kuusi eniten valittua teemaa olivat: tavat (5/9), ruoka (4/9), kansalliset symbolit (3/9), juhlat (3/9), urheilu ja vapaa-aika (3/9) sekä 6) turismi ja matkailu (3/9). Opettajien maakohtaisista teemoista on listattu kuusi eniten valittua, sillä neljän viimeisen teeman vastaajamäärä on sama. Syksyn maakohtaisissa teemoissa esiintyi eniten eroja opiskelijoiden ja opettajien kesken, sillä teemojen tärkeysjärjestys on erilainen, vaikka teemat ovat samat. Opiskelijoiden vastauksissa tärkeimpänä korostuivat kansalliset symbolit sekä turismi ja matkailu, kun opettajilla kansalliset symbolit sekä turismi ja matkailu olivat vasta kolmanneksi eniten valittuja teemoja. Opettajien vastausten mukaan tärkeimmät maakohtaiset teemat ovat tavat ja ruoka, jotka löytyvät myös opiskelijoiden vastauksista neljän eniten valitun teeman joukosta, mutta vasta kolmannelta ja neljänneltä sijalta. Syynä teemojen erilaiseen painotukseen voi olla opettajien vähäinen vastaajamäärä, jolloin yhden yksittäisen opettajan mielipide vaikuttaa merkittävästi tuloksiin. Opettajien eniten valitsemat teemat (tavat ja ruoka) ovat myös hieman käytännönläheisempiä kuin opiskelijoiden

valitsemat teemat (kansalliset symbolit sekä turismi ja matkailu), mikä saattaa vaikuttaa tuloksiin.

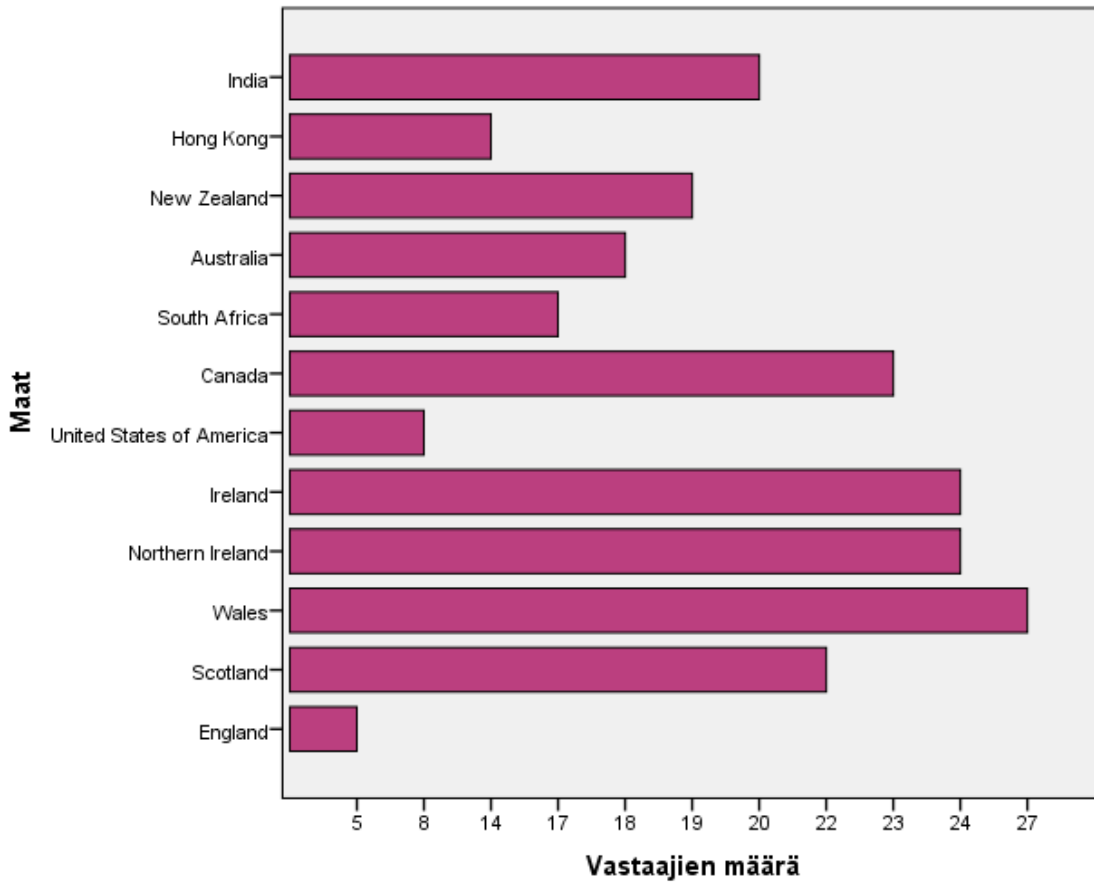
Keväällä esiteltävät teemat. Opiskelijoiden ja opettajien yhteenlaskettujen vastausten perusteella kielellis-kulttuurisista teemoista viisi eniten valittua teemaa kevätlukukaudelle olivat: 1) englannin eri variantit, 2) oman ja kohdekuulttuurin vertailu, 3) viestintätavat ja 4) ei-verbaalinen viestintä. Kevätlukukauden kielellis-kulttuuriset teemat vastaajamäärineen on listattu kuvioon 13.

Kuvio 13. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien yhteenlaskettujen vastausten jakaantuminen kielellis-kulttuuristen teemojen kesken kevätlukukaudella.

Opiskelijoiden neljä eniten valittua teemaa olivat englannin eri variantit (27/43), oman ja kohdekuulttuurin vertailu (26/43), ei-verbaalinen viestintä (24/43) ja viestintätavat (23/43). Opettajien neljä eniten valittua teemaa olivat small-talk (5/9), englanninkieliset maat (3/9), viestintätavat (3/9), oman ja kohdekuulttuurin vertailu (3/9). Samoja teemoja opiskelijoiden ja opettajien kesken on ainoastaan kaksi, jotka ovat oman ja kohdekuulttuurin vertailu sekä viestintätavat.

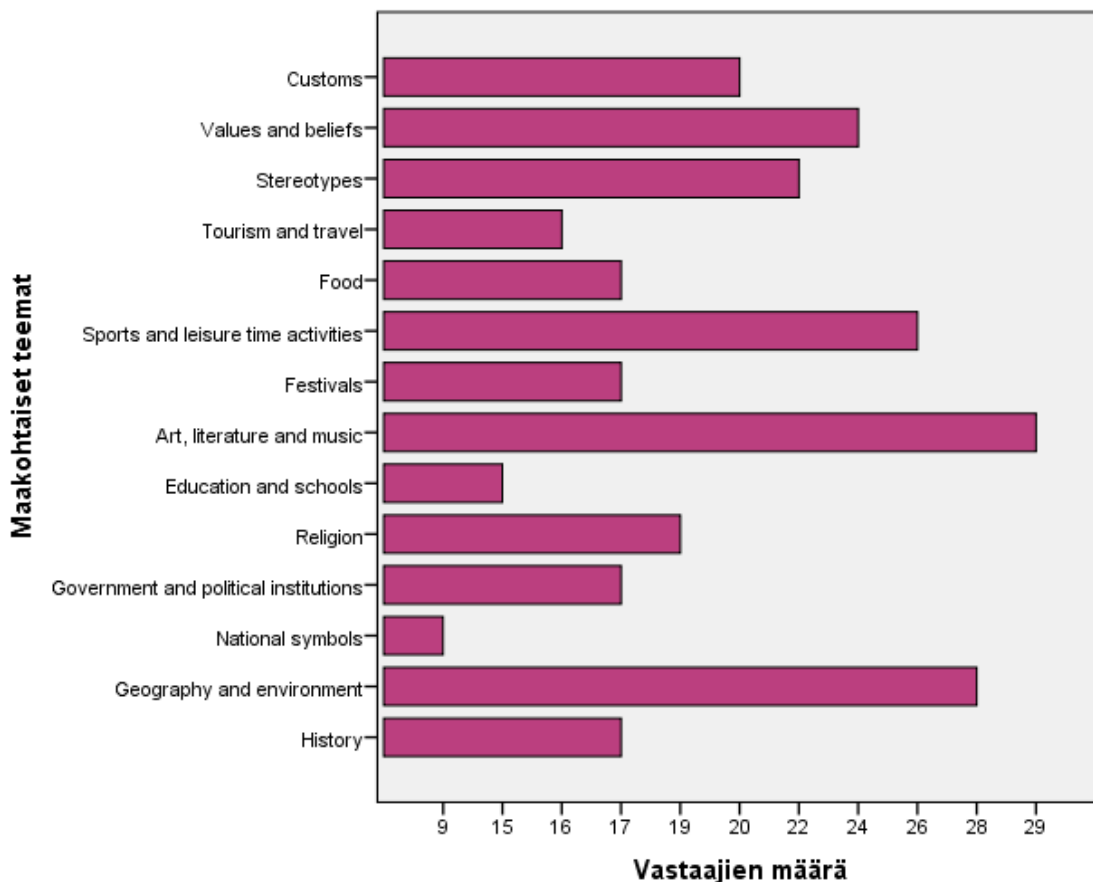
Kuvion 14 mukaan opiskelijoiden ja opettajien vastaukset yhteenlaskettuina neljä eniten valittua maata kevätlukukaudelle olivat 1) Wales, 2) Pohjois-Irlanti, 3) Irlanti ja 4) Kanada.

Kuvio 14. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien yhteenlaskettujen vastausten jakaantuminen eri maiden kesken kevätlukukaudella.

Opiskelijoiden vastauksissa neljä eniten valittua maata olivat Wales (24/43), Kanada (22/43), Pohjois-Irlanti (21/43) ja Irlanti (20/43). Neljä eniten valittua maata opettajien vastausten perusteella olivat Irlanti (4/9), Skotlanti (3/9), Wales (3/9) ja Pohjois-Irlanti (3/9), jolloin samoja maita opiskelijoiden valitsemien kesken ovat Irlanti, Wales ja Pohjois-Irlanti.

Kevätlukukaudella neljä eniten valittua maakohtaista teemaa opiskelijoiden ja opettajien kesken olivat: 1) taide, kirjallisuus ja musiikki, 2) maantieto ja ympäristö, 3) urheilu ja vapaa-aika sekä 4) arvot ja uskomukset. Maakohtaiset teemat on listattu taulukkoon 15.

Kuvio 15. Englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopistojen opettajien yhteenlaskettujen vastausten jakaantuminen maakohtaisten teemojen kesken kevätlukukaudella.

Opiskelijoiden neljä eniten valittua maakohtaista teemaa olivat taide, kirjallisuus ja musiikki (27/43), maantieto ja ympäristö (23/43), arvot ja uskomukset (23/43) sekä urheilu ja vapaa-aika (20/43). Opettajien valitsemista maakohtaisista teemoista seitsemän eniten valittua olivat urheilu ja vapaa-aika (6/9), maantieto ja ympäristö (5/9), ruoka (5/9), kansalliset symbolit (3/9), turismi ja matkailu (3/9), stereotypiat (3/9) ja tavat (3/9). Opettajien valitsemista maakohtaisista teemoista listattiin seitsemän, sillä neljä viimeistä teemaa oli valittu yhtä monta kertaa. Ainoastaan kaksi maakohtaista teemaa on samoja opiskelijoiden ja opettajien kesken (maantieto ja ympäristö sekä urheilu ja vapaa-aika). Opettajien teemoista neljä esiintyi myös syyslukukauden eniten valittujen teemojen joukossa (ruoka, kansalliset symbolit, turismi ja matkailu sekä tavat). Tulosten perusteella voidaan päätellä, että nämä neljä teemaa ovat opettajien mielestä tärkeitä teemoja ensimmäisen vuoden opiskelun aikana, joko keväällä tai syksyllä. Teemoja ei myöskään ole liikaa yhden vuoden kurssia varten, vaan teemoista tärkeimpiä, tässä tapauksessa matkustelun liittyviä, käsitellään koko vuoden ajan.

Alkeiskurssilla esiteltävät teemat ja tulosten yhteenvedoa. Opiskelijoiden ja opettajien yhteenlaskettujen vastausten perusteella on mahdollista listata neljä teemaa jokaisesta osaluueesta, joita englannin kielen alkeiskurssilla tulisi käsitellä. Näitä teemoja ovat:

Syksy: kielellis-kulttuuriset teemat
 1) kohteliaat tavat, sanat ja fraasit
 2) englanninkieliset maat
 3) small-talk
 4) englantia kansainvälisenä kielenä

Syksy: maakohtaiset teemat
 1) kansalliset symbolit
 2) turismi ja matkailu
 3) ruoka
 4) tavat

Kevät: kielellis-kulttuuriset teemat
 1) englannin eri variantit
 2) oman ja kohdekulttuurin vertailu
 3) viestintätavat
 4) non-verbaalinen viestintä

Kevät: maat
 1) Wales
 2) Pohjois-Irlanti
 3) Irlanti
 4) Kanada

Syksy: maat
 1) Englanti
 2) Yhdysvallat
 3) Skotlanti
 4) Irlanti

Kevät: maakohtaiset teemat
 1) taide, kirjallisuus ja musiikki
 2) maantieto ja ympäristö
 3) urheilu ja vapaa-aika
 4) arvot ja uskomukset

Teemojen perusteella vaikuttaa siltä, että kansalaisopiston englannin kielen kursseilla keskitytään matkailusanaston ja matkaillessa tarvittavien tietojen ja taitojen kartuttamiseen. Tutkimusta kansalaisopistojen opiskelijoiden syistä opiskella vieraita kieliä ei tämänhetkisen tiedon mukaan ole tehty, mutta englannin opiskelu matkustelun vuoksi vaikuttaa yhdeltä todennäköiseltä syytä opiskelijoiden motivaatiolle opiskella kieltä. Englannin asema yhtenä maailman käytetyimmistä kielistä on vahva, sillä siitä on tullut yksi tärkeimmistä kansainvälisen viestinnän kielistä. Englanti on muun muassa mainonnan, businessneuvotteluiden sekä kansainvälisen tutkimuksen käytetyin kieli, minkä lisäksi se toimii esimerkiksi kansainvälisen lentoliikenteen virallisena kielenä. (Crystal 2002:7.)

Englannin kielen tulosten kohdalla on huomattavissa saadun tiedon pinnallisuus, sillä tarkastelun kohteena oleva englanninkielisten maiden kulttuuri on aiheena hyvin laaja, jolloin yksityiskohtaiset tulokset ja analyysi jäivät puuttumaan. Jatkotutkimuksessa tarkastelun kohteeksi tulisi valita joko jokin tietty maa tai alue (esimerkiksi Yhdysvallat tai Australia), tai jokin alateema (esimerkiksi tavat ja arvot), jotta tulokset olisivat merkityksellisempiä.

6.3 Opetustavat

Opetustavoista kysyttiin eri tavoilla yliopisto-opiskelijoilta ja kansalaisopiston opettajilta. Yliopisto-opiskelijoilta kysyttiin avoimen kysymyksen avulla, millä tavalla he opettaisivat kuurojen kulttuuria tai englanninkielisten maiden kulttuuria alkeiskurssilla (SVK kysymys 11, LIITE 1/englannin kysymys 14, LIITE 3). Kansalaisopiston opettajat valitsivat monivalinta-kysymyksen listasta ne tavat, joilla he opettavat kuurojen kulttuuria/englanninkielisten maiden kulttuuria, minkä lisäksi heillä oli mahdollisuus laajentaa vastaustaan avoimeen kysymykseen vastaamalla (SVK kysymys 12, LIITE 2/englannin kysymys 14, LIITE 4). Tämän lisäksi opettajilta kysyttiin heidän käyttämänsä oppikirjaa, muita oppimateriaaleja, resursseja opettamiseen, sekä kurssin kielellisiä ja kulttuurisia tavoitteita.

Kuurojen kulttuurin opetustavat. Opiskelijoiden avoimien vastausten perusteella kuurojen kulttuuria voisi opettaa/oppia esimerkiksi kanssakäymisellä kuurojen kanssa (10/18), videoita katsomalla (9/18), vierailemalla kuurojen tapahtumissa (8/18) tai kuurojen yhdistyksillä (7/18), opettajan oman esimerkin tai kokemuksen kautta (6/18) sekä keskustelemalla kulttuurista ja sen eroista (5/18). Myös lukeminen (3/18) ja roolipeli (3/18) mainittiin opiskelijoiden vastauksissa sekä muutamia muita tapoja, jotka mainittiin vain kerran tai kaksi. Näitä olivat muun muassa opiskelijoiden kysymyksiin vastaaminen tai esittämällä kysymyksiä opiskelijoille, kertomalla viittomakielisiä vitsejä ja satuja tai pitämällä tietoisuuksia kulttuurisista teemoista.

Opettajien käyttämiä kulttuurin opetustapoja kysyttiin monivalintakysymyksen sekä avoimen vastauksen perusteella (kysymys 12). Monivalintakysymykseen oli listattu erilaisia tapoja opettaa kulttuuria, joista opettajat valitsivat kaikki käyttämänsä menetelmät. Vastausten perusteella kuurojen kulttuuria opetetaan eniten keskustelemalla opiskelijoiden kanssa (11/12), kertomalla tarinoita (10/12) ja tuomalla kuurojen kulttuuria esille luokkahuoneessa (10/12). Kulttuuria opetetaan myös luennoimalla (6/12), näyttämällä videoita (6/12), antamalla opiskelijoille kirjallisuutta luettavaksi (6/12) ja pyytämällä kuuroja vierailijoita tunneille (5/12). Sen sijaan oli yllättävää, että harjoittelemalla kuvitteellisia tilanteita opiskelijoiden kanssa oli valittu vain kolme kertaa. Kuvitteellisten tilanteiden harjoittelu (eli roolipeli tai simulaatio) valmistaa vieraan kielen opiskelijoita toimimaan vieraassa kulttuurissa (Kodotchigova 2002).

Kuurojen kulttuurin opettamisessa koetaan tärkeänä opiskelijoiden kanssa suoritettut vierailut esimerkiksi kuurojenyhdistyksillä, mutta sen toteuttaminen koetaan hankalaksi

tai jopa mahdottomaksi esimerkiksi opetuspäivän ollessa väärä yhdistysillan kannalta tai kansalaisopiston kurssin luonteen vuoksi, kuten eräs opettaja toteaa (esimerkki 20):

(20) Haluaisin ”jalkauttaa porukkaa” luokkahuoneen ulkopuolelle, esim. kuurojen yhdistykselle, mutta se ei ole tuntikehyksen puitteissa mahdollista. Enkä myöskään voi sitä opiskelijoilta vaatia.

Myös opiskelijoiden vastauksista ilmenee, että vierailuja kuurojen tapahtumissa tai kuurojen vierailijoiden tuominen oppitunneille koetaan tärkeänä, sillä 18 vastaajasta 13 mainitsi avoimissa vastauksissa joko vierailut kuurojen tapahtumiin/yhdistyksille, kuurojen vierailijoiden käyminen oppitunneilla tai muutoin kuurojen kulttuurin keskellä olemisen yhtenä tapana oppia kuurojen kulttuuria. Kaksi vastaajaa mainitsee, kuinka kuurojen tapahtumissa ja yhdistyksissä vierailu tulisi tehdä opettajan ohjauksessa:

(21) Voi järjestää yhteisiä retkiä kuurojenyhdistykselle, museoon, teatteriin jne. Tärkeintä että opettaja on ohjaamassa ja antaa turvallisen lähestymistavan opiskelijoille. Ei missään nimessä, niin että määrätään opiskelijat esim. yhdistykselle omin neuvoin.

(22) Keskellä kuurojen kulttuurissa on kuitenkin aina paras tapa tutustua kulttuuriin. Tiedän, että ”pakottamalla” opiskelijoita tutustumaan kuuroihin yhdistyksessä ei suju kauhean hyvin, sillä yhdistykset ovat ikään kuin kuurojen oma reviiri ja moni kuuro saattaa ärsyntyä, kun kuulevat opiskelijat tulivat sinne utelemaan ja opettelemaan viittomaan, kun kuurot haluaisivat vaihtaa kuulumisia keskenään ja nauttia illasta rauhassa esimerkiksi työpäivän jälkeen. Tästä syystä kuuleville opiskelijoille voi tulla korkea kynnys mennä yhdistykseen.

Opettajien avointen vastausten perusteella kulttuuriset teemat tulevat usein luontevasti esille opetuksen lomassa esimerkiksi tehtävien tai muun opetuksen yhteydessä, muttei niihin varsinaisesti syvennytä (5 vastaajaa). Kaksi vastaajaa mainitsi myös pitävänsä kurssin aluksi teoriapainotteisen luennon, jossa käydään läpi tärkeimpiä teemoja, kuten mitä viittomakieli on ja mitä termejä kuuroista käytetään.

(23) Heti alkusyksystä aloitan luennolla, jossa käsittelen perus termit ja lähestymistavat kuurouteen ja viittomakielisyyteen. Kerron mitä viittomakieli on ja mitä se ei ole. Ja niin edelleen.

(24) Syyskauden ensimmäisellä tunnilla oli teoriapläjäys. Kyseisen teorian tunnin asioita on kerrattu usein tuntien aikana.

Myös opiskelijoiden vastauksista kaksi vastaajaa kokee, että kulttuuriin tulisi tutustua jo ennen kielen opiskelua, esimerkiksi erillisen kurssin tai muun kulttuuripainotteisen osion läpikäymisellä:

(25) Ihanteellisin tilanne olisi, että kieltä voisi opettaa siten, että ensin tulisi käydä johdantokurssi svk:een ja kuurojen kulttuuriin ja vasta sitten pääsisi jatkamaan kielen opiskelua.

(26) Alkeiskurssilla kannattaa aloittaa ensin kulttuuri- ja historia-osiolla, jotta opiskelijat ymmärtävät miten viittomakieli ja viittomakielinen yhteisö on syntynyt sekä ketkä kuuluvat ko. yhteisöön. Näiden tietojen valossa on helpompi opetella uutta kieltä, suomalaista viittomakieltä.

Yksi opettaja mainitsee myös ryhmän sekä ryhmän tavoitteiden ja etenemisvauhdin vaikuttavan kurssin sisältöön ja etenemisjärjestykseen.

Inhimillisen erheen vuoksi opiskelijoiden kyselylomakkeessa käytettiin kahta rinnakkaista termiä kuurojen kulttuurista: *kuurojen kulttuuri* ja *viittomakielinen kulttuuri*. Viittomakielinen kulttuuri ei ole vielä vakiintunut ilmaus ja kuurojen yhteisön jäsenet käyttävät itse termiä kuurojen kulttuuri. Kysymyksessä 6 käytettiin termiä kuurojen kulttuuri, mutta sen sijaan kysymyksissä 10 ja 11 oli erheellisesti käytetty termiä viittomakielinen kulttuuri. Erheellinen termi vaikutti ainoastaan kysymykseen 11, sillä tutkimuksen pituuden rajoittamisessa puitteissa valitsin vain osan aineistosta analyysia varten. Kuitenkin suurin osa vastaajista oli vastannut opetustapoja käsittelevään avoimeen kysymykseen termillä *kuurojen kulttuuri*, joskin kaksi vastaajaa ihmetteli termin *viittomakielinen kulttuuri* käyttämistä. Siitä huolimatta nämäkin vastaajat käyttivät vastauksessaan termiä kuurojen kulttuuri. Täten on mahdollista olettaa, ettei termien sekaannus vaikuttanut vastaajien vastauksiin.

Englanninkielisten maiden kulttuurin opetustavat. Opiskelijoiden avoimien vastausten perusteella kulttuuria voisi opettaa englannin kielen alkeiskursseilla videoita (tv-ohjelmia tai elokuvia) näyttämällä (19/43), opiskelijoille itsenäisen tutkimustehtävän antamisella (10/43), kaunokirjallisuuden ja artikkelien lukemisella (10/43), keskustelun kautta (8/43), omien ja opiskelijoiden kokemuksia käsittelemällä (7/43) sekä autenttista materiaalia käyttämällä (7/43). Vastauksissa kävi ilmi myös alkeiskurssin opiskelijoiden yleistiedon ja aiemman tietoisuuden hyödyntäminen (esimerkki 27), kielen ja kulttuurin opetuksen integroimisesta sen sijaan että kulttuuria opetettaisiin omana aiheenaan (esimerkki 28) sekä ottamalla huomioon alkeiskurssin opiskelijoiden omia mielenkiinnonkohteita ja tarpeita (esimerkit 28 ja 29).

(27) Käyttäisin sitä tietoutta, mikä aikuisilla jo on kohdekulttuurista. Heidän kokemuksiansa kuulemisen jälkeen alkaisin työstää sitä ja esittelemään uutta tietoa.

(28) Kulttuuriopinnot tulisi olla osana normaalia opetusta, esimerkiksi kieltä opitaan kun luetaan jostain maasta ja samalla opitaan kulttuurista/tavoista. Kulttuu-

rien tulisi liittyä oppilaiden omiin mielenkiinnonkohteisiin, varsinkin aikuisopiskelijoilla jo kokemuksia/mielipiteitä muista kulttuureista.

(29) Ensin yrittäisin selvittää oppijoiden tavoitteet ja tarpeet, jonka jälkeen yrittäisin sopeuttaa oman opettamiseni siten, että opetusmateriaali olisi heille merkityksellistä. Esimerkiksi jos oppijat ovat kiinnostuneet matkustamaan ulkomaille, esittelisin kulttuuria siitä näkökulmasta käsin.

Opettajien käyttämiä tapoja kulttuurin opetuksessa kysyttiin monivalintakysymyksen avulla. Vastausten perusteella englanninkielisten maiden kulttuuria opetetaan keskustelemalla (9/9), harjoittelemalla kuvitteellisia tilanteita opiskelijoiden kanssa (8/9), kertomalla tarinoita (5/9) ja tuomalla kulttuuria esille luokkahuoneessa (5/9). Kulttuuria opetetaan myös näyttämällä videoita (2/9). Kulttuuria opetetaan tämän vastaajajoukon keskuudessa harvemmin luennoimalla, pyytämällä englanninkielisiä vierailijoita tunneille, järjestämällä retkiä ulkomaille tai antamalla kirjallisuutta luettavaksi, joita jokaista oli valittu vain kerran. Yksi opettajista mainitsi vierailijoiden olevan hyvä tapa sisällyttää kulttuuria opetukseen, mutta koki sen olevan vielä liian haastavaa alkeiskurssin opiskelijoille (esimerkki 30):

(30) Vierailijat ovat hyvä tiedonlähde, mutta ei alkeistasolle, jolloin ainoa yhteinen kieli olisi englanti; käytän vierailijoita keskitasosta lähtien.

Toisaalta yksi opettaja oli sitä mieltä, että oppilaiden olisi tärkeää rohkaistua puhumaan (esimerkki 31).

(31) Ensin haluan heidän "avaavan suunsa", eli puhumaan englantia ääneen. Sitten he voivat esitellä itsensä, kysyä kysymyksiä ja ymmärtää erilaisia ääntämistapoja. He pärjäävät ulkomailla takseissa, hotelleissa jne.

Sama ilmiö esiintyi myös suomalaisen viittomakielen vastauksissa (kts. esimerkki 19), missä vastaaja toivoi opiskelijoille rohkeutta lähestyä kuuroja ja kuurojen kulttuuria.

6.4 Tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa

Tässä tutkimuksessa tutkittiin kahden eri kulttuurin opetusta kielenopetuksen yhteydessä sekä yliopisto-opiskelijoiden että kansalaisopiston opettajien näkökulman mukaan. Kulttuuria kielenopetuksessa lähestyttiin kulttuurin määrittelemisellä, alkeiskurssiin sisällytettävien kulttuuristen teemojen listauksella sekä opetustapoja kartoittamalla. Tulokset opiskelijoiden ja opettajien vastausten välillä sekä viittomakielen että englannin kielen välillä olivat osittain samankaltaisia, mutta kielikohtaisia ja vastaajaryhmäkohtaisia eroja löytyi. Tässä yhteenvetokappaleessa kokoan tutkimuksen tulokset samankaltaisuuksiin sekä eroihin ja lopuksi kokoan tuloksista saadut päätelmät.

Tarkastelin suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ja kansalaisopiston opettajien määritelmiä kulttuurista Byramin ja Risagerin (1999) jaottelua mukaillemalla. Käyttämäni jaotteluun kuuluu kuusi eri näkökulmaa, joiden mukaan kulttuuria voidaan määritellä. Näitä näkökulmia ovat: 1) arkielämän näkökulma, 2) institutionaalinen näkökulma, 3) arvojen näkökulma, 4) korkeakulttuurin näkökulma, 5) kielen sisältyminen määrittelyyn ja 6) kulttuurin määrittelyn vaikeus. Tulosten mukaan suurin osa viittomakielen opiskelijoista ja opettajista sekä englannin kielen opettajista määrittelee kulttuurin arkielämän näkökulman mukaan. Tämän näkökulman mukaan kulttuuriin kuuluu muun muassa arkielämä, elämäntavat, ihmiset, yhteisö, toimintatavat, käyttäytymismallit, yhteiset kokemukset ja yhteisössä jaettu tieto. Sen sijaan englannin kielen opiskelijoiden enemmistö määrittelee kulttuurin institutionaalisen näkökulman mukaan, jossa kulttuuria määritellään historian, perinteiden, erilaisten instituutioiden ja rakenteiden (kuten politiikan) ja ympäristön (esim. englanninkielisten maiden) mukaan. Kuitenkin kategorioihin luokittelu saattoi vaikuttaa institutionaalisen näkökulman suosioon, minkä vuoksi kategorioita tarkasteltiin myös toisen näkökulman mukaan, missä ”maan” katsotaan kuuluvan arkielämän näkökulmaan. Viittomakielen vastauksissa kielen asema kulttuurin määrittäjänä nähtiin vahvana, kun taas englanninkielisten maiden kulttuurin määrittely nähtiin vaikeana termin laajuuden vuoksi.

Erot eri vastaajaryhmien välillä voivat johtua monista eri tekijöistä, kuten kategorioihin luokitteluperusteista, aineiston tulkinnasta, mutta myös kielten erilaisuudesta ja vastaajien asemasta (vrt. opiskelija ja opettaja) johtuen. Vastaajien määrittelyt kulttuurista olivat avoimia vastauksia ja siten myös tutkijan tulkinnasta riippuvaisia. On mahdollista, että tulokset olisivat olleet erilaisia, jos vastaajat olisivat nähneet kyselyn yhteydessä eri näkökulmat, joihin kulttuuri on mahdollista jakaa. Tällöin vastausten jakaminen eri näkökulmiin ei olisi ollut tutkijan tulkinnasta riippuvainen, mutta toisaalta näkökulmien määritelmät ja ominaispiirteet olisivat saattaneet ohjailla vastaajien määritelmiä kulttuurista. Avointen vastausten avulla vastaajat kirjoittivat määritelmän niiden seikkojen mukaan, joita he pitivät tärkeimpinä. Viittomakielen ja englannin kielen vastaajien eroja selittää kielten ja kulttuurien erilaisuus. Kuurojen kulttuurissa tärkeitä seikkoja ovat muun muassa yhteisö, yhteisössä jaettu tieto sekä kuurojen kulttuurille ominaiset käyttäytymismallit ja tavat, jotka kaikki löytyvät myös arkielämän näkökulman määrittelystä. Toki nämä seikat ovat tärkeitä myös englanninkielisille kulttuureille, mutta etenkin englannin kielen opiskelijoiden määritelmissä korostui yhteiskunnallisten rakenteiden ja ympäristön (esimerkiksi eri maat) tärkeys kulttuurin määrittelyssä. Kuitenkin englannin kielen opettajien enemmistö määritteli kulttuurin arkielämän näkökul-

man mukaan. Syynä englannin kielen opiskelijoiden ja opettajien vastausten eroavaisuuksiin voi olla kansalaisopiston opettajien kokemus alkeiskurssilla työskentelystä ja sitä kautta myös kulttuurin määrittely käytännönläheisen näkökulman mukaan.

Suomalaisen viittomakielen kulttuurisia teemoja käsiteltiin opiskelijoiden ja opettajien vastauksia tarkastelemalla yksittäin kuin myös yhdessä. Teemojen esiintymistä alkeiskurssilla käsiteltiin sekä syys- että kevätlukukaudella. Pääasiallisena tuloksena oli opiskelijoiden ja opettajien vastausten perusteella laadittu lista teemoista, joita alkeiskurssilla tulisi esitellä. Näitä teemoja olivat: 1) termien oikea käyttö, 2) tietoa viittomakielestä, 3) katsekontaktin merkitys ja sen käyttö, 4) huomionherättäminen, 5) viittomanimet, 6) yhteisön jäsenet, 7) tilanjärjestely, 8) taputtaminen, 9) kohteliaisuus, 10) puheenvuoron ottaminen, 11) Kuurojen Liitto, 12) viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut, 13) viittomakieli lainsäädännössä, 14) kulttuuripäivät, 15) viittomakielinen kirjallisuus, 16) viittomakielen tieteellinen tutkimus, 17) kuurojen kansainvälisyys, 18) Teatteri Totti, 19) tunnettuja henkilöitä, 20) kuurojen yhdistykset/kuurojen koulukokemukset/puheenvuoron ottaminen. Näistä neljä ensimmäistä esiintyvät myös viittomakielen alkeisoppikirjoissa (Vivolin-Karén ja Alanne 2004) sekä opettamisen oppaassa (Wilcox ja Wilcox 1997). Listatuista teemoista yhdeksän ensimmäistä ¹⁰ esiintyivät sekä opiskelijoiden että opettajien vastauksissa kymmenen eniten valitun teeman joukossa. Vastausten yhteneväisyys kertoo näiden teemojen opettamisen tärkeydestä heti alkeiskurssin alkuvaiheessa. Sen sijaan kevään teemoja tarkastellessa opiskelijoiden ja opettajien kymmenen eniten valitun teeman joukossa oli enää kuusi samaa teemaa¹¹. Kevään teemoista löytyy enemmän vaihtelua vastaajaryhmien kesken, sillä teemat eivät liity enää niin vahvasti arkielämään vaan ennemminkin esittävään kulttuuriin tai historiaan (esimerkiksi Teatteri Totti tai tunnetut henkilöt). Eroavaisuuksista on mahdollista huomata perinteisen ja uudenaikaisen kuurojen kulttuurin vaikutuksen: yliopisto-opiskelijoilla kymmenen eniten valitun teeman joukkoon kuuluvat viittomakielen tieteellinen tutkimus sekä viittomakielinen kirjallisuus ja tarinankerronta, mistä on nähtävissä yliopisto-opintojen vaikutus opiskelijoiden käsitykseen kulttuurista. Sen sijaan kansalaisopiston opettajien kymmenen eniten valitun teeman joukkoon kuuluvat kuurojen yhdistykset sekä tulkkipalvelu, mitkä voivat olla ajankohtaisempia teemoja kansalaisopiston kurssien opiskelijoille ja edustavat perinteistä näkökulmaa kuurojen kulttuurista.

¹⁰ 1) termien oikea käyttö, 2) tietoa viittomakielestä, 3) katsekontaktin merkitys ja käyttö, 4) huomionherättäminen, 5) viittomanimet, 6) yhteisön jäsenet, 7) tilanjärjestely, 8) taputtaminen ja 9) kohteliaisuus

¹¹ 1) kulttuuripäivät, 2) viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut, 3) Kuurojen Liitto ja sen toiminta, 4) kuurojen yhteisön kansainvälisyys, 5) viittomakielen asema lainsäädännössä ja 6) tunnetut henkilöt

Englannin kielen kulttuurisia teemoja käsiteltiin siten, että opiskelijoiden ja opettajien vastausten yhteenlaskettua määrää tarkasteltiin kuvioiden avulla, minkä lisäksi molempien vastaajaryhmien vastausmäärät mainittiin neljää yleisintä teemaa koskien. Englannin kielen tulosten vertailu opiskelijoiden ja opettajien välillä ei ollut täysin vertailukelpoista, sillä vastaajamäärä opettajien kohdalla oli alhainen, mistä johtuen opettajien vastauksista korostui vain selkeästi suosituimmat teemat. Syksyille valitut kielelliskulttuuriset teemat olivat sekä opiskelijoilla että opettajilla samankaltaiset, sillä neljä eniten valittua teemaa olivat samat molempien vastaajaryhmien kesken.¹² Myös maiden kohdalla vastaukset olivat samankaltaisia, sillä kaksi eniten valittua maata olivat Englanti ja Yhdysvallat. Eniten eroavaisuuksia opiskelijoiden ja opettajien vastauksissa löytyi maakohtaisten teemojen joukosta, sillä vaikka samat teemat löytyivät neljän eniten valitun teeman joukosta molemmilta vastaajaryhmiltä, oli niiden järjestys erilainen. Syynä tähän voi olla opettajien vähäinen vastaajamäärä, jolloin jo yhden opettajan vastaus vaikuttaa merkittävästi kokonaistulokseen. Myös käytännönläheisyys opettavissa teemoissa kuten ruoka ja tavat saattaa vaikuttaa niiden suosioon kansalaisopiston opettajien vastauksissa. Kevään kielellis-kulttuurisista teemoista oli kaksi samaa neljän eniten valitun teeman joukosta: oman ja kohdekulttuurin vertailu sekä viestintätavat. Maista samoja olivat Irlanti, Pohjois-Irlanti sekä Wales. Vastauksista oli huomattavissa, että kansalaisopistojen opettajat keskittyisivät ensimmäisen vuoden aikana Euroopan englanninkielisiin alueisiin (Yhdysvaltojen lisäksi), kun taas yliopisto-opiskelijat esittelisivät myös muiden maitten maita kuten Kanada ja Australia. Opiskelijoiden ja opettajien maakohtaisista teemoista löytyi neljän eniten valitun joukosta kaksi samaa: maantieto ja ympäristö sekä urheilu ja vapaa-aika. Opettajien vastauksissa toistuivat myös samat teemat kuin syksyn maakohtaisissa teemoissa¹³. Opettajien valitsemista maista sekä maakohtaisista teemoista voidaan päätellä, että opettajat keskittyvät suppeampaan alueeseen ja teemoihin kuin opiskelijat. Onkin mahdollista, että kansalaisopiston opettajat ottavat huomioon opetuksen käytännönläheisyyden sekä opetuksen rauhallisen tahdin, mitkä ovat tärkeitä seikkoja aikuisopetuksessa.

Tulosten perusteella viittomakielen ja englannin alkeiskurssin kulttuurillisten teemojen opetukseen vaikuttaa pääsääntöisesti kohderyhmän taustat ja tavoitteet, mutta myös alkeiskurssilla opiskeltavan kielen asema ja tunnettuus. Viittomakieli ja englannin kieli ovat läsnä opiskelijoiden arkielämässä eri tavalla, joka saattaa vaikuttaa myös kielten ja erityisesti kulttuurin opetukseen. Kuurojen kulttuurin opetuksessa on usein lähdettävä aivan alkeista,

¹² 1) kohteliaat tavat, sanat ja fraasit, 2) englanninkieliset maat, 3) small-talk ja 4) englantia kansainvälisenä kielenä

¹³ 1) kansalliset symbolit, 2) ruoka, 3) turismi ja matkustelu ja 4) tavat

sillä suurimmalle osalle opiskelijoista viittomakieli ja kuurojen kulttuuri on uusi asia, joista heillä ei ole aiempaa tietoa. Sen sijaan monilla opiskelijoilla on jo ennestään tietoa englannin kielestä ja englanninkielisten maiden kulttuurista, joko aiemman opiskelun, matkustelun, median tai arkielämän havaintojen johdosta. Näin englanninkielisten maiden kulttuurin opetukselle on jo jonkinlainen yhteinen pohja, jolloin kulttuurin opetus voi kielikursseilla keskittyä perusasioiden sijaan joko yksityiskohtaisempiin teemoihin tai pureutua syvemmin jo omaksettuihin kulttuuriaineeseen.

Tulosten mukaan myös kohderyhmällä on suuri vaikutus kursseilla käsiteltäviin kulttuurillisiin teemoihin, esimerkiksi millaisista taustoista oppijat ovat (muun muassa ovatko oppijat opiskelleet aiemmin kyseistä kieltä tai onko heillä tietoa kohdekulttuurista) sekä millaiset tavoitteet oppijoilla on. Tulosten perusteella monet opettajat räätälöivät kurssin oppijoiden taustojen ja tavoitteiden mukaan. Tuloksista voidaan päätellä, että alkeiskursseilla kulttuurin opetus on usein käytännönläheistä, esimerkiksi kuurojen kulttuurin opetuksessa tärkeintä on opettaa perustietoutta kuurojen kulttuurista sekä käsitellä kulttuurin yleisimpiä sekä jo alkuvaiheessa tarpeellisia käyttäytymismalleja ja tapoja. Sen sijaan englanninkielisten maiden kulttuurin opetuksessa käytännönläheinen opetus liittyy usein oppijoiden mielenkiinnon kohteisiin, kuten matkusteluun ja matkustellessa tarvittaviin kulttuurisiin käyttäytymismalleihin, tapoihin ja fraaseihin.

Suomalaisen viittomakielen opiskelijoiden ja opettajien vastauksissa oli jonkin verran eroja, kun tarkastelun kohteena olivat kulttuurin opetustavat. Opiskelijoiden vastausten mukaan kuurojen kulttuuria oppii parhaiten kanssakäymisellä kuurojen kanssa, videoita katsomalla ja kuurojen tapahtumissa tai kuurojenyhdistyksillä vierailemalla. Opettajien vastausten perusteella kuurojen kulttuuria oppii parhaiten keskustelun kautta, tarinoita kertomalla ja tuomalla kuurojen kulttuuria esille luokkahuoneessa. Opettajien vastaukset ovat käytännönläheisiä ja helposti toteutettavia kansalaisopiston kursseilla. Opiskelijoiden vastaukset ovat ideaalisia tapoja oppia kulttuuria, mutta kansalaisopiston kurssin yhteydessä vaikeammin toteutettavia. Näiden seikkojen lisäksi syynä vastausten eroihin voi olla myös kysymyksen asettelu, sillä opiskelijoilta opetustavoista kysyttiin avoimella kysymyksellä ja opettajilta monivaihtokysymyksellä, jonka lisäksi opettajilla oli mahdollisuus myös kirjoittaa kulttuurin opetustavoista omin sanoin.

Englanninkielisten maiden kulttuuria tulisi opettaa opiskelijoiden vastausten perusteella pääasiallisesti videoita näyttämällä, itsenäisen tutkimustehtävän antamisella sekä kaunokirjallisuuden tai artikkelien lukemisella. Opettajien vastausten perusteella kulttuuria opetetaan pääasiallisesti keskustelemalla, harjoittelemalla kuvitteellisia tilanteita opiskelijoille.

den kanssa, kertomalla tarinoita ja tuomalla kulttuuria esille luokkahuoneessa. Myös englannin kielen kohdalla voidaan huomata opettajien vastausten olevan käytännönläheisempiä ja kansalaisopiston kursseilla helposti toteutettavia tapoja. Opiskelijoiden vastauksissa esiintyvät suosituimmat opetustavat vaativat enemmän opiskelijoiden itsenäistä työskentelyä oppituntien ulkopuolella.

Kulttuuria voidaan opettaa siis keskustelun tai tarinankerronnan kautta, mutta myös tuomalla kulttuurin osaksi luokkahuoneen arkea joko oman esimerkin tai vierailijoiden avulla. Myös kirjallisuuden, videoiden sekä muun autenttisen materiaalin käyttäminen opetuksessa, oppijoiden omien kokemusten hyödyntäminen kulttuuristen teemojen käsittelyssä sekä oppilaiden itsenäisellä tutustumisella kohdekulttuuriin/kulttuureihin koettiin mahdollisina tapoina opettaa kulttuuria.

7 LOPUKSI

Tutkimus selvitti kulttuurin opettamista suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen kansalaisopistojen alkeiskursseilla. Tutkimuksessa oli kolme tutkimuskysymystä:

- 1) Miten suomalaisen viittomakielen ja englannin yliopisto-opiskelijat ja kansalaisopiston opettajat määrittelevät kohdekielen kulttuurin?
- 2) Millaisia kulttuurisia asioita suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijat opettaisivat kohdekielten alkeiskursseilla? Millä tavalla?
- 3) Millaisia kulttuurisia asioita opetetaan kansalaisopistojen suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen alkeiskursseilla? Millä tavalla?

Tutkimuksen tarkastelun kohteena oli siis kohdekulttuurien määrittelemisen vastaajien näkökulmasta, kulttuuristen teemojen esiintyvyys alkeiskursseilla sekä kulttuurin opetustapojen käytön kartoittaminen. Näiden lisäksi tutkimus sivusi jonkin verran vastaajien mielipiteitä kulttuurin sisältymisestä kielikurssiin sekä kielen ja kulttuurin opetuksen tavoitteista. Kaikkia teemoja lähestyttiin sekä yliopisto-opiskelijoiden että kansalaisopiston opettajien näkökulmasta ja aineisto kerättiin kyselylomakkeilla.

Tulosten mukaan suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen yliopisto-opiskelijat ja kansalaisopiston opettajat määrittelevät kulttuuria pääasiallisesti arkielämän ja institutionaalisen kulttuurin mukaan. Viittomakielen opiskelijat ja opettajat sekä englannin kielen opettajat määrittelevät kulttuurin arkielämän näkökulman mukaan. Arkielämän näkökulman mukaista kulttuurin määritelmää tarkastellaan muun muassa arkielämän, elämäntapojen, ihmisten, yhteisön, toimintatapojen, käyttäytymismallien, yhteisten kokemusten ja yhteisössä jaetun tiedon mukaan. Englannin kielen opiskelijoiden enemmistö määrittelee kulttuurin institutionaalisen kulttuurin mukaan, jossa kulttuuria määritellään historian, perinteiden, erilaisten instituutioiden ja rakenteiden (kuten politiikan) ja ympäristön (esim. englanninkielisten maiden) mukaan. Jaottelu tehtiin Byramin ja Risagerin (1999) jaottelua mukailleen.

Suomalaisen viittomakielen kulttuurisia teemoja käsiteltiin sekä opiskelijoiden, opettajien että molempien ryhmien yhteismäärän mukaan. Teemoja tarkasteltiin sekä syys- että kevätlukukauden mukaan. Pääasiallisena tuloksena oli opiskelijoiden ja opettajien vastusten perusteella laadittu lista teemoista, joita alkeiskurssilla tulisi esitellä. Näitä teemoja oli yhteensä 20, joista syksyn viisi ensimmäistä teemaa ovat termien oikea käyttö; tietoa viittomakielestä; katsekontaktin merkitys ja sen käyttö; huomionherättäminen ja viittomanimet.

Kevään viisi ensimmäistä teemaa ovat Kuurojen Liitto; viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut; viittomakieli lainsäädännössä; kulttuuripäivät ja viittomakielinen kirjallisuus. Syksyn neljä ensimmäistä teemaa esiintyvät myös viittomakielen alkeisoppikirjoissa (Vivolin-Karén ja Alanne 2004) sekä opettamisen oppaassa (Wilcox ja Wilcox 1997).

Englannin kielen kulttuurisia teemoja käsiteltiin lähinnä opiskelijoiden ja opettajien yhteenlaskettuja tuloksia tarkastelemalla. Englannin kielen eniten valitut alkeiskurssien kielellis-kulttuuriset teemat syksyä varten olivat kohteliaat tavat, sanat ja fraasit; englanninkieliset maat; small-talk; englantia kansainvälisenä kielenä ja englannin eri variantit. Maiden esiintymisjärjestys syksyn kohdalla oli Englanti, Yhdysvallat, Skotlanti, Irlanti ja Wales. Näitä maita käsiteltäisiin näiden eniten valittujen maakohtaisten teemojen mukaan: kansalliset symbolit; turismi ja matkailu; ruoka; tavat ja taide, kirjallisuus ja musiikki.

Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen kursseilla kulttuuria opetetaan monilla eri tavoilla. Opettajien vastaukset olivat käytännönläheisempiä opiskelijoiden vastauksiin vertaillaessa. Suositumpia opetustapoja olivat keskustelut ja tarinankerronta, kulttuurin tuominen osaksi luokkahuoneen arkea joko oman esimerkin tai vierailijoiden avulla, videoiden, kirjallisuuden ja oppijoiden omien kokemusten hyödyntäminen kulttuuristen teemojen käsittelyssä sekä oppilaiden itsenäinen tutustuminen kohdekulttuuriin/kulttuureihin.

Kyselylomakkeiden haasteena on niiden laatimisen vaativuus. Lomakkeet tulisi laatia siten, etteivät kysymykset ohjaile vastaajien vastauksia liikaa. Haasteena on myös kyselylomakkeen laatiminen siten, että sen tuloksia voidaan pitää luotettavina ja pätevinä. Aineiston analysoinnin yhteydessä lomakkeista löytyi muutamia puutteita. Yksi puutteista oli kuurojen kulttuurin ja viittomakielisen kulttuurin käyttäminen samassa kyselylomakkeessa, vaikka tavoitteena oli käsitellä kuurojen kulttuuria yhtenäisesti koko tutkimuksen ajan. Tämän lisäksi viittomakielen opettajien lomakkeisiin lisättiin yhdeksän uutta kulttuurillista teemaa, mitkä eivät esiintyneet opiskelijoiden lomakkeessa. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi tuloksiin, sillä analysointi oli mahdollista tehdä kahdessa eri osassa (ryhmiä vertaillen sekä opettajien vastauksia erikseen tarkastellen). Kysymystyyppien valinnalla oli todennäköisesti suuri merkitys saatuihin tuloksiin, sillä kulttuurillisia teemoja jaoteltiin syys- ja kevätlukukauden mukaan. Mikäli samasta aiheesta tehdään myöhemmin jatkotutkimusta, tulisi miettiä muiden kysymystyyppien antamia mahdollisuuksia. Esimerkiksi kulttuuristen teemojen numerointi tärkeysjärjestykseen tai Likert-asteikon käyttäminen voisi antaa tarkempia ja luotettavampia tuloksia siitä, milloin kulttuurisia teemoja tulisi käsitellä alkeiskursseilla. Kyselylomakkeen puutteista ja kehitysideoista huolimatta saadut tulokset ovat suuntaa-antavia tuloksia siitä, kuinka kulttuuria voisi opettaa alkeiskursseilla.

Englanninkielisten maiden kulttuureja koskevasta kyselylomakkeesta saatu aineisto jäi melko pintapuoliseksi. Jatkotutkimusta ajatellen englanninkielisten maiden kulttuurien tutkimista varten tulisi tarkastella yksittäisen alueen (esimerkiksi Yhdysvaltojen tai Australian) kulttuuria tai tiettyyn aihepiiriin liittyviä teemoja (esimerkiksi tavat ja arvot), jotta saadut tulokset olisivat syvällisempiä ja yksityiskohtaisempia ja täten myös luotettavampia.

Jatkotutkimusta aiheesta voisi tehdä muun muassa keskittymällä syvemmin ja yksityiskohtaisemmin tiettyihin kulttuurisiin teemoihin sekä niiden opetustapoihin. Tuloksia voisi syventää valitsemalla aineistonkeruutavaksi kyselylomakkeiden lisäksi myös haastattelut, jolloin kulttuurin opettamisesta saisi tarkemman ja yksityiskohtaisemman kuvan. Hyödyllistä olisi myös laatia kulttuurin opetukseen tarkoitettu opettajan opas, johon olisi kerätty mahdollisia opetustapoja ja tärkeitä, opetettavia teemoja. Etenkin kuurojen kulttuurista olisi tärkeää tuottaa opetusmateriaalia, jota opettajat voisivat käyttää kulttuurin opetuksen apuna.

LÄHTEET

- Alanen, Riikka 2011: Kysely tutkijan työkaluna. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa* s.146–161. Helsinki: Finn Lectura.
- Baker, Charlotte – Cokely, Dennis 1980: *American sign language. A teacher's resource text on curriculum, methods, and evaluation*. Silver Spring: T.J. Publishers.
- Byram, Michael – Risager, Karen 1999: *Language teachers, politics and cultures*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Chen, Guo-Ming – Starosta, William J. 2005: *Foundations of intercultural communication*. Lanham: Univeristy Press of America.
- Cooper, Sheryl B. – Reisman, Joel I. – Watson, Douglas 2011: The status of sign language instruction in institutions of higher education: 1994-2004. *Sign Language Studies* Vol. 11, No. 3 Spring 2011. Pages 298-328
- Crystal, David 2002: *The English Language. A guided tour of the language*. London: Penguin Books.
- EVK= Eurooppalainen viitekehys 2003: *Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Council of Europe. Helsinki: WSOY.
- Firth, Alan 1996: *The discursive accomplishment of normality: On "lingua franca" English and conversation analysis*. *Journal of Pragmatics* 26. s. 237-259
- Fuchs, Bertold 2004: *Phonetische Aspekte einer Didaktik der Finnischen Gebärdensprache als Fremdsprache*. Jyväskylä Studies in Humanities 21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Gudykunst, William 2003: *Cross-cultural and intercultural communication*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Hall, Edward T. 1976: *Beyond Culture*. New York: Doubleday.
- Hasan, Marja 2000: Kuulosta ja kuulemisesta. – Paula Määttä & Eeva Lehto & Marja Hasan & Ritva Parkas (toim.), *Lapsi kuulolla* s.31–52. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Harden, Tapani 2012. *Suomalaisen viittomakielen ja englannin kielen opiskelijoiden määrät*. Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 26.11.2012.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2004: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Holcomb, Roy K. – Holcomb, Samuel K. – Holcomb, Thomas K. 1994: *Deaf culture, our way: anecdotes from the deaf community*. San Diego: DawnSignPress.
- Honkkila, Hannu 2000: Kohti viittomakielistä seurakuntaa. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s.61–70. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Hoyer, Karin 2000: Vähemmistö vähemmistössä: suomenruotsalaiset kuurot ja heidän viittomakielensä. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 205–215. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Jantunen, Tommi 2003: *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Jokinen, Markku 2000: Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 79–101. Helsinki: Finn Lectura.
- Kachru, Braj B. 1985: English language in a global context. Standards, codification and sociolinguistic realism: the English language in the outer circle. – Randolph Quirk & H.G. Widdowson (toim.), *English in the world. Teaching and learning the language and literatures*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kaikkonen, Pauli 1994: *Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen*. Helsinki: WSOY.
- Ladd, Paddy 2003: *Understanding Deaf culture. In search of Deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Lane, Harlan 1992: *The mask of benevolence. Disabling the Deaf community*. United States of America: Dawn-SignPress.
- Lane, Harlan – Hoffmeister, Robert – Bahan, Ben 1996: *A journey into the DEAF-WORLD*. San Diego: Dawn-SignPress.
- Luukkainen, Minna 2008: *Viitotut elämät. Kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa*. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalipolitiikka. Väitöskirja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-4544-8>
- Malm, Anja 2000: *Viittomakieliset Suomessa* (toim.). Pieksämäki: Finn Lectura.
- Malm, Anja – Östman, Jan-Ola 2000: Viittomakieliset ja heidän kielensä. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 9-32. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Malmberg, Raija 1996: Minä, me ja muut. – Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg & Raimo Halinoja (toim.), *Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä* s.88-98. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- McKay, Sandra Lee 2002: *Teaching English as an international language. Oxford handbooks for language teachers*. Oxford: Oxford University Press.
- McKay, Sandra Lee 2010: English as an international language. – Nancy Hornberger & Sandra Lee McKay (toim.), *Sociolinguistics and language education*. Bristol: Multilingual Matters. s. 89-115

- Meierkord, Christiane 2012: *Interactions across Englishes*. Linguistic Choices in Local and International Contact Situations. Cambridge: Cambridge University Press.
- Melchers, Gunnel – Shaw, Philip 2003: *World Englishes*. The English Language Series. London: Arnold Publishing.
- Mesch, Johanna 2000: Kuurosokeiden viittomakielestä. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 216-227. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Mindess, Anna 2006: *Reading between the signs. Intercultural communication for sign language interpreters*. Second edition. Boston: Intercultural Press.
- Peters, Cynthia 2000: *Deaf American literature: from carnival to the canon*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
- Petitto, Laura Ann – Marentette, Paula F. 1991: Babbling in the manual mode: Evidence for the Ontogeny of Language. *Science* 251. s. 1493-1496.
- Rainó, Päivi 2000: Viittomanimistä ja nimentajusta – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 201-204. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Rissanen, Terhi 1985: *Viittomakielen perusrakenne*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. Helsingin yliopisto.
- Salmi, Eeva – Laakso, Mikko 2005: *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto.
- Salo-Lee, Liisa 1996a: Kieli, kulttuuri ja viestintä. – Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg & Raimo Halinoja (toim.), *Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä* s.6-35. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Salo-Lee, Liisa 1996b: Kielellinen viestintä. – Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg & Raimo Halinoja (toim.), *Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä* s.36-57. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Salo-Lee, Liisa 1996c: Ei-kielellinen viestintä. – Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg & Raimo Halinoja (toim.), *Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä* s.58-71. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Savolainen, Leena 2000: Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 189-201. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Takala, Marjatta 2002: Kuulovammaisuus. – Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 25-42. Tampere: Finn Lectura.
- Takkinen, Ritva 2000: Viittomakielisten lasten kielenomaksuminen. – Anja Malm (toim.) *Viittomakieliset Suomessa* s. 113-123. Helsinki: Finn Lectura.
- Takkinen, Ritva 2002: *Käsimuotojen salat. Viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2-7 vuoden iässä*. Deaf Studies in Finland. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Takkinen, Ritva & Fuchs, Bertold 2007: Kieli tutkijan käsissä – Suomalaisen viittomakielen tutkimus Jyväskylän yliopistossa. Jyväskylä Studies in Humanities 71 – *Humanistista kirjoja*. s. 81–103. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Thumboo, Edwin 2006: The literary creativity in world Englishes. – Braj B. Kachru & Yamuna Kachru & Cecil L. Nelson (toim.), *The handbook of world Englishes*. 405–427. Oxford: Blackwell.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vermeerbergen, Myriam – Leeson, Lorraine – Crasborn, Onno 2007: Simultaneity in signed languages. A string of sequentially organized issues. – Myriam Vermeerbergen & Lorraine Leeson & Onno Crasbórn (toim.) *Simultaneity in signed languages. Form and function* s. 1-25. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Vivolin-Karén 2002: *Me suuret lehtorit. Suomalaisen viittomakielen opetuksen kehittämisestä*. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 22. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Vivolin-Karén, Riitta & Alanne, Kaisa 2004: *Viittomakieli 1 – Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille*. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 29. Cosmoprint.
- Wallvik, Birgitta 2001: *Viitotulla tiellä*. Tampere: Finn Lectura.
- Wallvik, Birgitta 2005: *Yksi Suomen teattereista. Kuurojen teatteri 1987-2004*. Helsinki: Teatteri Totti.
- Wilcox, Sherman – Wilcox, Phyllis Perrin 1997: *Learning to see. Teaching American Sign Language as a second language*. Washington D.C.: Gallaudet University Press.
- Woll, Bencie – Sutton-Spence, Rachel 1998: *The linguistics of British Sign Language: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Internet – lähteet:

- Deaflympics 2012: Deaflympics. <http://www.deaflympics.com> – 18.9.2012.
- Diak = Diakonia-ammattikorkeakoulu 2012: Viittomakielentulkin koulutusohjelma. – https://soleops.diak.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjOps/tab/tab/sea?ryhma_id=3548330&koulohj_id=3189406&valkiel=fi&stack=push 28.12.2012.
- Finlex 1999: Suomen perustuslaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990731> 2.9.2012.

- Humak = Humanistinen ammattikorkeakoulu 2012: Opinto-opas. Viittomakielentulkin opetusohjelma. – <http://opinto-opas.humak.fi/opetustarjonta-2012%E2%80%9332013/nuorten-koulutus/viittomakielentulkin-ko#viittomakieli> 28.12.2012.
- Jyväskylän yliopisto 2012a: Suomalainen viittomakieli. https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/oppiaineet_kls/viittomakieli, katsottu 28.12.2012.
- Jyväskylän yliopisto 2012b: Suomalaisen viittomakielen tutkimus. https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/oppiaineet_kls/viittomakieli/tutkimus, katsottu 2.1.2013.
- KELA 2010: Vammaisten henkilöiden tulkkauksen siirto Kelaan etenee. – <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/net/070110115207SS?OpenDocument> 2.1.2013.
- KOL = Kansalaisopistojen liitto 2012: Kansalaisopistot. – <http://www.ktol.fi/kansalaisopistot> 1.9.2012.
- Kodotchigova, Maria 2002: Role Play in Teaching Culture: Six Quick Steps for Classroom Implementation. The Internet TESL Journal. – <http://iteslj.org/Techniques/Kodotchigova-RolePlay.html> 28.12.2012.
- Kuurojen Liitto 2012a: Viittomakielen opiskelu. – http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakielen_opiskelu/ 30.12.2012.
- Kuurojen Liitto 2012b: Viittomakieli. – <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieli/> 18.9.2012.
- Kuurojen Liitto 2012c: Kuurojen Liiton toiminta. – http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Kuurojen_Liiton_toiminta/ 18.9.2012.
- Kuurojen Liitto 2012d: Kulttuurituotanto. – <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Kulttuurituotanto/> 18.9.2012.
- Kuurojen Liitto 2012e: Kulttuuripäivät yleisömenestys! – <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/uutiset/uutinen/?groupId=1ce45fc2-06ff-4d19-924c-67939a0bd93c&announcementId=34f6806e-a6a7-4997-967f-d36ad0494658> 3.1.2013.
- Kuurojen kansanopisto 2012: Viittomakieltä kuuleville. – http://www.kuurojenkansanopisto.fi/fi-FI/Viittomakielta_kuuleville/ 30.12.2012
- Kuurojen Palvelusäätiö 2012: Kurssitoiminta. – <http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/kurssit/> 30.12.2012
- OPH = Opetushallitus 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet. – http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf 1.2.2013
- OPH = Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. – http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf 1.2.2013
- OPH = Opetushallitus 2010: Viittomakielisen ohjauksen perustutkinto. – http://www.oph.fi/download/124276_Viittomakieli.pdf 28.12.2012.
- SKUL = Suomen Kuurojen Urheiluliitto 2012. – <http://skul.org> 18.9.2012.
- Teatteri Totti 2012: Teatteri Totti. <http://www.teatteritotti.fi> 3.1.2013.
- Viittomakielen keskus 2012: Viittomakielen keskus. – <http://viittomakielenkeskus.jyu.fi/> 28.12.2012.
- VKPO = Viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010. – http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk15/Viittomakielten_kielipoliittinen_ohjelma.pdf 18.9.2012.
- WFD = The World Federation of the Deaf 2012a: FAQ. – <http://wfdeaf.org/faq> 9.11.2012.
- WFD = The World Federation of the Deaf 2012b: Timeline of events. – <http://wfdeaf.org/about/timeline-of-events> 9.11.2012.
- Wilcox, Sherman – Peyton, Joy Kreeft 1999: American Sign Language as a foreign language. – <http://www.cal.org/resources/digest/asl.html> 30.12.2012.
- Yle 2007: Viittomakielinen filmifestivaali Ateneumissa. – http://yle.fi/uutiset/viittomakielinen_filmifestivaali_ateneumissa/5802825 3.1.2013.
- Yle 2010: Nuoret pärjäsivät viittomakielisillä filmifestivaaleilla. – http://yle.fi/uutiset/nuoret_parjasivat_viittomakielisilla_filmifestivaaleilla/5672598 3.1.2013.

Pro gradut ja opinnäytteet:

- Järvenpää, Miia – Nukarinen Maria – Sompi, Laura 2010: *Kieletön mieli? Mieleton kieli! Tiedotusmateriaali viittomakielestä kuuroudesta kulttuurisena ilmiönä*. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kuivala, Hanna – Kallio, Mari 2008: *Sukellus kuurojen kulttuuriin: yhteisön kulttuurisia tapoja*. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lappalainen, Tiina 2011: *Presentation of the American culture in EFL textbooks: an analysis of the cultural content of Finnish EFL textbooks for secondary and upper secondary education*. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Pohjanen, Päivi 2007: *"No better, no worse – but definitely different" : the presentation of target cultures in two English textbook-series for Finnish secondary school children*. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

LIITE 1

Tämä kysely on osa pro gradu -tutkielmaani, jonka aiheena on tutkia kuinka kulttuuria opetaan ja tuodaan esille suomalaisen viittomakielen ja englannin alkeisoppikursseilla opettajien näkökulmasta. Tutkielma selvittää myös tulevien kielten asiantuntijoiden mielipiteitä kulttuurin opetuksesta kielen opetuksen yhteydessä. Aineisto kerätään kyselylomakkeiden avulla.

Tämä kysely on tarkoitettu suomalaisen viittomakielen opiskelijoille. Kyselyn tavoitteena on selvittää opiskelijoiden mielipiteitä kulttuurin opetuksesta vieraskielisille alkeisoppijoille. Vastaaminen on täysin luottamuksellista ja käytän tuloksia ainoastaan pro gradu -työssäni. Vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia ja vastausaikaa on perjantaihin 23.3.2012 saakka.

1. Ikä

- 19-25
- 26-30
- 31-40
- 41-50
- 51-

2. Äidinkieli

- suomalainen viittomakieli
- suomenruotsalainen viittomakieli
- suomi
- ruotsi
- jokin muu, mikä?

3. Minä vuonna aloitit viittomakielen opiskelun Jyväskylän yliopistossa?

4. Oletko suorittanut opettajan pedagogiset opinnot?

- olen suorittanut pelkästään perusopinnot
- olen suorittanut perusopinnot, aineopinnot suoritan myöhemmin tai ne ovat vielä kesken
- olen suorittanut sekä perus- että aineopinnot
- en ole suorittanut kumpikaan, mutta aion suorittaa opinnot tulevaisuudessa
- en aio opiskella pedagogisia opintoja

5. Onko sinulla kokemusta viittomakielen alkeiden opetuksesta?

- ei
- kyllä

Jos vastasit "kyllä", tarkenna keitä, missä ja kuinka pitkään opetit viittomakielen alkeita?

6. Kerro lyhyesti, mitä "kuurojen kulttuuri" mielestäsi tarkoittaa?

7. Kuvittele tilanne, jossa opetat viittomakielen alkeita kansalaisopiston kursseilla yhden lukuvuoden ajan: alkeiskurssin syksyllä ja alkeiden jatkokurssin keväällä. Tarkastele seuraavaa taulukkoa ja mieti, mitä aihealueita käsittelisit kursseilla kielen opetuksen lisäksi.

Merkitse vastauksesi sen mukaan, mitä aihealueita käsittelisit syyslukukaudella, kevätlukukaudella tai et ollenkaan alkeiskurssilla.

	syyslukukaudella	kevätlukukaudella	ei ollenkaan alkeiskurssilla

1. Termien oikea käyttö (esim. kuuromykkä, kuuro, viittomakielinen)

2. Tietoa viittomakielestä (esim. on luonnollinen kieli, ei ole kansainvälistä)

3. Suomenruotsalainen viittomakieli

4. Yhteisöön kuuluvat jäsenet (esim. kuurot, huonokuuloiset, kuurosokeat, codat)

5. Viittomakielen asema lainsäädännössä

6. Viittomakielen tieteellinen tutkimus (esim. mitä on tutkittu)

7. Kuurojen Liitto ja sen toiminta

8. Tulkkipalvelu (esim. miten tilataan, mitä tulee ottaa huomioon)

9. Kuurojen yhteisön kansainvälisyys (esim. konferenssit, kansainvälinen viittominen)

10. Kuurojen yhdistykset (esim. merkitys yhteisölle, mitä siellä tehdään)

11. Kulttuuripäivät

12. Kuurojen urheilujärjestöt ja -kilpailut

13. Viittomakielinen kirjallisuus (esim. runot, sadut) ja tarinankerron-taperinne (esim. kuurojen yhdistyksillä kerrottavat tarinat)

14. Viittomakieliset sanaleikit, vitsit ja kaskut

15. Teatteri Totti

16. Tunnettuja henkilöitä (esim. Signmark, Malm)

17. Oralismi

18. Kuurojen asuntolakoulut sekä koulukokemukset ennen ja nyt

19. Katsekontaktin merkitys ja käyttö

20. Tilan järjestely (esim. hevosen-kenkämalli luokassa)

21. Huomionherättämiskeinot

22. Viittomanimet

23. Ryhmädynamiikka (esim. ryhmään liittyminen)

24. Keskustelussa puheenvuoron ottaminen

25. Lähtemisrituaalit (esim. halaukset, lähtemisen viivästyminen)

26. Taputtaminen kuurojen tapaan

27. Kohteliaisuus (esim. fraasit)

Puuttuiko listasta jotain oleellista? Mitä?

8. Valitse yksi väittämä, joka parhaiten kuvaa ajattelusi kulttuurin sisältymisestä kielikurssiin.

o Kulttuurin opettamiseen tulisi olla erillinen kurssi: kielikurssilla tulisi opiskella vain kielen rakennetta ja käyttöä.

o Kulttuuria pitäisi opettaa kielikurssilla, mutta pääpaino tulisi olla kuitenkin kielen rakenteen ja käytön oppimisessa.

o Kulttuuria pitäisi opettaa kielikurssilla samassa suhteessa kuin kielen rakennetta ja käyttöä, kumpikaan ei saa nousta toista tärkeämmäksi.

o Kielikurssilla opettajan pitäisi keskittyä enemmän kulttuuriin ja kulttuurienväliseen viestintään kuin kielen rakenteeseen ja käyttöön.

o Jotain muuta, mitä?

9. Valitse seuraavista väittämistä kaksi (2), jotka kuvaavat parhaiten ajattelusi kielen ja kulttuurin opetuksen tavoitteesta.

Kulttuurin opetuksen ensisijaisena tavoitteena on...

... sujuvan ja luonnollisen kommunikoinnin varmistaminen kahden eri kulttuurista tulevan henkilön välillä.

... oppia ymmärtämään kohdekulttuurin arvoja, tapoja ja uskomuksia.

... oppia faktatietoa kohdekulttuurista.

... oppia tarkastelemaan omaa kulttuuria eri näkökulmasta.

... vähentää ennakkoluuloja ja rakentaa yhteisymmärrystä eri kulttuurien välille.

... tarkastella oman kulttuurin ja kohdekulttuurin eroja.

10. Vastaa seuraaviin kulttuuriin ja sen opetukseen liittyviin väittämiin asteikolla 1-5, jossa 1= täysin eri mieltä, 2= jokseenkin eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4= jokseenkin samaa mieltä, 5= täysin samaa mieltä

1

2

3

4

5

1. Viittomakielistä kulttuuria oppii hyvin videoita katsomalla.

2. Viittomakielistä kulttuuria ei voi oppia muilla tavoin kuin viittomakielisten keskuudessa olemisellä.

3. Viittomakielisestä kulttuurista saa riittävästi tietoa lukemalla.

4. Viittomakielistä kulttuuria tulisi tuoda mahdollisimman paljon esille luokkatilanteessa.

5. Viittomakielisen kulttuurin piirteiden oppimisessa tulisi hyödyntää roolipelejä ja draamaa.

6. Viittomakielistä kulttuuria voi opiskella itsenäisesti.

11. Millaisin keinoin opettaisit viittomakielistä kulttuuria aikuisille alkeisopiskelijoille?

12. Mitä haluaisit vielä lisätä kulttuuriin tai sen opettamiseen liittyen?

LIITE 2.

Tämä kysely on osa pro gradu -tutkielmaani, jonka aiheena on tutkia kuinka kulttuuria opetetaan ja tuodaan esille suomalaisen viittomakielen ja englannin alkeisoppikursseilla opettajien näkökulmasta. Tutkielma selvittää myös tulevien kielten asiantuntijoiden mielipiteitä kulttuurin opetuksesta kielen opetuksen yhteydessä. Aineisto kerätään kyselylomakkeiden avulla.

Tämä kysely on tarkoitettu kansalaisopiston suomalaisen viittomakielen opettajille. Kyselyn tavoitteena on selvittää opettajien mielipiteitä kulttuurin opetuksesta vieraskielisille alkeisoppijoille. Kyselyyn vastaaminen on täysin luottamuksellista ja käytän tuloksia ainoastaan pro gradu -työssäni. Vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia ja vastausaikaa on maanantaihin 19.11.2012 asti.

1. Mihin ikäryhmään kuulut?

- 19-25
- 26-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 60-

2. Äidinkieli

- suomalainen viittomakieli
- suomenruotsalainen viittomakieli
- suomi
- ruotsi
- jokin muu, mikä?

3. Onko sinulla viittomakielialan tutkintoa?

- kyllä
- ei
- ei vielä, olen viittomakielialan opiskelija

3.1. Mihin viittomakielialan tutkintoon olet valmistunut tai mihin tutkintoon olet opiskele- massa?

4. Oletko suorittanut opettajan pedagogiset opinnot?

- en
- kyllä

5. Kuinka monta vuotta olet opettanut viittomakieltä?

- alle vuoden
- 1-5 vuotta
- 5-10 vuotta
- yli 10 vuotta

6. Kerro lyhyesti mitä "kuurojen kulttuuri" mielestäsi tarkoittaa?

7. Tämä kysymys koskee opettamaasi alkeiskurssia. Tarkastele seuraavaa taulukkoa ja mieti, mitä kulttuuriin liittyviä aihealueita käsittelet kielen opetuksen (esim. viittomisto, kielioppi) lisäksi syyslukukaudella, kevätlukukaudella tai et ollenkaan alkeiskurssin aikana.

Aihealueen käsitteleminen voi tässä tapauksessa tarkoittaa mitä tahansa menetelmää (esim. keskustelu, harjoitukset, videot), missä opiskelijat tutustuvat aiheeseen ja/tai saavat siitä tietoa.

Aihealueet on jaettu kolmeen eri taulukkoon: yleiset aiheet, yhteisön toiminta ja historia sekä yhteisössä toimiminen. Voit halutessasi perustella valintojasi kunkin taulukon jälkeen. Viimeisen taulukon jälkeen on mahdollisuus mainita aihealueita, joita taulukoissa ei mainittu.

Yleiset aiheet:

syyslukukaudella kevätlukukaudella ei ollenkaan alkeiskurssilla

1. Termien oikea käyttö (esim. kuuromykkä, kuuro, viittomakielinen)
2. Perustietoa viittomakielestä (esim. on luonnollinen kieli, ei ole kansainvälistä)
3. Suomenruotsalainen viittomakieli
4. Taktiili viittomakieli
5. Yhteisöön kuuluvat jäsenet (esim. kuurot, huonokuuloiset, kuurosokeat, codat)
6. Kuurojen yhteisön monikielisyys
7. Viittomakielen asema lainsäädännössä
8. Viittomakielen tieteellinen tutkimus (esim. mitä on tutkittu)
9. Kuurojen Liitto ja sen toiminta
10. Kuurojen sidosryhmät (esim. kirkko, Kuurojen Palvelusäätiö) ja niiden merkitys yhteisölle
11. Sisäkorvaistute
12. Tulkkipalvelu (esim. miten tilataan, mitä tulee ottaa huomioon)

Halutessasi voit perustella valintojasi tai antaa kommentteja aiheesta

Yhteisön toiminta ja historia:

syyslukukaudella kevätlukukaudella ei ollenkaan al-
keiskurssilla

13. Kuurojen yhteisön kansainväli-
syys (esim. konferenssit, kansainvä-
linen viittominen)
14. Kuurojen yhdistykset (esim.
merkitys yhteisölle, mitä siellä teh-
dään)
15. Kulttuuripäivät
16. Kuurojen urheilujärjestöt ja -
kilpailut
17. Teatteri Totti
18. Viittomakielinen kirjallisuus
(esim. runot, sadut) ja tarinankerron-
taperinne (esim. kuurojen yhdistyk-
sillä kerrottavat tarinat)
19. Viittomakieliset sanaleikit, vitsit
ja kaskut
20. Tunnettuja henkilöitä (esim.
Signmark, Malm)
21. Oralismi
22. Kuurojen asuntolakoulut sekä
koulukokemukset ennen ja nyt

Halutessasi voit perustella valintojasi tai antaa kommentteja aiheesta

Yhteisössä toimiminen:

syyslukukaudella kevätlukukaudella ei ollenkaan al-
keiskurssilla

23. Kollektiivisuus (esim. lojaalius
ryhmälle, päätösten teko)
24. Vuorovaikutus (esim. suoraan
puhuminen) ja tiedon jakaminen
25. Tapoja kommunikoida kuurojen
kanssa (viittomakielen lisäksi)
26. Katsekontaktin merkitys ja käyt-
tö

27. Visuaalisuuden ja silmien käytön harjoittaminen

28. Tilan järjestely ja näköesteettömyys (esim. hevosenkenkämalli luokassa)

29. Kohteliaisuus (esim. fraasit, kohtelias käytös)

30. Ryhmädynamiikka (esim. ryhmään liittyminen)

31. Keskustelussa puheenvuoron ottaminen

32. Aikakäsitys (Deaf Standard Time)

33. Lähtemisrituaalit (esim. halaukset, lähtemisen viivästyminen)

34. Viittomanipetit

35. Huomionherättämiskeinot

36. Taputtaminen kuurojen tapaan

Halutessasi voit perustella valintojasi tai antaa kommentteja aiheesta

Puuttuiko taulukoista mielestäsi tärkeitä aihealueita? Mitä?

8. Valitse yksi väittämä, joka parhaiten kuvaa ajattelusi kulttuurin sisällyttämisestä kielikurssiin.

Kulttuurin opettamiseen tulisi olla erillinen kurssi: kielikurssilla tulisi opiskella vain kielen rakennetta ja käyttöä.

Kulttuuria pitäisi opettaa kielikurssilla, mutta pääpaino tulisi olla kuitenkin kielen rakenteen ja käytön oppimisessa.

Kulttuuria pitäisi opettaa kielikurssilla samassa suhteessa kuin kielen rakennetta ja käyttöä, kumpikaan ei saa nousta toista tärkeämmäksi.

Kielikursseilla opettajan pitäisi keskittyä enemmän kulttuuriin ja kulttuurienväliseen viestintään kuin kielen rakenteeseen ja käyttöön.

Jotain muuta, mitä?

9. Valitse seuraavista väittämistä kaksi (2), jotka kuvaavat parhaiten ajatteluasi kielen ja kulttuurin opetuksen tavoitteesta.

Kulttuurin opetuksen ensisijaisena tavoitteena on...

... sujuvan ja luonnollisen kommunikoinnin varmistaminen kahden eri kulttuurista tulevan henkilön välillä.

... oppia ymmärtämään kohdekulttuurin arvoja, tapoja ja uskomuksia.

... oppia faktatietoa kohdekulttuurista.

... oppia tarkastelemaan omaa kulttuuria eri näkökulmasta.

... vähentää ennakkoluuloja ja rakentaa yhteisymmärrystä eri kulttuurien välille.

... tarkastella oman kulttuurin ja kohdekulttuurin eroja

10. Kerro lyhyesti, mikä on opettamasi alkeiskurssin tavoite kielellisesti (millainen kielitaito opiskelijalla on kurssin loputtua) ja kulttuurisesti (millaisia tietoja ja taitoja opiskelijalla on kuurojen kulttuurista kurssin loputtua).

11. Vastaa seuraaviin kulttuuriin ja sen opetukseen liittyviin väittämiin asteikolla 1-5, jossa 1= täysin eri mieltä, 2= jokseenkin eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä, 4= jokseenkin samaa mieltä, 5= täysin samaa mieltä

1 2 3 4 5

1. Kuurojen kulttuuria oppii hyvin videoita katsomalla.

2. Kuurojen kulttuuria ei voi oppia muilla tavoin kuin kuurojen/viittomakielisten keskuudessa olemisellä.

3. Kuurojen kulttuurista saa riittävästi tietoa lukemalla.

4. Kuurojen kulttuuria tulisi tuoda mahdollisimman paljon esille luokkatilanteessa.

5. Kuurojen kulttuurin piirteiden oppimisessa tulisi hyödyntää roolipelejä ja draamaa.

6. Kuurojen kulttuuria voi opiskella itsenäisesti.

12. Millä tavoin opetat kuurojen kulttuuria? Merkitse kaikki sopivat.

- luennoimalla
- keskustelemalla aiheesta opiskelijoiden kanssa
- näyttämällä videoita
- kertomalla tarinoita
- harjoittelemalla opiskelijoiden kanssa kuvitteellisia tilanteita
- antamalla opiskelijoille kirjallisuutta luettavaksi
- tuomalla kuurojen kulttuuria esille luokkahuoneessa
- pyytämällä kuuroja vierailijoita
- vierailemalla kuurojen yhdistyksellä tai muissa kuurojen tapahtumissa

13. Vaikuttavatko käytettävissä olevat resurssit (esim. tekniikka, luokkahuone, ryhmän koko) valitsemiisi opetustapoihin siten, ettet pysty käyttämään kaikkia haluamiasi opetustapoja?

- pystyn käyttämään kaikkia haluamiani opetustapoja
- en pysty käyttämään kaikkia opetustapoja, joita haluaisin

13.1. Mitä opetustapoja haluaisit käyttää ja mikä estää niiden käyttämisen?

(esim. haluaisit näyttää videoita, mutta luokkahuoneessa ei ole tarvittavaa tekniikkaa sitä varten)

14. Mitä oppikirjaa käytät?

15. Mitä muita oppimateriaaleja käytät opetuksessasi?

16. Mitä haluaisit vielä lisätä kulttuuriin tai sen opettamiseen liittyen?

LIITE 3

This questionnaire is part of my thesis for Finnish Sign Language (major subject) and English (minor subject). The aim of my thesis is to examine how culture is introduced and taught in the beginner courses of Finnish Sign Language and English in adult education centres. I will examine this topic from teachers' point of view, but also from the point of view of future experts of these languages (i.e. current university students).

This specific questionnaire is meant for students of English. All collected data will be dealt with confidence and anonymously. It takes about 10-15 minutes to fill in the questionnaire and open questions can be answered either in English or Finnish. Deadline for completing the questionnaire is on March 23rd (Friday). Thank you for your co-operation!

1. Age

- 19-25
- 26-30
- 31-40
- 41-50
- 51-

2. Sex

- female
- male

3. Mother tongue

- Finnish
- Swedish
- English
- something else, please specify :

4. In which year did you start studying English at the university level?

5. Have you finished your pedagogical studies?

- Yes, I have finished basic studies
- Yes, I have finished basic studies but not subject studies
- Yes, I have finished both basic and subject studies
- No, I haven't studied either of them, but I'm planning to study both of them in the future
- No, and I'm not going to study pedagogical studies at all

6. Have you taught English for complete beginners?

- no
- yes

If yes, please specify for who, where and how long did you teach English for complete beginners?

7. How do you understand the term "the culture of English-speaking countries"? Define shortly.

8. Imagine a situation, where you are teaching English for beginners in an adult education centre (=kansalaisopisto). You are teaching two courses, "English for beginners 1" in the autumn semester and "English for beginners 2" in the spring semester.

Take a look at the following list of topics and choose the topics you would include in your teaching in the autumn semester and in the spring semester. If you think that certain topics should not be introduced during a course for beginners, choose "not during the first year".

autumn semester	spring semester	not during the first year

1. Origins of the English language
2. Where English is spoken
3. English as an international language
4. Different varieties of English
5. Current research topics
6. Writing conventions (e.g. letters)
7. Small-talk
8. Polite manners, words and phrases (e.g. please, excuse me)
9. Non-verbal communication (e.g. emblems, physical distance)
10. Rules of communication (e.g. requesting, disagreeing)
11. Comparing one's own culture and the target culture

Is there something essential missing from the list? Please specify.

9. For this question, consider the two courses you would teach at the adult education centre, i.e. English for beginners 1 and English for beginners 2.

Take a look at the following list of countries and think about the characteristics of each country (e.g. history, geography, literature, tourism, customs). Choose the countries you would include in your teaching during the autumn semester and during the spring semester. If you think that knowledge of certain countries is not relevant for a beginner, choose "not during the first year".

autumn semester spring semester not during the first year

- England
- Scotland
- Wales
- Northern Ireland
- Ireland
- United States of America
- Canada
- South Africa
- Australia
- New Zealand
- Hong Kong
- India

Some other countries/areas? Please specify.

10. Considering the countries you chose above, which of these topics would you include in your teaching during the autumn semester and during the spring semester? If you think that some topics are not relevant for a beginner, choose "not during the first year".

autumn semester spring semester not during the first year

- 12. History
- 13. Geography and environment
- 14. National symbols (e.g. flags)
- 15. Government and political institutions
- 16. Religion
- 17. Education and schools
- 18. Art, literature and music
- 19. Festivals
- 20. Sports and leisure time activities
- 21. Food
- 22. Tourism and travel (e.g. tourist attractions)
- 23. Stereotypes
- 24. Values and beliefs
- 25. Customs

Some other topics? Please specify.

11. Which of these statements describes the best your opinion about the relationship between language and culture in language teaching? You can choose only one statement.

- o There should be a separate course for culture studies: language courses should concentrate only on grammar, vocabulary etc.
 - o Teachers should introduce some cultural topics in their teaching. However, the weight should be put on a language (e.g. grammar, vocabulary).
 - o Language and culture should be taught equally in language courses, not emphasizing either of them.
 - o In language courses, teachers should concentrate on the culture and intercultural communication more than on the language (e.g. grammar, vocabulary).
 - o Your own description :
-
-

12. Choose two (2) of the following statements that best represent your opinion about the main purpose of teaching culture.

The main purpose of teaching culture is...

- ... to ensure fluent and natural communication between people from different cultures.
- ... to help students to understand the values, customs and beliefs of the target culture.
- ... to offer facts about the countries of the target culture, such as statistics, tourist attractions and history.
- ... to see one's own culture from a different point of view.
- ... to decrease prejudices against other cultures.
- ... to analyse the differences between their own culture and target culture.

13. Take a look at the statements below. Choose the answer which best represents your opinion.

Use the scale of 1-5, where 1= strongly disagree, 2= disagree, 3= neither agree or disagree, 4= agree, 5= strongly agree

1 2 3 4 5

1. A good way to learn about the culture of English-speaking countries is to watch movies and tv-series.
2. One can learn about different cultures only by travelling abroad.
3. It is possible to gain enough information about different cultures by reading literature.

4. Classroom practices should represent the practices of the target culture, i.e. students would gain knowledge of the culture by experiencing it during lessons.

5. Drama and role play are effective ways to learn about the target culture.

6. It is possible to learn about the target culture by studying independently.

7. Intercultural communication should be emphasized more than country-related information.

8. Only cultures where English is spoken as a native language should be introduced to students.

14. How would you teach the culture of English-speaking countries to adult learners?

15. Is there something you would like to add, when considering culture or the teaching of culture?

LIITE 4

This questionnaire is part of my thesis for Finnish Sign Language and English. The aim of my thesis is to examine how culture is introduced and taught in the beginner courses of Finnish Sign Language and English in adult education centres. I will examine this topic from teachers' point of view, but also from the point of view of future experts of these languages (i.e. current university students).

This questionnaire is meant for teachers of English. All collected data will be dealt with in confidence and anonymously. It takes about 10-15 minutes to fill in the questionnaire, and open questions can be answered either in English or Finnish. Deadline for completing the questionnaire is November 19, 2012. Thank you for your co-operation!

1. Age

- 19-25
- 26-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 60-

2. Mother tongue

- Finnish
- English
- other, please specify :

3. Have you studied English either as a major or minor at the university level?

- yes
- no
- I am still a student of English at university

4. Have you completed pedagogical studies?

- yes
- no

5. How many years have you taught English?

- less than a year
- 1-5 years
- 5-10 years
- over 10 years

6. What do you understand the term "the culture of English-speaking countries" to mean? Give a brief definition.

7. Take a look at the following tables and the cultural topics in them. Topics are divided into three different sections: general topics, countries, and country-related topics.

When filling in these tables, think about the English course for beginners which you are teaching during this semester. Mark which cultural topics you are going to include in your

teaching during the autumn semester and during the spring semester. If you are not going to include some topics in your teaching, choose "not during the first year".

General topics:

During the autumn semester During the spring semester Not during the first year

1. Origins of the English language
2. Where English is spoken
3. English as an international language
4. Different varieties of English
5. Current research topics
6. Writing conventions (e.g. letters)
7. Small-talk
8. Polite manners, words and phrases (e.g. please, excuse me)
9. Non-verbal communication (e.g. emblems, physical distance)
10. Rules of communication (e.g. requesting, disagreeing)
11. Comparing one's own culture and the target culture

If you want to give explanations for your choices or add something that was not mentioned above, please write here:

8. Take a look at the following list of countries and think about the characteristics of each country (e.g. history, geography, literature, tourism, customs). Choose the countries you are going to include in your teaching during the autumn semester and during the spring semester. If you are not going to include some countries in your teaching, choose "not during the first year".

Countries:

During the autumn semester During the spring semester Not during the first year

12. England
13. Scotland
14. Wales
15. Northern Ireland
16. Ireland
17. United States of America
18. Canada
19. South Africa

- 20. Australia
- 21. New Zealand
- 22. Hong Kong
- 23. India

If you want to give explanations for your choices or add countries/areas that were not mentioned above, please write here:

9. Considering the countries you chose previously, which of these topics are you going to include in your teaching during the autumn semester and during the spring semester? If you think that you are not going to include some of these topics in your teaching, choose "not during the first year".

Country-related topics:

	During the autumn semester	- During the spring semester	Not during the first year

- 24. History
- 25. Geography and environment
- 26. National symbols (e.g. flags)
- 27. Government and political institutions
- 28. Religion
- 29. Education and schools
- 30. Art, literature and music
- 31. Festivals
- 32. Sports and leisure time activities
- 33. Food
- 34. Tourism and travel
- 35. Stereotypes
- 36. Values and beliefs
- 37. Customs

If you want to give explanations for your choices or add topics that were not mentioned above, please write here:

10. Which of the statements below best describes your opinion about the relationship between language and culture when teaching a language course? You can choose only one statement.

- o There should be a separate course for culture studies; Language courses should concentrate only on grammar, vocabulary etc.

- o Teachers should introduce some cultural topics in their teaching. However, the weight should be put on language (e.g. grammar, vocabulary).
- o Language and culture should be taught equally in language courses, not emphasizing either of them.
- o In language courses, teachers should concentrate on the culture and intercultural communication more than on the language (e.g. grammar, vocabulary).

11. Choose two (2) of the following statements that best represent your opinion about the main purpose of teaching culture.

The main purpose of teaching culture is...

- ... to ensure fluent and natural communication between people from different cultures.
- ... to help students to understand the values, customs, and beliefs of the target culture.
- ... to offer facts about the countries of the target culture, such as statistics, tourist attractions and history.
- ... to see one's own culture from a different point of view.
- ... to decrease prejudices against other cultures.
- ... to analyse the differences between their own culture and target culture.

12. Think about the course of English you are teaching during this semester for complete beginners. What is the aim of the course linguistically (e.g. what kind of language skills students will have at the end of the course) and culturally (e.g. what kind of knowledge of culture students will have at the end of the course)? Explain briefly.

13. Take a look at the statements below. Choose the answer which best represents your opinion.

Use the scale of 1-5, where 1= strongly disagree, 2= disagree, 3= neither agree or disagree, 4= agree, 5= strongly agree

1 2 3 4 5

1. A good way to learn about the culture of English-speaking countries is to watch movies and tv-series.
2. One can learn about different cultures only by travelling abroad.
3. It is possible to gain enough information about different cultures by reading literature.
4. Classroom practices should represent the practices of the target culture, i.e. students would gain knowledge of the culture by experiencing it during

lessons.

5. Drama and role play are effective ways to learn about the target culture.

6. It is possible to learn about the target culture by studying independently.

7. Intercultural communication should be emphasized more than country-related information.

8. Only cultures where English is spoken as a native language should be introduced to students.

14. How do you teach culture in your English for beginners course?

- giving lectures on cultural topics
- discussing with students about cultural topics
- showing videos
- telling stories
- practicing imaginative situations with students (e.g. how to act in a restaurant)
- giving some literature for students to read
- integrating culture in the classroom routine
- asking visitors from English-speaking countries or elsewhere to visit your classroom
- organizing student trips abroad

Any other ways? Please specify.

15. Do the resources available (e.g. technology, classroom, the size of the group) affect your teaching in a way that you cannot use all the teaching methods you would like to?

- I can use all the teaching methods I want
- I cannot use all the teaching methods I would like to

If you cannot use all the teaching methods you would like to, please specify which teaching methods you would like to use and what prevents you from using those methods.

(e.g. you would like to use internet in your teaching, but there aren't any computers in the classroom)

16. Which course book are you using?

17. What other materials are you using?

18. Is there something you would like to add when considering culture or teaching culture?

(8) The culture of the different English speaking regions including major countries, such as UK and Ireland, USA and Canada, Australia and New Zealand but also in some instances “non-native” areas, such as India or South Africa, Singapore and Malta etc.

(9) Both political and cultural environment in each country, shaped by their histories. Nowadays the most visible sides of culture are probably popular culture and youth culture

(11) Understand culture in a broad sense: history, as well as the present, economy, fabric of society, customs and beliefs, the arts, etc.

(12) Everything to do with countries where English is spoken.

(13) Almost everything that happens or exists in any English-speaking country. Art, customs, language, religion, everyday life, food, magazines, education, politics...etc.

(14) the way people live there, their customs and habits

(15) I think it means a wide variety of customs, traditions, beliefs, festivities, ways to eat, dress and socialize, music, art, literature and so on that is common or generally known in English-speaking countries, such as Great Britain, Ireland, USA, Canada, Australia, South Africa, New Zealand.

(16) Well actually I feel that it cannot be defined at all since there are so many English-speaking countries, each one having their own distinctive culture.

(17) Each and every English-speaking country has such a rich culture that defining “the culture of English-speaking countries” is impossible.

(27) I would use the knowledge that adults already have about the target culture. After getting know their experience I would start working on it and introducing new info.

(29) I would first try to find out the goals and needs of the learners and then try to adapt my own teaching so that the material becomes relevant to them. For example, if the learners are interested in travelling abroad, I would introduce culture from that perspective.

(30) Visitors are a good source of information but not for beginners level when only common language would be English; I use visitors from intermediate level onwards.

(31) First I want them to “open their mouth” i.e. speak English aloud. Then they can present themselves, ask questions and understand different English pronunciations. They manage abroad in taxis, hotels etc.